

*A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAROK ÉS A MAGYARORSZÁGI NÉMETEK KITELEPÍTÉSÉNEK
ÜGYE A POTSDAMI ÉRTEKEZLETEN. KÁRPÁTALJA CESSZIÓJA*

A csehszlovák diplomácia 1943 decembere és 1946 nyara között változó módszerekkel, de következetesen keresztül akarta vinni a csehek és szlovákok nemzeti államának megteremtését, amit egyedül a kisebbségek teljes eltávolításával tartott kivihetőnek. A kezdeti időszakban (Benes 1943 decemberi, Sztálinnal folytatott moszkvai tárgyalásai alkalmával, majd az 1945 januári moszkvai fegyverszüneti tárgyalásokon) a Szovjetunió, illetve a győztes nagyhatalmak támogatását igyekeztek megszerezni a kitelepítés elvének a fegyverszüneti egyezmény szövegébe foglalásához. Az amerikai (s részben angol) felfogás szerint azonban ilyen súlyos kérdésről csak a háború befejezése után, a béketárgyalásokon lehetett szó, ezért a csehszlovák kérést nem teljesítették.¹

A State Department 1945. január 16-án megfogalmazta, hogy az áttelepítésnél nemcsak Csehszlovákia igényeit, hanem Európa jövőbeli békéjének és biztonságának szempontjait is figyelembe kell venni, a szudétanémetek kitelepítése sem növelheti a náci Németországot megszálló szövetséges csapatok nehézségeit. Az áttelepítés csak nemzetközi megegyezés és felügyelet alapján, fokozatosan és rendezetten hajtható végre, egyoldalú akció nem fogadható el.² Ebből következett, hogy a magyarok esetében az amerikai külügyminisztérium ragaszkodott ahhoz, hogy Csehszlovákia és Jugoszlávia csak a szövetséges nagyhatalmakkal egyetértésben járhat el és ellenezte a magyarok nagyarányú kitelepítését Csehszlovákiából.³ Zdenek Fierlinger moszkvai csehszlovák követ, a későbbi miniszterelnök "kollaboráns" magyarok áttelepítésére vonatkozó követelése tehát nem ért célt.⁴

Benes 1945. március 17-e és 30-a közötti moszkvai látogatása alkalmával a szovjet kormánnyal folytatott tárgyalásokon született meg az a csehszlovák dokumentum, amely pár

---

¹ lásd: *Balogh Sándor*: Magyarország külpolitikája 1945-1950 (Budapest, Kossuth Könyvkiadó) 1988. 103-131. l.
Juhász Gyula: Magyarország külpolitikája 1919-1945. (Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1988) 460. l.

István *Vida*: American diplomacy and the Hungarian Minority in Czechoslovakia 1945-1947.
in: *Finns and Hungarians between East and West* (Tenho Takalo (ed.) 545 (Helsinki) 1989. 141-160.l.
Stephen D. *Kertész*: *Between Russia and the West Hungary and the illusions of peacemaking 1945-1947*
(University of Notre Dame press Notre Dame - London, 1984) 134-159. l.

² State Department állásfoglalását idézi I. Vida id. mű 142. l.

³ F.R.U.S 1944 vol. III. 976. l. Grew 92. számú 1946. január 15-i távirata Harriman-nak Moszkába

⁴ F.R.U.S 1944 vol. III. 977. l. Harriman 142. sz. 1945. január 15-i távirata ,Washingtonnak
Mindkettőt idézi I. Vida id. mű 142.l.

nappal később kassai programként vált ismertté. Benes (és külügyminisztere, Jan Masaryk) Csehszlovákia München előtti határaihoz kívánt visszatérni. Az amerikai nagykövetnek tartott beszámolója szerint, a "békerendezésen csak viszonylag *kisebb területi változtatásokat* kívántak elérni Németország és *Magyarország rovására*. Ruténia kérdését a háború után rendezik, s ez főleg a népakarat megnyilvánulásától függ." Sztálin - a csehszlovák elnök szerint - beleegyezett "2-3 millió csehszlovákiai német Németországba, és hasonlóképp *400-600 ezer magyar Magyarországra való telepítésébe*." A szovjet-csehszlovák tárgyalásokon megállapodtak - mintahogy a moszkvai magyar fegyverszüneti egyezmény előírányozta - a magyar jóvátételről Csehszlovákiának.⁵

Csehszlovákia arra törekedett, hogy a németek és a magyarok *kitelepítésével*, vagyis az *etnikai vonal erőszakos megváltoztatásával* politikai határait a jövőben ne lehessen megkérdőjelezni. Benes ezért még arra is késznek mutatkozott, hogy Kárpátalja átengedésébe beleegyezzen.⁶ 1945. június 29-én a szovjet-csehszlovák egyezmény a cessionót a másik két nagyhatalom megkérdezése nélkül valósította meg. (Kárpátalja átengedésének magyar vonatkozásaira még visszatérünk). Sztálin Csehszlovákiát a Németországgal szembeni közös biztonsági érdekeire tekintettel kiépítendő szövetségi rendszer alappilléreinek tekintette. A szovjet kormányfő engedélyezte a londoni kormány Csehszlovákiába visszatérését. Sztálin azzal hitegette Benest, hogy feladta a "cári pánszláv" politikát, és lemondott Európa keleti felének "bolsevizálásáról".⁷

A csehszlovák kormány 1945. április 2-án a Szovjetunió támogatásával a háta mögött kinyilatkoztatta, hogy Csehszlovákia a csehek és szlovákok nemzeti állama. A magyarokat és a németeket az államalkotásból kizáró program előírányozta az 1938 után Csehszlovákiába települt, vagy a többségi nemzetek elleni bűnökért elítélt polgárok azonnali kiutasítását.⁸ Benes 1945. május 9-én még világosabban fogalmazott: "a csehek és a szlovákok végérvényesen eldöntik és már el is döntötték, hogy a németekkel és a magyarokkal a mostani körülmények között egy államban nem tudnak és fognak együttélni. E háború után már nem lesznek az első világháború utáni régi rendszer értelmében való kisebbségi jogok. Minden bűnös megbüntetése

---

⁵ F.R.U.S 1945 vol. IV. 427-428. I.

Harriman 1945. március 22-i 866. sz. távirata Washingtonnak

⁶ P.R.O F.O 371.56085 Annual Political Review in Walter *Ulmann*: Great Britain and the cession of Transcarpathian Ruthenia, 1945. *East European Quarterly*, summer 1983

⁷ F.R.U.S 1945 vol. IV. 431.I.

Harriman 1945.március 31-i 993. sz. távirata Washingtonnak

⁸ Ú.M.K.L KÜM Bé.o. I/I.

után a németek és magyarok nagy többségének el kell menni ebből az államból." ⁹ Jan Masaryk 1945. május 21-i San Franciscói beszédében szűkíteni próbálta ugyan a kiutasítandók körét a náci Németországgal együtt harcoló, vagy Csehszlovákia ellen "összeesküvő" magyarokra, de a csehszlovák elnök szavai nem hagytak kétséget afelől, hogy állama az egész magyarság kollektív felelősségrevonásának alapján áll.

A. Schoenfeld, budapesti amerikai képviselő 1945. június 12-én - a szudéta németekre vonatkozó álláspontjuk kiterjesztésével - úgy tájékoztatta Gyöngyösi János külügyminisztert, hogy csak a nemzetközi igazságosság elvének megfelelő egyezményekkel, rendezetten, fokozatosan, az egyoldalú akciók kizárásával telepíthetők át a szomszéd országok magyar lakosai. Az amerikai kormány igazolhatatlannak tekintette egy etnikai kisebbség tagjainak kollektív felelősségrevonását.¹⁰ Gyöngyösi a szövetséges nagyhatalmak egyezségét kívánta a magyarok válogatás nélküli kiutasításának megakadályozására.¹¹ A magyar külügyminiszter 1945. június 26-án Gascoigne brit politikai misszióvezetővel is közölte, hogy 20 ezer magyart tettek át a határon Szlovákiából (35 ezret Jugoszláviából) és arról győzködte, hogy "a szövetséges államoknak a jövőben arra kellene törekedni, hogy egységes államokat létesítsenek és ne szakítsák szét egymástól az összetartozó nemzetiségeket. Áll ez elsősorban Csehszlovákiára, ahol ez a kérdés magyarországi viszonylatban legelőnyösebben oldható meg, tekintettel arra, hogy az ott élő kisebbség geográfiailag is folytatását képezi a magyarságnak".¹²

A magyar elképzelés szintén az etnikai és politikai vonal összhangbahozatalára épült, de a kitelepítés visszautasításával határmódosítást így csak Csehszlovákia hátrányára lehetett elképzelni. A csehszlovák kormány viszont ezzel egyidőben hozta hivatalosan a szövetséges nagyhatalmak tudomására, hogy a München előtti határokhöz ragaszkodáson túl "megfelelő időben - teljes egyetértésben a szövetséges kormányokkal - határmódosítási követeléseket terjeszt be a Csehszlovák Köztársaság javára és az ellenséges államok rovására."¹³ Az angolok és az amerikaiak háború alatti békeelőkészítő tevékenységükben - amikor a kérdések érdemi mérlegelésére még több lehetőség nyílt - a magyar-csehszlovák területi vitát Magyarország javára történő kisebb módosításokkal vélték feloldhatónak, ha lehetséges, akkor kétoldalú

⁹ uo. Pravda (Pozsony) 1945. május 12.

¹⁰ Ú.M.K.L KÜM Bé.o.- 16/res./Bé. 1945. július 3.

Az 1945. június 12-i amerikai memorandum és az 1945. június 19-i magyar válaszjegyzék

¹¹ F.R.U.S 1945 vol. IV. 931. l.

Schoenfeld 1945. június 12-i 143. sz. távirata

idézi: Vida id. mű. 143-144. l.

¹² Ú.M.K.L KÜM Bé.o. I/1. Gyöngyösi 1945. június 26-i feljegyzése Gascoigne követtel folytatott beszélgetéséről

¹³ V. Clementis csehszlovák külügyi államtitkár 1945. május 31-i jegyzéke a prágai amerikai ügyvivőnek F.R.U.S 1945. vol. IV. 513. l.

megegyezés formájában.¹⁴ A State Department 1944. július 18-i összefoglalójában például ez úgy szerepelt, hogy Csehszlovákia az 1938-1939-ben tőle "erőszakkal elvett" területeket visszakapja, de a végleges rendezésnél megfontolandó a Csallóköz és a magyar Kisalföld Magyarországnak juttatása akár magyar-csehszlovák közvetlen tárgyalások, akár megfelelő nemzetközi eljárás útján.¹⁵ Az európai háború befejezését követően azonban Csehszlovákia szovjet támogatással meg akart szabadulni kisebbségeitől, hogy a cseh és szlovák etnikai határ egybeessen a politikaival, sőt a München előtti területén túlmenő igényeket támasztott. Így érthető, hogy a potsdami értekezlet előtt az amerikai külügyminisztérium már csak ezt a lehetőséget vette figyelembe: Csehszlovákia visszakapja 1937-es határait és minden egyéb "kisebb módosítás, amit a csehszlovák kormány etnikai megfontolások alapján a Németországgal és Magyarországgal fennálló határainál javasolt az általános európai területi változtatási és határmódosítási kérdéseknél tárgyalandó."¹⁶ A Foreign Office már többször említett 1945. június 7-i békeelőkészítő vitáján - mivel nem ismerték a Jugoszlávia és a Csehszlovákia pontos területi igényeit -, nem foglaltak e kérdésben véglegesen állást, viszont az a vélemény alakult ki, hogy "a háború előtti jugoszláv-magyar és csehszlovák-magyar határvonal a két szövetséges hatalom javára tért el és *további területengedések részükre aligha lennének igazolhatók.*"¹⁷ (kiemelés tőlem - F. M.). Az angolok és az amerikaiak tehát el akarták halasztani a csehszlovák területi igények megvitatását és nem kívánták azokat támogatni. Ugyanakkor viszont véglegesen lemondtak arról, hogy a magyar etnikai alapú felvetéseket akár csak megfontolás tárgyává is tegyék: a legyőzött állam követelését nem kívánták szövetségesükkel szemben támogatni.

1945. július 3-án a csehszlovák kormány jegyzékben követelte a szövetséges nagyhatalmaktól 2-2,5 millió német és "körülbelül 400.000 magyar" áttelepítésének jóváhagyását. A magyarok többségének átadását a "budapesti Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal" kívánták megtárgyalni, mert szerintük "345.000 szlovák él Magyarországon", akik

---

¹⁴ Juhász Gyula: Magyarország külpolitikája id. mű 344. l. valamint A magyar-brit titkos tárgyalások id. mű 246-297. l.

¹⁵ F.R.U.S 1945 vol. IV. 422-424. l.

Memorandum by the Committee on Post-war programs Policy toward liberated States: Czechoslovakia

Az amerikai állásfoglalás előzményeiről lásd: Romsics id. mű 41-53. l. valamint Stephan D. Kertész id. mű 105-106. l.

¹⁶ F.R.U.S 1945 vol. IV. 515. l.

1945. június 23-i memorandum a csehszlovákiai határváltozásokról

¹⁷ PRO FO 371.48192. A jugoszláv igényekre, illetve a State Department jugoszláv-magyar területi rendezési terveire lásd Romsics id. mű 47, 49, 54, 61. l.

Eszerint Jugoszlávia a Drávától északra fekvő 50 négyzetmérföldnyi területre formált igényt lásd még S. D. Kertész id. mű 105, 112. l.

lakosságcsere útján Szlovákiába kívántak települni.¹⁸ A csehszlovákiai magyarok és a magyarországi németek kitelepítésének ügye szinte egyidőben került a potsdami értekezletre készülő nagyhatalmak elé. Minthogy e kérdések kezdettől fogva összekapcsolódtak, röviden kitérünk a magyarországi németek kitelepítésével kapcsolatos magyar állásfoglalásokra.

Szovjet-magyar viszonylatban a kérdés 1945 februárjában, a szatmári németek deportálása idején vetődött fel először.¹⁹ Gyöngyösi János külügyminiszter - Erdei Ferenc belügyminiszter véleményére hivatkozva - 1945. május 16-án Puskin szovjet követhoz intézett levelében 300 ezerre, majd május 26-i jegyzékében 200-250.000-re tette a kitelepítendő németek számát, majd július 5-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz intézett jegyzékében 200 ezerre.²⁰ Míg a "Magyarország ügyét eláruló" németeket a május 26-i jegyzék szerint a Szovjetunió megszállása alatt álló területre kívánták áttelepíteni, a július 5-i szóbeli jegyzékben a "volksbundista, SS, nyilas és népellenes" vádlottak internálását elrendelő kormányrendelet alapján e "náci és fasiszta svábokat" a szövetséges hatalmak által Németországba óhajtották kitelepíttetni.²¹ Vorosilov marsall, a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1945. július 17-i ülésén azt állította, hogy a németek kitelepítését mind az öt magyarországi párt támogatja és a maga részéről rendkívül fontosnak tartja, hogy a "gyenge magyar kormánynak" a Szövetséges Ellenőrző Bizottság ily módon "segítséget nyújtson" (!).²²

A potsdami értekezeten 1945. július 25-én Eden - aki Churchill miniszterelnökkel együtt még aznap elutazott a konferenciáról, hogy átadják a helyüket Attlee-nek illetve Bevinnek - hozta szóba Benes csehszlovák elnök említett üzenetét: a német és a magyar lakosság kitelepítésének megvitatását kérte. Sztálin azt indítványozta, hallgassa meg e kérdésben a cseheket a potsdami konferencia. Churchill ezzel egyetértett ("legalább viszontláthatom öreg barátomat Dr Benest"), de végül is a külügyminiszterek elé utalták a kérdést. Sztálin a kitelepítéseket egyébként vonakodott megvitatni, ugyanis szerinte ezeket már amúgy is végrehajtották, kész tények előtt álltak. A külügyminiszterek aznap ülésén Cadogan brit külügyi államtitkár vetette fel, hogy a csehszlovákiaihoz és a lengyelországihoz hasonló, az arányokat tekintve szerényebb igényt jelentett be Magyarország is: "a magyarok Németországba kívánnak

¹⁸ F.R.U.S The Conference of Berlin 1945 vol. I. 646-647. I. Clementis 7359/II/S/1945 számú 1945. július 3-i jegyzéke a prágai amerikai ügyvivőnek idézi I. Vida id. mű 146. l.

¹⁹ Ú.M.K.L KÜM Bé.o. I/1 összefoglaló: "A németek kitelepítése Magyarországról"

A kérdést részletesen *Fehér István: A magyarországi németek kitelepítése 1945-1950* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988) tárgyalja. Lásd még Balogh Sándor id. mű 77-102. l.)

²⁰ Ú.M.K.L KÜM Bé.o. 41/res. Bé. 1945 és 30986/pol - 1945 valamint 100/M.K. -1945 sz. levél

²¹ lásd u.o. Gombó és Kertész István 1945. augusztus 16-án a magyar-csehszlovák viszony miatt aggályosnak találták a "Magyarország ügyét eláruló németek" megfogalmazást

²² PRO FO 371.48464

telepíteni bizonyos számú személyt." A külügyminiszterek albizottságot bízta meg a kérdés megvizsgálásával.²³ Cavendish Cannon, G.Harrison, A. A. Sobolev és V. S. Semenov vitáinak csak az eredményét ismerjük: jelentésük alapján a szövetséges nagyhatalmak *nem hagyták jóvá a csehszlovákiai magyarok*, viszont elfogadták a magyarországi németek *kitelepítésének* tervét. Cavendish Cannon, a State Department szakértője megpróbálta ugyan felhívni Truman elnök figyelmét arra, hogy a magyarországi németek kitelepítési igényének váratlan felvetését ne fogadja el, de fellépése eredménytelen maradt. A potsdami közlemény szerint: "A három kormány, miután megvizsgálta a kérdés minden oldalát, elismeri, hogy a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon maradt német lakosságot, vagy annak egy részét át kell telepíteni Németországba. Egyetértenek abban, hogy mindenfajta áttelepítésnek, *amelyre ténylegesen sor kerül*, szervezeten és humánus módon kell végbemennie." (kiemelés tőlem - F. M.)²⁴

A fentiek értelmezése hónapokig tartó vitát eredményezett a magyar és csehszlovák kormány valamint a magyar kormány és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagjai között. Benes ugyanis úgy igyekezett beállítani, hogy bár külön említést erről nem tettek, de a nagyhatalmak jóváhagyták a csehszlovákiai magyarok kitelepítését.²⁵ A magyar kormány visszautasította ezt az értelmezést. A magyar kormány ugyanakkor erőteljesen hangsúlyozta, hogy a magyarországi németek kitelepítéséről hozott 1945. augusztus 13-i minisztertanácsi állásfoglalást a "*szovjet kormány kívánságára*" hozták, és "nem a népi származást", hanem "a kifejezett hazaárulás kritériumát tekintette mérvadónak", vagyis az amerikai kívánságot is tiszteletben tartva *elvetették a kollektív bűnösség elvét*. A külügyminisztériumi összefoglaló kifejezésre jutatta: "ha Magyarország sponte sue a kollektív felelősségrevonás alapján járna el, ezzel olyan praecedens teremtene, amely adott esetben könnyen a szomszéd államokban lakó magyar kisebbség ellen fordítható." Ha azonban a potsdami tanácskozásra összeült hatalmak a németek kitelepítését nem a bűnösségi kritérium, hanem kizárólag a népi származás elve alapján tartanák szükségesnek, akkor a magyar kormány kérhetné, hogy szövetséges főhatalmak ezt kifejezetten elrendeljék."²⁶

²³ F.R.U.S The Conference of Berlin 1945 vol. II. 387, 398-400. 1.

²⁴ Teherán, Jalta, Potsdam id. mű 418.

Philip E. Mosely állítását Cavendish Cannon intervenciójáról közli Stephan D. Kerétsz: *Between Russia and the West* id. mű. 215, 189. 1.

²⁵ Ú.M.K.L KÜM Bé.o. I/1. Gyöngyösi János külügyminiszter 1945. szeptember 3-i beszélgetése Dalibor Krno csehszlovák követtel, aki közölte: "a német kitelepítéssel szembeni állásfoglalás magában foglalja a magyar kitelepítéshez való hozzájárulást is"

lásd még Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West. Hungary and the Illusions of peacemaking 1945-1947* (University of Notre Dame Press, Notre Dame, London, 1984) 145. 1.

²⁶ Ú.M.K.L KÜM Bé.o. I/1. 42/res. Bé-1945

A magyar kormány el kívánta tehát kerülni a precedens-teremtést és a felelősséget igyekezett *megosztani* a szövetséges nagyhatalmakkal. Az 1945-ös esztendő elejétől megnyilvánuló amerikai megkötésekből és a háború alatt nemegyszer kifejezésre jutatott kitelepítésekkel és lakosságcserekkel szembeni angol ellenérzésekből - akárcsak a potsdami közlemény vonatkozó részéből -, félreérthetetlenül kiviláglott, hogy a nyugati szövetségesek nem kötelező határozatként írták elő a kitelepítést, hanem ellenkezőleg: a lengyel és a csehszlovák kormány által végrehajtott egyoldalú kiutasításokat, a német lakosság kiűzését próbálták "szervezett és humánus" áttelepítéssé alakítani és a megszálló hatóságokra nehezedő terheket csökkenteni, vagyis mérsékelni a zónáikba befogadandó németek számát.²⁷

Visszatérve a csehszlovákiai magyarok kitelepítésének jóváhagyását elutasító potsdami közleményre: V. Clementis külügyi államtitkár 1945. augusztus 16-án jegyzékben fordult a nagyhatalmakhoz, amelyben abból a feltételezésből indult ki, hogy szövetségesei egyetértenek a csehszlovákiai magyarok és a magyarországi szlovákok lakosságcserejével és ehhez a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság egyetértését kérte, ugyanúgy, ahogy a németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács hasonló akciójukba már beleegyezett. Prága kész volt szakértőbizottságot küldeni e célból Budapestre.²⁸ A csehszlovák külügyi államtitkár Keller prágai francia ügyvivőnek ígéretet tett, hogy a potsdami közleménynek megfelelően egyetlen németet sem utasítanak ki a berlini Szövetséges Ellenőrző Tanács előzetes hozzájárulása nélkül, majd azt fejtegette, hogy a magyarok kiutasítása különbözik a németekétől. Clementis inkább lakosságcsereként, mint áttelepítésnek tekintette ezt, mivel "*a magyarországi szlovákok hazatelepülnének s ezzel egyidőben a csehszlovákiai magyarokat kiutasítanák*" (Kiemelés tőlem - F.M.) Másrészt a magyarok áttelepítését nem a három nagyhatalom jóakaratótól függőnek tekintette, hanem az szerinte kizárólag a magyarországi rendfenntartásért felelős orosz katonai hatóságok hozzájárulását igényelte. "A csehszlovák kormány ezért a közeljövőben Budapestre küldi szakértőit, mint ahogy Berlinbe missziójukat szintén elküldi." A szállítási feltételeket a "szovjet bizottságokkal" egyeztetik, s ahogy a szovjet beleegyezést megkapják, a magyar kormánnyal közlik az áttelepítés helyét és idejét, valamint a kiutasítandók rendeltetési helyét. Clementis Budapestre kívánt utazni, hogy a magyarok áttelepítésének kérdését egy jószomszédi egyezmény keretében rendezze. A csehszlovák külügyi államtitkár ez alkalommal fel kívánta vetni a szlovák határ módosításának kérdését.²⁹ A csehszlovák diplomáciai akciókból tehát

---

1945. augusztus 14: "A németek kitelepítése Magyarországból"

²⁷ Teherán, Jalta, Potsdam id. mű 418. l.

²⁸ F.R.U.S 1945 vol. II. Clementis 1945. augusztus 16-i jegyzéke Steinhardtnak 1269-1270. l. idézi I. Vida 147. l. MAE.A.D. Série Y Internationale 1944-1949 Dejean 1945. augusztus 13-i körtávirata a potsdami közleményhelyesen - a kitelepítések felfüggesztéseként értelmezi, amit a németországi SZET-tel előzetesen egyeztetni kell

²⁹ MAE. A.D. Série Y. Internationale vol 126.

Keller prágai francia ügyvivő 1945. augusztus 25-i 77.17. távirata

egyértelműen kitűnik, hogy nagyon is jól megértették: a három szövetséges nagyhatalom egyetértését nem nyerte el magyar-kitelepítési tervük Potsdamban. Ennek ellenére a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságon, illetve szovjet katonai hatóságokon keresztül próbálták elérni azt, hogy az általuk lakosságcsere névezett, valójában a magyarok *kényszerkitelepítésén* és a szlovákok *önkéntes* áttelepedésén alapuló "megoldást" elérjék, illetve a magyar kormányra oktrojálják. Benes köztársasági elnöki rendelettel 1945. augusztus 2-án a német és a magyar nemzetiségűeket megfosztotta állampolgárságuktól, majd szeptember 17-én elrendelte munkakötelezettségüket.³⁰

Magyar-szovjet viszonylatban a területi változások és az országra nehezedő elviselhetetlen terhek jelentettek komoly feszültséget. Kárpátalja 1945. június 29-én bekövetkezett cessziója, valamint 13 további község átengedése csehszlovák részről a Szovjetunióknak azt jelentette, hogy Magyarország a "legnagyobb szárazföldi hatalom" szomszédja lett, s ezt a tényt - Puskin budapesti szovjet követ kérésére - a magyar külügyminisztérium nyilatkozatban üdvözölte.³¹ Sebestyén Pál miniszteri osztályfőnök július 3-án felvetette annak szükségességét, hogy a Szovjetunióval egyezmény lenne kötendő, amely "Kárpátoroszország magyar lakóinak a Magyarország javára való optálását lehetővé tenné."³² A Békeelőkészítő Osztály említett magyarlakta területek átcsatolására vonatkozó igényét Gyöngyösi - Kertész István szerint - emlékiratba foglalva adta át Puskinnak, indoklásként azt hozva fel, hogy e vékony területsáv átadását a Szovjetunió, mint Magyarországnak nyújtandó "baráti gesztust" fontolja meg. Puskin azt tanácsolta a magyar külügyminiszternek, hogy ne vesse fel a kérdést, különben Kárpátalján ugyanaz történhet a magyarokkal mint Csehszlovákiában, ahonnan ezerszámra utasítják ki őket.³³ A szovjet követ fenyegető szavait hamarosan a Vörös Hadsereg akciója követte: a Tiszavidéken pár napra néhány községet megszálltak, s csak a magyar kormány tiltakozására vonatta vissza csapatait Vorosilov marsall, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke.³⁴

A magyar közvélemény Kárpátalja csatlakozását a Szovjetunióhoz - éppúgy mint a balti államok bekebelezését 1940-ben - "imperialista terjeszkedési politika eredményének tekintette" s

Idézi: Stephen D. Kertész id. mű. 136. l.

³⁰ Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. id. mű 108-109. l.

³¹ Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id. mű 107-108. l.

³² Ú.M.K.L KÜM Bé.o. 40035/Bé - 1945. július 7.

³³ Stephen D. Kertész id. mű 108. l.

³⁴ Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id. mű 108. l.

Az incidensről lásd még: Ú.M.K.L KÜM Bé.o. 522/Bé: "17 tarpa-vidéki község kérelme a miniszterelnök úrhoz" valamint MAE. A.D. Série Z. Europe 1944-1949 Hongrie vol. 26. "Les frontières de Hongrie" (Magyarország határai)

A francia külügyminisztérium 1945. augusztus 20-i összefoglalója

ez felkorbácsolta a "tagállamiság" kérdésével kapcsolatban a magyar társadalomban észlelhető "rettegési pszichózist". A magyar külügyminisztérium idézett összefoglalója szerint egyébként "a politika jelenlegi vezetői ... maguk is kívánták az ország (szovjet) katonai megszállásának megszüntetését", noha a *"szovjet orientációt hosszú időre szólónak"* tartották.³⁵ A tartós szovjet befolyás kialakulását segítette a potsdami értekezlet német jóvátételről szóló határozata is. Eszerint az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormánya "nem támaszt semmiféle igényt a Németország keleti megszállási övezetében lévő német vállalatok részvényeire, sem pedig a Bulgáriában, Finnországban, *Magyarországon*, Romániában és Kelet-Austriában lévő külföldi német" javakra.³⁶ 1945. augusztus 27-én öt évre szóló szovjet-magyar gazdasági együttműködési szerződést kötöttek, amelynek alapján szovjet-magyar vegyesvállalatok alakultak.³⁷ *A magyar jóvátétel* szállításai erőteljesen korlátozták az ország gazdasági szuverenitását, a megszállási és kártérítési költségek behatárolták Magyarország teljesítőképességét.

A jóvátétel ³⁸ Sztálin és Churchill 1944 októberi moszkvai tárgyalásai (az angoloknak ekkor sikerült 400-ról 300 millió \$-ra mérsékelni az összeget), valamint a magyar fegyverszüneti tárgyalások óta (az amerikaiak megpórbálták háromoldalú ellenőrzés alá helyezni a jóvátételt és mérsékelni a szovjet igényeket) amúgy is a győztes nagyhatalmak nézeteltéréseinek egyik állandósuló forrásává vált.³⁹

A Szovjetunióknak döntő szava volt a magyar szuverenitás (szovjet csapatok visszavonása, szövetséges ellenőrzés felszámolása, jóvátétel) és Magyarország politikai (magyar-román területi rendezés, pozsonyi hídfő) határvonala megvonásának béketárgyalásokon eldöntendő kérdéseiben. Az amerikaiakkal éppen ezeken a pontokon alakult ki - az egész békerendezésen áthúzódó - vita.

A 11 tarpavidéki község megszállásáról és a magyar honvédelmi miniszter emlékiratáról N.A. 740.00119 Control (Hungary)/7-1845 Schoenfeld 1945 július 18-i 303. sz. budapesti távirata

³⁵ Ú.M.K.L KÜM Bé.o. XXVI/I.

"A magyar-szovjet viszony alakulása 1944. október 15-től" c. összefoglalója 5, 11. l.

³⁶ Teherán, Jalta, Potsdam id. mű 410. l.

³⁷ *Sipos Péter-Vida István*: Az 1945. augusztus 27-én megkötött szovjet-magyar gazdasági egyezmény és a nyugati diplomácia in: *Külpolitika* 1985/4. sz. 102-123. l. valamint *Balgoh Sándor* id. mű 66-76. l.

Berend T. Iván: A szocialista gazdaság fejlődése Magyarországon 1945-1968 /Budapest, Kossuth Könyvkiadó és KJK, 1974/14. l.

Stephen D. Kertész. *Diplomacy in a Whirlpool Hungary Between Nazi Germany and Soviet Russia* (University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1953.) 153-162.l.

³⁸ *Korom Mihály*: Magyarország ideiglenes nemzeti kormánya és a fegyverszünet (1944-1945) (Akadémiai Kiadó, Budapest 1981) 480. l. A jóvátétel megoszlása: 200 millió \$ a Szovjetunióknak, 100 millió \$ Jugoszláviának és Csehszlovákiának

³⁹ F.R.U.S 1944 vol. III.

G. Kennan 1944. október 20-i, november 2-i, Harriman 1944. december 30-i és 31-i táviratai 915-916, 922-923, 948-950, 951-953. l. idézi *Balgoh Sándor* id. mű 12-14. l.

valamint *Stephen D. Kertész*: *Diplomacy in a Whirlpool* id. mű 153-162. l.

Az Egyesült Államok elismerte ugyan, hogy a Szovjetunió érdekei Magyarországon "közvetlenebbek, mint a mienk" és a vezetőszerpet átengedte a szovjeteknek a fegyverszüneti tárgyalásokon, majd a Németország kapitulációjáig tartó időszakban a fegyverszüneti rendszer ellenőrzésében, de nem tekintette ezt úgy, hogy a Szovjetuniónak *privilegizált* vagy *uralkodó* helyzete lenne az országban.⁴⁰ Az amerikaiak az európai konfliktus befejezését követően egyenrangú félként kívántak részt venni a szövetséges ellenőrzésben, a béketárgyalásokon nem tekintették érvényesnek a szovjet vezetőszerpet. Magyarországgal kapcsolatban - szemben Romániával és Bulgáriával - a mielőbbi békekötést szorgalmazták.

A második világháború alatti amerikai és angol diplomáciai iratok ismeretében nem teljesen a magyar politikusok naivságából vagy idealizmusából táplálkozott a magyar békeelőkészítés "illúziója" - Kertész István utolsó könyvének címében is erre utalt - , vagyis az a várakozás, hogy a nagyhatalmak komolyan megfontolják az "igazságosságnak" megfelelően a politikai határok és az etnikai vonal összhangbahozatalát függetlenül attól, hogy győztes vagy legyőzött államról van szó. A háború befejezésével azonban elkerülhetetlen - s majdnem a párizsi értekezletig tartó - *időeltolódás* jött létre a magyar békeelőkészítő munkálatok és a nagyhatalmak béketervei, illetve konkrét állásfoglalásai között. Az Egyesült Államok 1945 nyarára lemondott a háború alatt született, Magyarország javára "etnikai méltányossági" alapon történő határmódosításokról. Ennek oka ismert: Magyarország győztes szomszédai, Csehszlovákia és Jugoszlávia, nemcsak a " volt ellenséges" állam javára történő területátengedést utasították el, hanem Csehszlovákia a trianoni határokon túlmenő igénnyel lépett fel. Amerikai szempontból Magyarország javára történő módosítás lehetősége csak Romániával szemben merülhetett fel.

A magyar kormány a potsdami értekezlet után 1945. augusztus 14-én az irányelvek alapján a béketárgyalásokkal kapcsolatos szempontjait a három nagyhatalom elé terjesztette. A jegyzék a dunavölgyi népek gazdasági és kulturális együttműködését szorgalmazta. Területi vonatkozásban a "nemzetiségi elv minél teljesebb alkalmazását" óhajtotta, mert amíg az államhatárok jelentőségének elvesztése be nem következik "a nemzetközi megbékélés és együttműködés ügyét leginkább az szolgálja, ha az összefüggő területeken élő nemzetiségek ugyanabban az államban élhetnének." Ugyanakkor számolt azzal, hogy minden valószínűség

---

⁴⁰ F.R.U.S 1945 The Conference at Malta and Jalta 245.l. idézi: Stephen D. Kertész: Between Russia and the West id. mű 106.l.

szerint a "határok bármikénti megvonása esetén is nemzeti kisebbségek továbbra is fognak maradni az egyes államokban, ezért mindenesetre gondoskodni kellene azok védelméről az Egyesült Nemzetek Szervezete útján." A kormány végül e jegyzékben kifejezte azt az óhaját, hogy "az igazságra és erkölcsre alapított béke, amely számol a legitim érdekekkel s a népek alapvető jogaival, lehetővé teszi majd a lelkek megbékélését és újabb világhátrótfák elkerülését." A kormányban részt vevő pártok ezután több hónapig - 1946 áprilisáig - nem tudtak megegyezni a magyar békecélok meghatározásában, az igények megfogalmazásában. Ez összefüggött a nagyhatalmak között, az európai békerendezésről folyó viták fordulataival.

AZ ELSŐ PRÁGAI TÁRGYALÁSOK ÉS A MAGYARORSZÁGI NÉMETEK KITELEPÍTÉSE

A moszkvai külügyminiszteri értekezlet megállapodásaival a béketárgyalások döntő szakaszukba léptek. A prágai kormány még a békeszerződés-tervezetek nagyhatalmak közötti egyeztetése előtt *befejezett tényeket* kívánt teremteni a magyarság Szlovákiából történő kitelepítésének elfogadtatásával. Potsdam után kénytelen-kelletlen belátták, hogy a győztes nagyhatalmak nem kívánják Magyarországra kényszeríteni a csehszlovák lakosságcsereajánlatot. Byrnes a budapesti és a prágai amerikai követen keresztül közölte az érintett kormányokkal, hogy *egyoldalú akciót továbbra sem helyeselnek*, de ugyanakkor készek támogatni a kölcsönös megegyezéssel született terveket a kisebbségi kérdés rendezésére.⁴¹ A magyar kormány - a békeelőkészítés említett koncepciójának megfelelően - a nagyhatalmak jóindulatában és kedvező döntésében reménykedve 1945 őszén megpróbálta elérni a szlovákiai magyarság helyzetének nemzetközi kivizsgálását és a magyarlakta területek nemzetközi ellenőrzés alá helyezését.⁴² A hónapokkal később 1946 február 9-én megérkező amerikai és az 1946 március 19-én átadott angol válasz elutasító volt.⁴³

---

⁴¹ F.R.U.S 1945 vol. IV. Byrnes 1945 október 19-i távirata Steinhardtnak és Schoenfeldnek idézi: I. Vida id. mű. 152. l.

⁴² Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. 61/res-Bé (1945 szeptember 12) 120/res-Bé-(1945 november 20)

Közli: Hungary and the Conference of Paris vol. II. Hungary's International Relations before the Conference of Paris (Budapest, University Press, 1947) 13-17. l.

⁴³ uo. 53-55. l. idézi *Stephen D. Kertész*: Between Russia and the West valamint *Balogh Sándor* id. mű. 114. l.

A csehszlovák kormány budapesti képviselője 1945 szeptember 3-án hivatalosan kezdeményezte a megbeszéléseket, hogy a Szlovákiát "állandóan veszélyeztető" magyarokat két lépcsőben - népcserre, majd a "fennmaradó rész" kitelepítése útján - Magyarországra áttegyék. A csehszlovák diplomata hangsúlyozta, hogy a "szlovákiai magyarok kicserélésével vagy áttelepítésével kapcsolatosan a trianoni határokat sérthetetlennek kell tekinteni." Gyöngyösi nem helyeselte a népcserre gondolatát és csak akkor volt hajlandó azt elfogadni, ha arra nemzetközi döntés kényszeríti Magyarországot. Tekintettel arra, hogy 600 ezer magyart kellene kicserélni - túlzóan számolva - 60 ezer szlovákkal, egy ilyen "aránytalan cserénél a *népcserre* egyszersmind logikusan *földcserét* is kellene, hogy jelentsen". Gyöngyösi hangsúlyozta: nem magyar részről vetik fel a határkérdést, viszont "ha Szlovákia a magyaroktól jövőjének biztonsága érdekében meg akar szabadulni... akkor csupán a határt kell megfelelően kiigazítani és nincs szükség arra, hogy embertelenül a lakosok százazreit mozdítsák ki helyéről." Dalibor Krno nem hagyott kétséget afelől, hogy kormánya az *összes magyart* ki akarja telepíteni és a kitelepítés tárgyalásánál a *határkérdést felvetni nem engedi*. A magyar külügyminiszter erre kijelentette, hogy "ilyen körülmények között további tárgyalásra nincs lehetőség és a kérdést őszinte sajnálatunkra a *szövetséges hatalmak döntésére kell bízunk*".⁴⁴

1945 október-novemberben szovjet és amerikai fellépésre megváltozott a magyar kormány tárgyalásokat elutasító álláspontja. A prágai kormány október 9-én megismételte a Gyöngyösinek szóló meghívást, amit 20-án Vorosilov marsall, a SZEB szovjet elnöke továbbított a magyar külügyminiszternek.⁴⁵ A. Schoenfeld október 29-én Gyöngyösinél tett látogatása alkalmával megerősítette kormánya korábbi álláspontját a magyarok és a németek *megkülönböztetett* megítéléséről, de kívánatosnak tartotta a két érintett állam közvetlen tárgyalását és a szövetségeseknek benyújtott *közös* előterjesztését a kérdés megoldására.⁴⁶ A magyar külügyminiszter - a szlovák kommunisták állításait, miszerint a Szovjetunió támogatja a magyarok kitelepítését - orosz "pánszláv" híveknek tulajdonította, ezt azonban a budapesti

---

⁴⁴ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 65/res. Bé-1945 Gyöngyösi külügyminiszter feljegyzése Dalibor Krno budapesti csehszlovák politikai képviselő látogatásáról

⁴⁵ Hungary and the Conference of Paris vol. II. id.mû. 30. I. idézi I. Vida id.mû 153-154. I., valamint *Stephan D. Kertész*: Between Russia and the West id.mû 141. I.

⁴⁶ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 1945 novemberi 1-i Gyöngyösi feljegyzés 107/res. Bé-1945, valamint F.R.U.S 1945. vol. IV. 941. I. Schoenfeld 1945 november 27-i 979. sz. távirata

szovjet képviselők nem erősítették meg. A *szovjetek* ugyanakkor hajlottak arra, hogy a *csehszlovákiai magyarok kitelepítésének kérdését összekössék a magyarországi németekével*. Schoenfeld azt is közölte, hogy a potsdami megállapodás nem vonatkozik a csehszlovákiai magyarokra.

A Tildy-kormány megalakulását követően Gyöngyösi elfogadta a prágai meghívást és megváltozott álláspontját a külügyminisztériumban azzal indokolta, hogy a népcseré lebonnyolítása nyugalmi állapotot teremtené és a magyar sérelmek megszüntetéséhez vezetne.⁴⁷ Tildy 1945 november 28-i levelében a magyar kisebbséget sújtó jogfosztó intézkedések ellen tiltakozva kifejtette, hogy a csehszlovák kormány ezekkel óhajt a maga számára előnyösebb pozíciót teremteni a tárgyalásokon.⁴⁸ A Prágába utazás elől azonban nem lehetett kitérni - menni kellett. *A tárgyalási javaslat elfogadásával a magyar kormány kötelezettséget vállalt a lakosságcsere a nagyhatalmak előtt*, de Gyöngyösi felfogása szerint annak önkéntes jellegűnek kellett lennie és a magyarok kollektív felelősségrevonására és kitelepítésére nem kerülhetett sor.

Gyöngyösi 1945 december 3-án érkezett Prágába, ahol a Czernin palotában négy napon át tárgyalt e kérdésekről Clementis külügyi államtitkárral.⁴⁹ A csehszlovák javaslat a szlovákok önkéntes és a magyarok kényszeráttelepítésén kívül a fennmaradó magyarok - vagyonuk elkobzása utáni - ún. transferjét irányozta elő. Clementis azzal vádolta a magyar kormányt, hogy nem tett eleget a fegyverszüneti szerződés értelmében vállalt - különösen a jóvátételi és restitúciós - kötelezettségeinek. A csehszlovák külügyi államtitkár ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a szlovákiai magyar kisebbség elbírálását nem állították egy szintre a német kisebbség kérdésével, mivel az utóbbit egyszerűen kitelepítik. Azt természetesnek tartotta, hogy a magyar

---

⁴⁷ Dr. Vájlok Sándor közlése, valamint F.R.U.S 1945 vol. IV. 941. l. Schoenfeld 1945 november 27-i 979. sz. távirata

⁴⁸ Hungary and the Conference of Paris vol. II. id.mû. 30-41. l. Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. 41098/Bé. idézi I. Vida id. mû. 154. l.

⁴⁹ A tárgyalásokat ismertette: Balogh Sándor id.mû. 112-113. l. Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. 133/res. Bé. - 1945. december 11-i tájékoztató jegyzéket közli: Hungary and the Conference of Paris vol.II. id.mû. 34-53. l.

A magyar tárgyalóköldöttség tagjai: Gyöngyösi János, Kertész István, Vájlok Sándor, Kállay Kristóf, Rosty-Forgách és Farkas Lehel lásd még: Stephen D. Kertész: Between Russia and the West id. mû. 142-145. l.

Dr. Vájlok Sándor: A prágai magyar-csehszlovák tárgyalások (Kézirat, Budapest)

kisebbség kérdésének megoldása "nem történhetik és nem is fog egy Magyarország javára történő határkiigazítás formájában történni."⁵⁰ Gyöngyösi a maga részéről nem helyeselte a lakosságcserét, mert azt nem tartotta összeegyeztethetőnek a demokrácia és a humánus elveivel, de a két ország közötti ellentétek egyhítése céljából hozzájárult a lakosságcserehez, bizonyos feltételekkel. A magyar kormány angol-amerikai és szovjet ellenőrzés alá akarta helyezni a lakosságcserét és a kicserélendő magyarokra nézve a diszkriminatív, jogfosztó rendelkezések hatálytalanítását, vagyonuk visszaadását illetve kártérítést követelt. Gyöngyösi elfogadhatatlannak minősítette a visszamaradó magyarság Magyarországra telepítését, ellenkezőleg, sorsuk megfelelő rendezését igényelte. Csehszlovák részről viszont ismételtlen kifejezésre jutatták, hogy mivel Csehszlovákia nemzeti állam akar lenni, a lakosságcsere után fennmaradó magyarok túlnyomó többségét Magyarországra telepítik és a *Csehszlovákiában visszamaradó magyaroknak kisebbségi jogokat nem biztosítanak*. A magyar küldöttség ragaszkodott e kisebbség alapvető emberi jogainak visszaállításához - a személyi, vagyon - és jogbiztonság 1938 november 1-i állapotnak megfelelő helyreállításához - mindaddig, amíg a magyarság sorsa közvetlen tárgyalások útján vagy nemzetközi döntéssel, illetve a békeszerződésekkel végleges rendezést nyer. Mivel ideiglenes jellegű rendezésről volt szó, a politikai jogok biztosításához a magyar kormány nem ragaszkodott. *Clementis* - a magyar állásponttal szemben - *érvénytelennek tekintette az 1919 szeptember 10-i Csehszlovákia és szövetségesei között kötött kisebbségvédelmi szerződést* és kijelentette, hogy a kérdés megoldása, vagyis a kényszerkitelepítés után a "magyarországi szlovákokra semmiféle néven nevezendő jogfenntartással nem élünk. És természetesnek tartjuk, hogy azok elmagyarosodnak... Csehszlovákia ezekre a szlovákokra »keresztet vet«. Ez az az alapelv - mondotta *Clementis* - amihez 150 éves nemzetiségi küzdelmek után eljutni óhajtunk."⁵¹ Gyöngyösi annak a

---

⁵⁰ Hungary and the Conference of Paris vol. II. id.mű. 35-38. I. Gyöngyösi a tárgyalás után megjegyezte, hogy a "beszéd hangja a nyertes és győző nyers megnyilatkozása volt, amilyent a miniszter még a fegyverszüneti tárgyaláson sem tapasztalt, ahol tényleg a győzők tárgyaltak vele" - Dr. Vájlók Sándor id.mű. 5. l.

A jóvátételről folytatott budapesti tárgyalásokon megállapdtak, hogy Magyarország 6 év alatt fizeti ki a 30 millió \$ - t, s 1946 januártól, illetve magyar kérésre áprilistól kezdi a fizetést.

Dejean prágai francia nagykövet 1945 december 24-i 348-349. sz. távirata MAE A.D. Série Z Europe1944-1949 vol.

13. Hongrie

⁵¹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. A prágai tárgyalások ki nem javított jegyzőkönyve. A csehszlovák-magyar bizottság prágai tárgyalásainak második, 1945 december 4-ei ülése 15. l.

meggyőződésének adott kifejezést, hogy ha a csehszlovák kormány a magyarok kitelepítését végre akarja hajtani, *áldozatokat kell hoznia*. "Föld nélküli nép nem képzelhető el, tehát nem kitelepítésről, hanem *a magyaroknak a hozzájuk tartozó földdel, területekkel együtt való átadásáról*" lehet csak szó.⁵² A magyar külügyminiszter úgy ítélte meg, hogy az állampolgárságtól megfosztás, valamint az erőszakos széttelepítést lehetővé tevő közmunkarendelet a "csehszlovákiai magyarságot minden erkölcsi és jogi alap nélkül, tisztán származási okok miatt *kollektív büntetéssel* sújtja és el akarja távolítani." (kiemelés tőlem -F. M.)⁵³ A tárgyalások ezzel holtpontra jutottak.

A magyar küldöttség, mivel látta, hogy csehszlovák részről makacsul ragaszkodnak a diszkriminációs, jogfosztó intézkedések fenntartásához "szövetségközi- vagy békekonferenciára"⁵⁴ kívánta bízni a kérdés megoldását. Clementis a szövetséges nagyhatalmak helyett a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságot kívánta bevonni a lakosságcsere ellenőrzésébe és felvetette, hogy "**Magyarország a németek kitelepítésével helyet nyerne a magyarok számára.**" A magyar küldöttség szerint azonban "ez szóba sem kerülhetett", mivel a két kérdés között nincs összefüggés. Gyöngyösi végső álláspontjaként leszögezte: "vagy kisebbségi jogok, vagy áttelepítés földdel" különben a transzfert és a teljes jogfosztást a magyar kormány csak akkor fogadhatja el, ha azt egy "nemzetközi döntés oktrojálná rá. Nincs magyar kormány, de azt hiszem nincs magyar párt sem, amely ezt a megállapodást vállalná. A nép igazságérzetét vagy ki kell elégíteni, vagy rá kell oktrojálni."⁵⁵

A magyar kormány a prágai tárgyalásokkal nem érte el a kívánt "nyugalmi helyzetet" a két ország viszonyában. Clementis Kertész Istvánnak kijelentette, hogy a Szovjetunió és a nyugati hatalmak támogatását maguk mögött tudva minden körülmények között ki fogják telepíteni a magyarságot. Benes Gyöngyösinek kifejezte csodálkozását, miszerint a magyar "makacsság" hiábavaló, mivel Potsdamban a nagyhatalmak támogatták a magyarok kitelepítésének elvét. Clementis Steinhardt prágai amerikai nagykövetnek elárulta a csehszlovák

---

⁵² uo. 18. l. idézi: Balogh Sándor id. mű. 113. l.

⁵³ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 133/res-Bé-1945.

⁵⁴ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. A csehszlovák-magyar bizottság prágai tárgyalásainak harmadik, 1945 december 4-i ülésén Gyöngyösi János vetette fel 7. l.

⁵⁵ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. A csehszlovák-magyar bizottság

A prágai tárgyalások negyedik, 1945 december 5-i ülése

kormány valódi célját. A Potsdam előtti 345 ezer helyett általa most már csak 200-250 ezerre becsült magyarországi szlovákok közül *100 ezer* áttelepítését várta és megelégedett volna azzal, ha *350 ezer* magyartól megszabadulnának.⁵⁶ A prágai kormánynak széles eszköztára volt a lakosságcsere és transzfer kikényszerítésére: célját belső intézkedésekkel (széttelepítés, vagyonek Kobzás, "reszlovakizáció"), Magyarországgal szembeni újabb követelésekkel (pozsonyi hídfő stb.)⁵⁷ és - a szovjetek által támogatott megoldással - a magyarországi németek kitelepítésével, a szlovákiai magyaroknak történő "helycsinálással" próbálta elérni.

A magyarországi németek kitelepítése végrehajtási rendeletének kidolgozását a németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945 november 20-i ülésén elfogadott tervezete tűzte napirendre, mely szerint "az amerikai zónába: Csehszlovákiából 1 750 000 fő, Magyarországról 0,5 millió fő kapott *"előzetes tájékoztató beosztást"*. (kiemelés tőlem - F.M.)⁵⁸ A magyar kormány a november 30-án kézhez kapott tervezetre december 1-én jegyzékben válaszolt, amelyben ellenezte a "tisztán etnikai származási ok miatti kitelepítést; a "kollektív büntetésnek minden fajtáját" és a kitelepítendő németek számát 200 ezerben határozta meg.⁵⁹ 1945. december elején Vorosilov marsallnak, a SZEB elnökének felszólítására - amelyben a magyar kormány konkrét kitelepítési tervét, a végrehajtás idejének megadását sürgette a

---

⁵⁶ Benes-Gyöngyösi tárgyalásról lásd F.R.U.S 1945 vol. IV: 945. l.

Schoenfeld 1945 december 10-i budapesti 144-145. sz. távirata

N.A. 760 F. 64/12-545 Steinhardt 1946 december 5-i 678. sz. prágai távirata

⁵⁷ Stephen D. *Kertész*: Between Russia and the West id.mű. 144-145. l. Kertésznek Clementis felvetette a magyar címer megváltoztatását

Ú.M.K.L KÜM Bé.O. uo. 643/Bé-1945. október 8. "Határbővítés Pozsonynál"

CAS 1945 november 24: "A pozsonyi nemzeti bizottság a pozsonyi hídfő kiterjesztését követeli"

⁵⁸ Lásd: Stephan D. *Kertész*: The Expulsion of the Germans from Hungary: A Study in Postwar Diplomacy in: The Review of Politics vol. 15. (1953) 179-208. l. Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 130/res-Bé. és 41/47/Be-1945 dec. 14. idézi: *Fehér István*: A magyarországi németek kitelepítése (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988) 76. l.

P.R.O F.O 371. 58965 BMM 975 1945 december 28-i SZEB ülés

⁵⁹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 130/res.-Bé./ 1945 idézi Fehér István id.mű. 77. l. lásd még: Balogh Sándor id.mű. 77-103. l.

Szövetséges Tanács határozatával egyetértésben - a magyarországi németek kitelepítéséről szóló kormányrendelet-tervezetet a Belügyminisztérium törvényelőkészítő osztálya szövegezte meg. A tervezet a német anyanyelvűekre is kiterjesztette a kitelepítési kényszert - s szemben a korábbi állásfoglalásokkal - a kollektív felelősségrevonást nem utasította el.

A magyar püspöki kar és a hercegprímás tiltakozásain⁶⁰ kívül Bibó István is emlékiratot készített, amelyet eljuttatott a Minisztertanács nem kommunista tagjaihoz. Bibó a német anyanyelvűek bevonását, a rendelet túlzott egyszerűségét és végrehajtási feltételeinek hiányát kifogásolta: Bibó az emberséges lebonyolítást kizártnak ítélte és rámutatott a magyarországi zsidók 1944-es deportálásának, valamint a csehszlovákiai magyarokra vonatkozóan az első prágai tárgyalások kudarcra után tervbe vett kitelepítés és a magyarországi németek áttelepítésének azonos vonásaira: "nemzeti szempontból a legsúlyosabb következmény az lesz, hogy mindaz, ami Magyarországon a németekkel szemben történik, *precedensül és mintául fog szolgálni a csehszlovákiai magyarság sorsára nézve*. A legnagyobb mértékben súlyosnak és lelkiismeretlennek tartom azt a beállítást, hogy a prágai tárgyalások megakadása folytán úgyszólván esedékes a csehszlovákiai magyarok kitelepítése, tehát mi sem tehetünk okosabbat, mint hogy igyekszünk nekik minél nagyobb mértékben helyet csinálni. A potsdami határozatok bizonyosan nem ok nélkül szorították a kitelepítést a németekre, s amíg ugyanolyan rendelkezés a magyarokra nézve nem történik, addig teljességgel felesleges és meg nem bocsátható ilyen mértékben elébe menni és könnyebbséget szerezni azoknak, akik a *csehszlovákiai magyarsággal* kapcsolatban katasztrófális terveket készítenek elő. Bármennyire is vallanak bizonyos jelek arra, hogy a csehszlovákoknak ezt az akcióját a Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről ha nem is támogatják, de legalábbis bizonyos fokig szabadjára engedik, mi a magunk részéről nem mondhatunk le arról, hogy igyekezzünk megakadályozni olyan fait accompli-t, mely már a békeszerződések megkötése előtt számunkra teremt végleges helyzetet."⁶¹ (kiemelések az eredetiben).

---

⁶⁰ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 116/res Bé-1945 október 17, 109/res-Bé-1945 október 31. 7/Bé-1946. Mindszenty 1945 december 26-i levele Tildy miniszterelnöknek

⁶¹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 41. 176/Bé - 1945 december 15

"Emlékirat a magyarországi németek kitelepítésével kapcsolatos helyzetről"

Az ellentervezet születésének körülményeiről lásd: Levél Borbándi Gyulához

in: "Bibó István: Válogatott tanulmányok III. kötet 1971-1979

Kertész István a magyarországi német lakosság kitelepítése tárgyában készülő rendelet-tervezetet ezen túlmenően a jövőben Jugoszlávia és Románia felől fenyegető veszélyként is érzékelte.⁶² Tildy miniszterelnökhöz írott levelében rámutatott, hogy "egy háborút veszített kis állam számára alapvetően fontos", szinte létkérdés, hogy következetesen ragaszkodják bizonyos alapvető morális, jogi és politikai alapelvekhez... Annak ellenére, hogy külhatalmak felé ismételten ünnepélyesen leszögeztük, hogy mi kitelepítést csak az egyéni bűnösség és nem a kollektív felelősség alapján fogunk eszközölni, mégis a kormány eddigi állásfoglalásainkkal homlokegyenest ellenkező rendelet kiadását határozta el. Ez a döntés annál sajnálatosabb, mert a kollektív felelősségi elv elfogadása bumerángxként hathat ki a szomszéd államokban élő magyarságra. Ezután hiányozni fog az az elvi alap, amely részünkre a prágai tárgyalásokon is olyan erkölcsi fölényt biztosított, amit a csehszlovák delegáció szinte támadni sem tudott... Ha a magyar kormányzat alapvető kérdésekben ilyen ingatag és következetlen magatartást tanúsít, akkor tulajdonképpen nincs semmi komoly alap, amire építhetnénk és egész békeelőkészítő munkánk hiábavaló fáradozásnak bizonyulhat. Mindenesetre a kormány ezzel a döntésével megnyitotta az ellenünk felhozható érvelések zsilipjeit s ezzel ma még le sem mérhető történelmi felelősséget vállalt magára."⁶³

Kertész tiltakozása eredménytelen maradt, csakúgy, mint Keszthelyi Nándor fellépése.⁶⁴ A Minisztertanács az eredeti tervezet szövegét fogadta el.⁶⁵ A rendelet értelmezéséről, valamint a

---

(Magvető könyvkiadó, Budapest, 1986) 352-353.. 1.

⁶² Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 147/res. Bé-1945. december 21.

⁶³ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 151/res. Bé - 1945. december 28.

Kertész aggodalmának megalapozottságát mutatja Steinhardt prágai amerikai nagykövet 1945 december 11-i 721. sz. távirata Washingtonnak: "A magyar álláspont szembeszökő következetlenségét mutatja Magyarország elhatározása a német kisebbség kitelepítésére, miközben kifogásolják a csehszlovákiai magyar kisebbség kitelepítését. Ez a német politika tagadhatatlanul Magyarország Csehszlovákia elleni területi követeléseiből származik."

F.R.U.S 1945 vol. IV. 947. 1.

kitelepítendő németek számáról a szövetséges nagyhatalmak és Magyarország között hónapokig tartó vita indult.⁶⁶ A németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács által 1945. november 20-án félmillióban megjelölt létszámot William S. Key, a SZEB amerikai missziójának vezetője december 10-én 300-400 ezerre módosította, majd Gyöngyösi december 15-i jegyzékére válaszolva A. Schoenfeld budapesti amerikai követ 1946. január 2-án cáfolta, hogy Magyarországról az összes németet ki kellene telepíteni. "Ellenkezőleg - állapítja meg az amerikai jegyzék - ennek a számnak a magyar kormány kezdeményezésére történő leszállítása kedvezőbb fogadtatásban részesülne az Egyesült Államokban - minthogy ennek megfelelően csökkenne a kiterjedt népmozgalommal kapcsolatos emberi szenvedés és gazdasági összeomlás. A kiutasítandók számának csökkenését az Egyesült Államok katonai hatóságai is szívesen fogadnák, mivel őrájuk hárul a Magyarországról kitelepítendő németek befogadása és letelepítése."⁶⁷ A Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet elnöke 1946. január 25-én a rendelet olyan átfogalmazását igényelte, hogy abból kitűnjön: a magyar kormány kérte 1945. július 5-én "a svábok Magyarországról történő kitelepítését."⁶⁸ Ezzel párhuzamosan a SZEB szovjet képviselői sürgették az "amúgy is lassan és nem kielégítően folyó" svábkitelepítés

---

⁶⁴ Ú.M.K.L KÜM Bé.O Keszthelyi Nándor 1945. december 20-i észrevételei a belügyminisztériumi rendelet-tervezetre

Az 1945 december 22-i Minisztertanácsi ülésen csak 6 kispap miniszter szavazott a rendelet ellen lásd: Stephen D. *Kertész*: The Last European Peace Settlement: Paris 1946 (University Press of America, 1985) 174. l.

⁶⁵ Közli: Fehér István id.mű. 202-204. l.

megjelent Budapesti Közlöny 1945. december 29-én

12 330/1945. M.E. szám alatt

⁶⁶ lásd: Fehér István id.mű. 76-84. l.

⁶⁷ Idézi: Fehér István id.mű. 84. l.

⁶⁸ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 395/Bé - 1946. A magyar kérést valójában Vorosilov és Puskin iniciálta 1945 májusában, amikor az összes német kitelepítésére szólították fel a kormányt. Lásd: Stephen D. *Kertész*: The Last European Peace Settlement: Paris 1946 (University Press of America, 1985) 164. l.

felgyorsítását.⁶⁹ Dekanozov szovjet külügyminiszter-helyettes Szekfű moszkai magyar követ bemutatkozó látogatásánál "nyomatékkal mondta, hogy *minden* svábot ki kell telepíteni."⁷⁰ (kiemelés az eredetiben). A szovjetek *teljes* kitelepítésre irányuló törekvései és az amerikaiak ennek ellentmondó magatartása nyilvánvalóvá tette a magyar kormány előtt a nagyhatalmak nézetkülönbségeit a kitelepítési kérdésekben. Magyar-csehszlovák vonatkozásban ez azt jelentette, hogy a magyar kormány remélhette: a lakosságcsere túlmenő csehszlovák kitelepítési igényeket, a teljes jogfosztást az Egyesült Államok aligha fogja támogatni.⁷¹

A MÁSODIK PRÁGAI TÁRGYALÁSOK ÉS AZ ÚN. LAKOSSÁGCSERE-EGYEZMÉNY MEGKÖTÉSE

A State Department 1945 december elejétől mindkét kormányt arra ösztönözte, hogy a magyar kisebbség helyzetének rendezésére és a lakosságcsere megvalósítására minden tőlük telhetőt megtegyenek a kétoldalú megbeszéléseken.⁷² Az amerikai külügyminiszter a két ország különösen előnyös megegyezésének, a tartós és baráti kapcsolatok megteremtésének fontosságáról és a magyarokkal szembeni embertelen bánásmód, vagy a szükségtelen megpróbáltatásoknak való alávetés megengedhetetlenségéről próbálta meggyőzni a prágai kormányt. Byrnes a magyar külügyminiszter értésére kívánta hozni, hogy elvárja tőle: "közvetlen

---

⁶⁹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 795/Bé - 1946. március 27.

P.R.O F.O 371. 58965 R 1488/14/21 A SZEB 1946 január 11-i ülésén Szviridov szovjet alelnök felszólalása

⁷⁰ Ú.M.K.L KÜM Bé. O. 1103/Bé - 1946. április 14.

A szovjet álláspont ebben a kérdésben tehát 1945 tavaszától *változatlanul* fennállt. 1945 augusztusában Vorosilov - Erdei és Gyöngyösi szerint - 400 000 német kitelepítésére szólította fel a magyar kormányt

Lásd: Stephan D. *Kertész*: The Last European Peace Settlement id.mû 165. l.

⁷¹ F.R.U.S 1945. vol. IV. 946. l. Schoenfeld 1945 december 10-i távirata Washingtonnak

⁷² F.R.U.S 1945. vol IV. 943. l. Byrnes 1945 december 7-i 10634. sz. távirata Londonnak

idézi: I. Vida id.mû. 155. l.

csehszlovák-magyar megegyezést érjenek el és (Gyöngyösi) nem fogja elmulasztani - a magyar álláspont külső támogatásának megalapozatlan reményében -, hogy a csehekkal realista rendezés köttessen."⁷³ Az első prágai tárgyalások kudarca után Byrnes budapesti képviselőjén keresztül még határozottabban figyelmeztette a magyar miniszterelnököt és külügyminisztert arra, hogy "súlyos hibát követnek el, ha Magyarország makacs álláspontjának külső támogatásában reménykednének Csehszlovákiával szemben. *A rendezés elhalasztása egyik országnak sem kedvez* és súlyosan hat azokra (a magyarokra), akikről vitatkoznak." (kiemelés tőlem - F.M.) Az amerikai külügyminiszter félreérthetetlenül közölte azt is, hogy a magyar kormány nemzetközi bizottságra és ellenőrzésre vonatkozó kérelmének elfogadása nem valószínű és ezért mindent meg kell tenni a közvetlen csehszlovák-magyar megegyezés elérésére. Az amerikaiak ugyanakkor némi reménysugarat hagytak a magyaroknak: 1945. decemberében Steinhardt prágai amerikai nagykövet felvetette Rosty-Forgách prágai magyar megbízottnak, hogy a Magyarország javára eszközölt határkorrektúra esetén, a cseheket történelmi területükön (Lausitz, Sultschin) lehetne kárpótolni. Az elgondolás realitását a prágai angol nagykövet kétségbevonta.⁷⁴ Ezzel egyidőben Puskin budapesti szovjet követ Gyöngyösinek - Kertész beszámolója szerint - azt fejtegette, hogy az "ügyetlen" csehszlovák politikusok azt a súlyos hibát követték el, hogy az ellenségeskedések befejeztével nem távolították el azonnal a szlovákiai magyarokat. E befejezett tény megteremtése megoldotta volna a Magyarország és Csehszlovákia közötti fő nehézséget, és a két ország közötti tárgyalások könnyebbé váltak volna." Puskin világosan értésére adta Gyöngyösinek: "Csehszlovákia - mivel a múltban megbízható barátnak bizonyult - Moszkva feltétel nélküli támogatását élvez." Magyarország fogadja el a csehszlovák javaslatot és inkább

---

⁷³ F.R.U.S 1945. vol. IV. 943. 1. Byrnes 1945 december 3-i 433. sz. távirata Steinhardtnek, a prágai amerikai nagykövetnek.

⁷⁴ F.R.U.S 1945. vol. IV. 944-945. 1. Byrnes 1945 december 7-i 799. sz. távirata Schoenfeldnek

Schoenfeld 1945 december 10-i 1060. sz. távirata Byrnes-nek

A prágai és budapesti amerikai képviselők vitájáról lásd: no. 946-951. 1.

Steinhardt Münchent, a csehszlovák demokrácia áruba bocsátását hangsúlyozó, a magyar revizionizmus újraéledéséről szóló érveit Schoenfeld visszautasította

Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Rosty-Fogács 1945 január 24-i 17/pol/1946 és 1946 január 3-i 3/pol/1946 sz. jelentései

lásd még: I. Vida: id.mû. 149-152. 1.

©Fülöp Mihály

Romániától követeljen, mivel "ez az ország ugyanabban a csónakban evezett, mint Magyarország". A szovjet álláspont cinizmusa, az amerikai sürgetés és az angol hallgatás⁷⁵ nem sok reményt hagyott a magyar kormánynak a nemzetközi támogatás megszerzésére. Ráadásul a lakosságcsere egyezmény elfogadtatását a baloldali pártok is szorgalmazták. A párbeszéd megindításában a Szociáldemokrata Párt küldöttségének prágai látogatása is szerepet játszott.⁷⁶ Révai József a Magyar Kommunista Párt nevében igyekezett Gyöngyösit és a prágai tárgyalásokon részt vett magyar küldöttség tagjait a tárgyalások újrafelvételére rábírní.⁷⁷

Gyöngyösi 1945 december végén az erősödő belső és külső nyomás hatására elhatározta a tárgyalások újrafelvételét, 1946 január 5-én budapesti látogatásra hívta meg a csehszlovák küldöttséget.⁷⁸ A magyar külügyminiszter a megbeszéléseket a lakosságcserere kívánta korlátozni, s feladta azt az előfeltételét, hogy a magyarok ellen hozott jogfosztó intézkedéseket a csehszlovák kormány vonja vissza, csupán azok végrehajtásának (deportálás, vagyonelkobzás) felfüggesztését igényelte. Az egyoldalú kitelepítést magában foglaló általános rendezést - az amerikai támogatásban reménykedve - kizárta. Dalibor Krno budapesti csehszlovák képviselő Kertész Istvánnal közölte: 1: Meg kell egyezniük a lakosságcsereben. A magyarországi szlovákoknak féléves jelentkezési határidő adandó. 2: Teljesen a csehszlovák kormány diszkréciójára volna bízva, hogy Csehszlovákia melyik részéből adja cserébe a magyarokat a magyarországi szlovákok helyébe. 3: Magyarországnak nem kellene ragaszkodnia a magyarelles dekrétumok formális visszavonásához, hanem meg kellene elégednie azzal, hogy

---

⁷⁵ Stephen D. *Kertész: Between Russia and the West* id.mű. 146-147. I. Stephen D. *Kertész: Diplomacy in a Whirlpool* id.mű. 175. I.

F.R.U.S 1946. vol. II. Byrnes 1946. február 4-i 1197. sz. távirata szerint 1946 január 17-i válaszában a szovjet kormány egyetértett az 1945 decemberi 10-i amerikai állásponttal, mely szerint kétoldalú magyar-csehszlovák tárgyalások szükségeltetnek. A Foreign Office beleegyező 1946. január 2-i válaszáról lásd uo. Idézi: I. Vida id.mű.: 155-156. I.

⁷⁶ I. Vida id.mű. 153. I. Stephen D. *Kertész: Between Russia and the West* id.mű. 141.I.

⁷⁷ Vájlok Sándor id.mű.

⁷⁸ F.R.U.S 1945. vol. IV. 951-9521

Schoenfeld 1945 december 21-i 1136. sz. távirata Ú.M.K.L KÜM Bé. O. 1/res. Bé-1946. Gyöngyösi levele Krnohoz. Hungary and the Conference of Paris vol. III. id.mű. 56. I.

ők a magyarság helyzetét *de facto* megjavítják. Krno hozzáfűzte: ha a magyar kormány nem fogadja el ajánlatukat, általános diplomáciai és propaganda kampányt indítanak ellene, többszáz szlovák iskolát nyitnak, úgyhogy ötven éven belül egymillió szláv él majd Magyarország területén.⁷⁹ A csehszlovák megbízott amerikai kollégáját is arról győzködte, hogy javaslataik elutasítása esetén nem marad más lehetőségük, mint a *kisantant újjáélesztése*.⁸⁰ Valóban, miután a magyar kormány *a jugoszláv kérésnek* - miszerint Magyarországnak támogatnia kellene⁸¹ a trieszti ügyben Jugoszláviát Olaszországgal szemben - *nem tett eleget*, a belgrádi sajtó kampányt indított a magyar "sovinizmus" és a délszlávokkal szembeni iskolapolitika ellen,⁸² s hamarosan már területi igényt is emlegettek Magyarországgal szemben.⁸³ A két szláv állam béketárgyalások előtti *közeledésére*, a magyar "irredenta" és "revizionista propaganda" elleni *összefogásra* egyre több jel mutatott.⁸⁴

A csehszlovák kormány üdvözölte a budapesti meghívást, mert azt azon elv elfogadásának vette, hogy a vitás kérdéseket a felek közvetlen tárgyalással oldják meg. Egyben azt is feltételezte, hogy a meghívással a magyar kormány elvileg elfogadja a Prágában átadott csehszlovák javaslatokat.⁸⁵ Heidrich csehszlovák külügyi államtitkár Rosty-Forgách-nak kijelentette: "célszerűnek tekinteném, ha a béketárgyalásoknál már azzal járulhatnánk a nagyhatalmak színe elé, hogy az *összes függő kérdésben* barátilag megegyeztünk és ennek

---

⁷⁹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. *Kertész* 1946. január 8. 76/Bé. feljegyzése.

⁸⁰ F.R.U.S 1945. vol. IV. 952. l.

Schoenfeld 1945 december 21-i távirata.

⁸¹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Gyöngyösi János 1945. szeptember 17-i (86/res-Bé-1945) tárgyalása Cicmil ezredessel és Brankov kapitánnyal

Heltai min.o. tanácsos 1945. december 31-i beszélgetése Cicmil-lel és Brankovval (66/Bé-1946)

⁸² F.R.U.S 1945. vol. IV. 952. l. Schoenfeld id. távirata

⁸³ M.A.E. A.D. Série Z. Europe 1944-1949 Hongrie vol. 26. Payart belgrádi francia követ 1946. március 7-i 291-292. sz. távirata a Mohács-Baja környékére, valamint a Drávaszögre támasztott jugoszláv igényről, valamint Stephan D. *Kertész: Between Russia and the West* id.mû. 112. l.

⁸⁴ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Tito 1945.november 24-i (41-24/Bé-1945) és 1946. március 25-i (1167/Bé-1946) nyilatkozata

⁸⁵ Váglok Sándor id.mû. 10. l.

megfelelően kérjük a békeszerződés megszövegezését."⁸⁶ (kiemelés az eredetiben). A csehszlovák tárgyalókészség főleg azért növekedett a választások, illetve a béketárgyalások előtt mert érezhetően megrendült az amerikai támogatásban való bizodalomuk. Az 1945. őszi államosítások és a december 1-i szovjet - amerikai csapatvisszavonások után ugyanis Csehszlovákia külpolitikája továbbra is szorosan igazodott a Szovjetunióéhoz,⁸⁷ amit az amerikaiak egyre jobban sérelmeztek. Csehszlovák részről úgy ítélték meg, hogy ha elfogadják a meghívást - illetve Clementis betegsége miatt Prágában folytatódnak a tárgyalások -, azzal eleget tesznek a már említett, 1945. októberi amerikai felszólításnak, miszerint a két érintett állam közvetlen tárgyalása lehetővé teszi közös előterjesztésüket a szövetséges nagyhatalmaknak.⁸⁸

A csehszlovák szándékot a magyar Külügyminisztériumban világosan látták. Kertész István felhívta minisztere figyelmét, hogy a tárgyalások folytatását Prága úgy fogja prezentálni a Három Nagynak, hogy a magyar-csehszlovák problémák közvetlen megbeszélések útján elintézését nyertek, tehát a békeértekezletnek ezekkel nem kell foglalkoznia, a magyar-csehszlovák viszonyt rendező megállapodás végrehajtása folyamatban van. A Békeelőkészítő Osztály vezetője attól tartott, hogy a színmagyar Csallóközből akarják kitelepíteni a magyarokat, formális garanciákat pedig nem adnak a szlovákiai magyarság jogainak biztosítására.⁸⁹ Rosty-Forgách Prágából úgy ítélte meg, hogy a csehszlovák megegyezési törekvés mozgató erejét a "Trianonnál esetleg kevésbé kedvező békediktátumtól való félelem képezi"⁹⁰. A prágai magyar megbízott érzekelte azt a csehszlovák idegenkedést, amely a nemzetközi döntés és a

---

⁸⁶ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Rosty-Forgách 1946. január 12-i prágai 8/pol/1946. sz. jelentése. Fisa cseh követségi tanácsos elkerülhetlenné tartotta a népességcsere és a *határok* kérdéseiben megegyezést.

⁸⁷ Geir *Lundestad*: The American non-policy towards Eastern Europe 1943-1947. (Tromsø - Oslo - Bergen 1978) 156-163. l.

G. Kennan szerint Csehszlovákia már a kassai kormányalakítással elvesztett a Nyugat szempontjából. A szudétánémetek kiutasítása, Kárpátalja átengedése, Csehszlovákia szovjet újrameg szállásától való félelem, a választások 1946. május 26-ra halasztása felerősítette ezt a véleményt. (lásd: Steinhardt prágai amerikai követ 1945. december 11-i távirata in F.R.U.S 1945. vo. IV. 948. l.)

⁸⁸ F.R.U.S vol. IV: 937-938. l. lásd e fejezet 15. sz. jegyzetét

⁸⁹ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. *Kertész* idézett 1946. január 8-i feljegyzése

⁹⁰ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Rosty-Forgách 1946. január 16-i 13/pol. - 1946 prágai jelentése

békétárgyalások iránt megmutatkozott. Ezért Prága azt akarta, hogy a kérdés ne kerüljön nemzetközi fórum elé, illetőleg a béketárgyalások napirendjére. Ha a választásokon esetleg a Szlovákiai Demokrata Párt nagy többséggel győz, ez új megvilágításba helyezheti a magyar kérdést. Rosty-Forgách felhívta a figyelmet a Nagy-Pozsony kiépítése érdekében benyújtandó, négy községre vonatkozó igényekre és a csehszlovák "reviziós szellemre." Mivel a néprajzi elvet a nagyhatalmak Jugoszlávia és Ausztria esetében támogatták, Magyarország is ragaszkodhat a "magyar tömb épségbentartásához"... "sem a történelmi, sem a jelen politikai felelősség nem vállalható azért, hogy a trianoni határok fölött szlovák koridort építsenek ki, s így a magyar néptestből kiszakítsanak négyszázezer magyart, melyek további sorsa nem lehet kétséges. A cserénél feltétlenül számításba kell venni azokat a magyarokat, akiket a csehszlovák hatóságok jogtalanul utasítottak ki, s akik itt kóborolnak otthon és ruházat nélkül az országban." Rosty-Forgách rámutatott arra is: ha 1:6 vagy 1:7 arányban a magyar kormány hozzájárul a lakosságcseréhez - vagyis 500 ezernyi magyar áttelepítéséhez az önként kitelepülni akaró szlovákokért -, akkor ezt *jugoszláv és román részről példának tekinthetik*. A prágai magyar meghatalmazott precedensnek tekintette azt is, "ha kisebbségi jogok törvényszerű biztosítása nélkül Csehszlovákiában hagyunk 400 000 magyart. Ha ugyanis itt nem követelünk jogokat a magyarságnak, morális szempontból nem követelhetjük ezt sem Jugoszláviában, sem Romániában. Végeredményben tehát kb. 2 millió kisebbségi magyart érint a csehszlovák-magyar vita, de igen fontos behatással lehet a hazai magyarság sorsára is, morális és gazdasági téren." Rosty-Forgách ezért visszautasította az 1945. december 5-i csehszlovák javaslatnak, mint tárgyalási alapnak az elfogadását.⁹¹

Gyöngyösi 1946 január 21-én - a bírálóknak helyt adva - úgy fogadta el a Prágába szóló meghívást, hogy az előző tárgyalásokon előterjesztett csehszlovák elvi álláspontot visszautasította és a január 31-i Minisztertanácson ennek módosított változatát ajánlotta elfogadásra. A magyar külügyminiszter a Csehszlovákiából átköltöző magyarok kijelölésére magyar-csehszlovák vegyesbizottságot javasolt. Eszerint a magyarok és a szlovákok ingóságait magukkal vihették, ingatlanaikért pedig kártérítés járt. A visszamaradó magyarság sorsáról további tárgyalásokat folytatnának. A csehszlovák kormány felfüggeszti a kiutasításokat, a magyarok széttelepítését, a vagyonek kobzást, megnyitja a magyar népiskolákat,

---

⁹¹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Rosty-Forgách 1946. január 20-i 6/pol. res - 1946. sz. pro memoriája 1946 január 24-i 17/pol. 1946 jelentése Prágából. A miniszterelnökségi szakértők Pásint, Szabados Mihály, Berndák Jenô 1946 január 28 - február 1 közötti ellenvéleményeit lásd: 32/Bé-res.-1946.

a magyarok megélhetési lehetőségeit biztosítja.⁹² A magyar javaslatot 1946. január 30-án a budapesti csehszlovák megbízottnak átnyújtották, s mivel válasz nem érkezett, a magyar küldöttség február 5-én abban a hiszemben utazott Prágába, hogy álláspontját a másik fél tárgyalási alapnak fogadta el.⁹³

Gyöngyösi a tárgyalások elhalasztását szorgalmazó külügyminisztériumi megnyilatkozásokkal szemben azért vállalta a párbeszéd felújításának ódiumát, mert a

nagyhatalmak támogatásának hiányában csak így remélhette a magyarság üldözésének felfüggesztését. Steinhardt január 24-én Prágában azt fejtegette Rosty-Forgáchnak, hogy "amennyiben a békekonferencia elé kerülne a magyar kisebbség problémája, annak megoldásánál Oroszország - Magyarországgal és Csehországgal szomszédos nagyhatalom léte - döntő befolyást igényelne. Ez viszont szerinte a szláv szolidaritásra tekintettel mind Északon, mind Délen valószínűleg szomszédaink előnyben részesítését jelentené. Ettől eltekintve a közvetlen megegyezés halogatásából keletkező legnagyobb hátrányt abban látja, hogy - iráni mintára - a nagyhatalmak nehézkes apparátusának megmozdításából egyéb vonatkozású komplikációk sorozata keletkezhetsen, ami viszont a Duna-medence megbékélését tetemesen hátráltatná", majd hozzáfűzte: "mindig jobb, ha perlekedők bíró nélkül egyeznek meg egymással." A prágai magyar ügyvivő is észrevette, hogy míg decemberben Steinhardt még természetesnek tekintette, "a magyar-csehszlovák ellentét igazságos békediktátum általi likvidálását" (Rosty-Forgách szerint a nemzet sorsát ez már nemigen súlyosbíthatná), az amerikai nagykövet januárban már a kétoldalú megegyezést sürgette.⁹⁴ Ez a változás azonban nem azzal függött össze, hogy Steinhardt Benes-barát - mint Rosty-Forgách feltételezte -, hanem az időközben Washingtonban kialakult felfogás miatt alakult így. Az ugyanis a *mielőbbi* békekötést részesítette előnyben a külügyminiszterek moszkvai értekezlete után (e kérdésre még visszatérünk). Az amerikai sürgetéshez ráadásul még Moszkvából jövő hitegetés is társult. Kertész Istvánt Prágába utazása előtt, 1946 február elején a pályaudvaron Demeter Béla tájékoztatta Tildy üzenetéről, mely szerint Vorosilov marsall közölte: "Erdély kérdését javunkra oldják meg, ha békülékeny magatartást tanúsítunk Csehszlovákiával szemben és egy ésszerű

---

⁹² Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 216/pol - 1946. A külügyminiszter 1946 január 3-i minisztertanácsi előterjesztése

⁹³ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. A második prágai tárgyalásokról 1946. február 6-án készült jegyzőkönyv Hungary and the Conference of Paris vol. II. id.mű. 61-67. l.

⁹⁴ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Rosty-Forgách 1946 január 24-i prágai 17/pol-1946. sz. jelentése

politika *első lépéseként* elfogadjuk a *lakosságcsere* egyezmény megkötését Prágával."⁹⁵ (kiemelés tőlem - F.M.) A magyar külügyminiszter az amerikai tanácsot elfogadva és a szovjet közlésnek hitelt adva Prágában be akarta bizonyítani: a 450 ezer szlovákról szóló csehszlovák állítások nem felelnek meg a valóságnak.⁹⁶

A magyar küldöttség Prágába érkezésekor Dalibor Krno közölte Kertész Istvánnal, hogy a csehszlovák külügyminisztérium számjelosztályának mulasztása miatt csak most adhatja át február 2-án kelt válaszukat, amiben elutasítják a magyar javaslatot a kétoldalú vegyesbizottság felállítására (melynek feladata az áttelepítendő magyarok kiválasztása lenne), és nem fogadják el a szövetséges nagyhatalmak képviselőinek bevonását sem a lakosságcsere lebonyolításába.⁹⁷ A csehszlovák küldöttség a szlovákiai magyarság kérdését teljes egészében (vagyis a transzfert, a "reszlovakizációt" is beleértve) kívánta megvitatni és visszautasította a *részleges* megoldást, vagyis kizárólag a lakosságcsere végrehajtásának megbeszélését. Ezzel megváltozott a helyzet és kérdésessé vált az egész tárgyalás értelme.⁹⁸ A magyar küldöttség tanácskozásán Gyöngyösi "megnyugtatta a kedélyeket"⁹⁹ és Kertész tanácsa ellenére¹⁰⁰ úgy döntött, hogy megkezdi a tárgyalást.

Clementis a második prágai tárgyalások (1946. február 6-10) megnyitójában közölte: "a csehszlovák kormány *véglegesen és végleges érvénnyel* akarja megoldani a kérdést", kölcsönös egyezményekkel és engedményekkel. A valóságot némileg megmászva azt állította, hogy kormánya megalakulása óta "nem fordult a nagyhatalmakhoz sem konkrét, sem elvi javaslatokkal, melyek megoldhatnák vagy szabályozhatnák viszonyukat." Elképzeléseit így vázolta:

1. "Mint *első konkrét lépés* lenne a *lakosságcseréről* szóló egyezmény." 2. "Intern" intézkedésként a kormány a szlovákiai belügyi megbízott útján irányelveket adott ki az

---

⁹⁵ Stephen D. *Kertész: Between Russia and the West* id.mû. 96, 131, 281. l., valamint Puskin említett közléséről 96, 131, 147. l. lásd 44. sz. jegyzet, valamint Stephen D. *Kertész: Diplomacy in a Whirlpool* id.mû. 175-176. l.

⁹⁶ Stephen D. *Kertész: Between Russia and the West* id.mû. 147. l.

⁹⁷ Hungary and the Conference of Paris vol. II. id.mû. 65-66. l.

⁹⁸ Stephen D. *Kertész: Between Russia and the West* id.mû. 148. l.

⁹⁹ Vájlók Sándor id.mû. II. l.

¹⁰⁰ Stephen D. *Kertész: Between Russia and the West* id.mû. 148. l.

állampolgárság megfosztásáról szóló elnöki rendelethez: a "szlovák népi eredetű", s a magyar mellett a szlovákot "érintkezési nyelvként használó" polgárok "eredeti etnikumukhoz jelentkezzenek, minden kényszerítés vagy nyomás nélkül" a csehszlovák állampolgárság visszaszerzésére. 3. "A szlovák etnikum volt tagjainak jelentkezése és a lebonyolított lakosságcsere után nem maradna 150-200 000-nél nagyobb számú magyar Csehszlovákiában." "A nagy embervesztés és a *svábok kitelepítése* után, akiket minden vagyoni kártérítés nélkül tesznek ki, bizonyára nem lenne nehéz elhelyezni a magyarok e további kategóriáját, aminél a csehszlovák kormány segédkezhetne. Ezzel a kérdés részünkre teljesen megoldódnék és kijelentem a csehszlovák kormány nevében, hogy semmiféle érdekünk nincs azután ama szlovákok iránt, akik a megoldás után Magyarországon maradnak és természetesnek tartom, hogy *asszimilálódnak*."¹⁰¹ (kiemelés tőlem - F.M.)

A magyar külügyminiszter válaszul közölte, hogy *meghatalmazása* kizárólag a lakosságcsere megvitatására szól, majd a Clementis által javasolt új tervre és "definitív" megoldásra beterjesztette a magyar küldöttség egyezménytervezetét. Gyöngyösi a lakosságcsere részletes megtárgyalását kérte, amire Sebestyén Pál "vezértitkárt" és Kertész István követet jelölte ki, a csehszlovák javaslat kormányához való eljuttatására pedig ígéretet tett.¹⁰² A csehszlovák tárgyalóküldöttség rövid vita után elfogadta a magyar javaslatot és a szakértői tárgyalásokon kölcsönös engedmények alapján megállapodásra jutottak. A magyar fél a tárgyalások elfogadásával beleegyezett abba, hogy a kitelepítendő magyarokat a csehszlovák hatóságok válasszák ki és az egyezmény szövegét február 9-én néhány óra alatt sebtében összeállították.¹⁰³

A lakosságcsere-egyezmény a magyarországi szlovákok önkéntes áttelepüléséről, valamint az áttelepülő szlovákok számával egyenlő számú magyar a csehszlovák hatóságok általi kijelöléséről és áttelepítéséről, valamint összesen ezer "háborús bűnös" kitelepítéséről intézkedik. A kitelepítendő magyarok számába ezenkívül betudták az időközben Magyarországra kiutasított,

---

¹⁰¹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Az ún. "bizalmas kötetbe" szánt anyag

¹⁰² uo. Az 1946. február 6 és 7-i szakértői tárgyalások francia nyelvű jegyzőkönyvei. Kertész, Sebestyén és Vájlók, valamint Heidrich, Slavik, Winkler, Granatier, Cech és Chorvát vett részt az egyezmény kidolgozásában.

¹⁰³ Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id.mű. 149. l. A külügyminiszter 1946. február 15-i minisztertanácsi előterjesztése (307/pol-1946.), amelyet másnap az elfogadott Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Az ún. "bizalmas kötet" anyaga.

vagy átmenekült személyeket is. Az áttelepülők ingóságait magukkal vihették, ingatlanaiért kártérítés járt. A magyar-csehszlovák vegyesbizottság felállítása mellett létrehozták a pozsonyi magyar megbízotti hivatalt. A jegyzőkönyvben a két fél elismerte, hogy a lakosságcsere "nem oldja meg a csehszlovákiai magyarság problémáit, az továbbra is megoldásra vár", és ha a további tárgyalások nem vezetnének eredményre, a két kormány a *békeértekezlet* elé viheti a kérdést. Emellett a csehszlovák kormány fenntartotta a jogot, hogy *más módon* oldja meg az ügyet. A prágai kormány nyilatkozott arról, hogy az ott lakó magyarság sorsának *végleges* eldöntéséig *feldüggeszti a magyarok kiutasítását, belső áttelepítését és vagyonek Kobzását*, az állásuktól megfosztott köztisztviselőknek pedig létminimumuk fenntartásához szociális segílyt folyósít.¹⁰⁴

A második prágai tárgyalások befejezésekor a csehszlovák küldöttség - amely csodálkozott, hogy a háború végén Németországgal hasonló helyzetű Magyarország diplomáciai pozíciója annyira javult, hogy a csehszlovákiai magyarok áttelepítéséről a győztesel tárgyalhat, szemben a szudéta-németekkel, akiket egyszerűen kiutasítottak¹⁰⁵ - beleegyezett, hogy Sebestyén Pál visszautazik Prágába a magyar kormány észrevételeivel. Kertész Budapestre visszatérve felhívta Gyöngyösi figyelmét arra, hogy a tipikusan *egyenlőtlen* szerződést módosítani kell, mert pénzügyi és gazdasági cikkelyei és a magyarok kiválasztása további tárgyalást igényelnek, amelyeket el kellene húzni a békeértekezletig.¹⁰⁶

Vájlók Sándor, a Külügyminisztérium politikai osztályának Csehszlovákiáért felelős tisztviselője Tildy köztársasági elnöknek, Nagy Ferenc miniszterelnöknek és a pártvezetőknek elküldött memorandumában mutatott rá az egyezmény gyengéire:

1. A csehszlovák-magyar egyezmény a csehszlovák kormánynak szabad kezlet biztosított a magyarországi szlovákok kitelepülésének megszervezéséhez és a csehszlovákiai magyarok sorsának intézéséhez. A magyar kormány a csehszlovákiai magyarellenes propagandát nem tudja megakadályozni, a magyarság semmiféle védelmet sem kaphat tőle, semmi beleszólása nincs abba, hogy miként történik a csehszlovákiai magyarok kitelepítése. "Amíg tehát a magyarországi szlovákok önkéntesen áttelepülnek, addig az ottani magyarokat *deportálják*, hatóságilag kényszerítik otthonaik elhagyására. Az egyezmény, amely kétségtelen *békediktátum*-jellegű - sőt egyes részleteiben még annál is súlyosabb -, a magyar államnak nem tette lehetővé, hogy 700

---

¹⁰⁴ uo.

¹⁰⁵ Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id.mû. 149. l.

¹⁰⁶ uo. 149-150. l.

ezer ember sorsával kielégítően foglalkozhassék, ugyanakkor azonban a *csehszlovák hatóságoknak felségjogok gyakorlását tette lehetővé Magyarországon.*" 2. A Csallóköz és Mátjusföld kiürítésével, s a szlovákok betelepítésével szlovák etnikai sávot húznak Magyarország és a még Csehszlovákiában maradó 450-500 ezer magyar között. E magyarok közül előreláthatólag 300 ezer ember szlováknak vallja magát, az "állampolgárság elnyerése ugyanis a nyomortól, az állástalanságtól és az otthonból való kidobás veszélyétől menti meg a magyarságot. Alátámasztja ezt a szociális okot az is, hogy az ottani magyar felfogás szerint *a magyar kormány eladta a csehszlovákiai magyarokat* és hozzájárult ahhoz, hogy őket a vesztes háború egyik *jóvátételének* tekintsék. A szlovák számítás szerint a lakosságcsere után kb. 150-200 ezer magyar marad még, akiket a magyar kormánynak majd a békekonferencia után kell Magyarországra áttelepítenie." 3. A jogfosztás, a teljes politikai és kulturális elnyomás fennmarad, a magyar oktatás hiányzik. A kiutasítások és a vagyonek elkobozás felfüggesztése "negatívumot nyújt csupán, melyre egyébként minden embernek joga van s annak elismerése nem számít semmiféle kedvezménynek." 4. "A csehszlovák kormány fél a békeértekezlettől és attól tart, hogy a *nagyhatalmak által újjárendezési alapul elfogadott etnikai elvet terhére a csehszlovák-magyar viszonylatban alkalmazni fogják.* Ezért igyekezik még a békeértekezlet előtt megegyezést létrehozni... sajnos, a magyar hatóságok ezen a téren némileg támogatják ezt a... törekvést." Az egyezmény ehhez az *első lépés* lenne. "A *mindenáron való megegyezés Magyarországot sem gazdasági, sem politikai előnyökhöz nem juttatta.* Még a két ország közötti baráti kapcsolatok kialakításához szükséges légkört sem teremtette meg, mert szlovák részről a magyar- ellenes gyűlölet nem szűnt meg", s Csehszlovákia külföldön tovább munkálkodik Magyarország ellen. 5. Az egyezmény komoly gazdasági terheket ró Magyarországra, mivel 1946-ban valószínűleg 70-80 ezer magyar családot dobnak ki. A jól kiépített otthonaikból kiűzött és kifosztott magyarokat a kormány nem tudja ellátni. "Azért a sok *szenvedésért, amibe a deportálás ezt a magyarságot beletaszítja, kétségtelenül a magyar kormány lesz a felelős...* valamint azért is, hogy *hallgatólagosan tudomásul veszi 700 ezer szlovákiai magyar nemzeti demoralizálását és gazdasági elszegényítését.*" A csehszlovák megoldás példát adhat Jugoszláviának és Romániának. "Ha ebben az esetben a magyar kormány nem látja kifogásolhatónak a *belügyeibe és nemzeti érzéseibe való beleszólást,* akkor nem emelhet kifogást az ellen sem, ha más országokban lévő kisebbségeitől minden jogot megvonnak, s vagy Magyarországra teszik át őket, vagy pedig existenciájuk veszélyeztetésével magyar nemzetiségük megtagadására kényszerítik"¹⁰⁷ (kiemelés tőlem - F.M.)

---

¹⁰⁷ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Az ún. "bizalmas kötet" anyaga

Vájlók memorandumát azért idéztük, mert az egyezmény megváltoztatására, illetve elfogadásának elhalasztására irányuló legátfogóbb próbálkozásnak bizonyult. A lakosságcsere-egyezményt a pénzügyminiszter és a külügyminisztérium szakértői ugyancsak módosítani kívánták.¹⁰⁸ A magyar külügyminiszter felfogásán azonban mindezek a kísérletek semmit sem változtattak. Gyöngyösi azzal érvelt, hogy becslése szerint csak 30-40 ezer szlovák települ át önkéntesen Csehszlovákiába, s ha a lakosságcsere nem valósul meg, a békekonzferenciát a prágai kormány propagandája meggyőzheti igazáról. Szerinte a nyugati passzivitás következtében *az egyezmény aláírása volt az egyetlen eszköz a magyarság puszta fizikai létének megmentésére a békeértekezletig terjedő időszakban.*¹⁰⁹ Gyöngyösi javaslatára a Minisztertanács 1946. február 16-i ülésén *változatlan* szöveggel fogadta el az egyezményt.¹¹⁰

1946. február 27-én V. Clementis és Gyöngyösi János aláírta a magyar-csehszlovák lakosságcsere-egyezményt. Ezt követően a csehszlovák külügyi államtitkár kifejtette a pártok vezetőinek, hogy Csehszlovákia nemzeti állam akar lenni és meg akar szabadulni a területén élő német és magyar lakosságtól. A két állam újabb egyezményében Magyarország vállalhatná a 200 000 magyar átvételét. Ha ez nem jön létre, a Csehszlovákiában maradó magyarság kisebbségvédelemre nem számíthat és az egy tömbben élő magyarok szét fognak telepíteni Csehszlovákia különböző tájaira. Majd hozzáfűzte: "területi változtatásról nem lehet szó, mert *Szovjet-Oroszország tudomásul vette, tehát véglegesnek fogadta el a trianoni határokat* és a bécsi döntés felújításáról nem lehet szó." A magyar külügyminiszter és a pártok vezetői Clementis javaslatát elfogadhatatlannak minősítették.¹¹¹ Gyöngyösi felajánlotta, hogy a két nemzet önként, a nagyhatalmak közbejötté nélkül, közös megegyezéssel oldja meg a határkérdést: "Minthogy mi magyarok nem a bécsi döntés által megállapított határokra gondolunk, hanem az összes körülmények mérlegelésével *szerényebb*, de mégis oly megoldást

---

¹⁰⁸ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Gordon pénzügyminiszter 1946. február 6-i állásfoglalása (22/Bé-res-1946) Wagner Ferenc 1946 február 23-i észrevételei és február 25-i módosító javaslatai (32, 33/Bé-res-1946) lásd még: Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id.mű. 150. l. Kertész István ezek után nem vett részt többé a magyar-csehszlovák lakosságcsereegyezmény végrehajtásában.

¹⁰⁹ uo.

¹¹⁰ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Az ún. "bizalmas kötet" anyaga.

¹¹¹ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 47/Bé-res-1946.

Részletesen ismerteti Balogh Sándor id.mű. 117-118. l.

tartunk szem előtt, amely feleslegessé tenné néhány százezer magyar kitelepítését és lehetőségessé tenné, hogy földjeiket megtarthassák és lakhelyükön maradhassanak."¹¹² (kiemelés tőlem - F.M.) A magyar külügyminiszter biztosította Clementist, hogy revíziós, irredenta mozgalmakra nem kerül sor többé. A csehszlovák külügyi államtitkár rögtön negatív választ adott. Auer Pál nem hivatalos beszélgetésben ezt követően Slavik csehszlovák miniszternek felvetette, hogy legalább a "Csallóközt és még valamit" szeretnének visszakapni. Slavik ezt elképzelhetőnek tartotta, ha Csehszlovákia visszakapna szlováklakta területet pl. Balassagyarmattól északra. Az ún. *csereterületek* kérdése itt vetődött fel először. Slavik kijelentette, hogy a csehek kötelessége megfontolni egy ilyen javaslatot. Azt a reményt ébresztette Auer Pálban, hogy a kisebbségi kérdés humánus megoldása lehetséges. Auer az 1946. március 6-i pártközi értekezleten beszámolt az ún. csereterületek kérdéséről, ami általános meglepetést keltett a pártok vezetőiben.¹¹³

A magyar külügyminiszter a Csallóköz esetleges visszacsatolásáról induló tárgyalásokról a nagyhatalmakat kívánta informálni, remélve, hogy "a békeszerződés legalább a Csallóközt és esetleg egy keskeny magyarlakta sávot visszajuttat hazánkunk."¹¹⁴ 1946. márciusára azonban már a magyar kormány is kapott információkat arról, hogy a *nagyhatalmak egyike sem hajlandó egy Csehszlovákiával szembeni, a transferrel kapcsolatos magyar területi igényt támogatni.* Szegedy-Maszák Aladár washingtoni magyar követ az amerikai békeelőkészítés egyik központi személyiségével folytatott beszélgetésében 1946. február 25-én felvetette a határmódosítást, megkérdezve, hogy az amerikai kormány foglalkozik-e ilyen tervekkel? Matthews, a State Department európai főosztályvezetője tagadólag válaszolt és kijelentette, hogy az amerikai álláspont szerint a két kormánynak kellene a megoldást megtalálnia. Szegedy-Maszák azt a benyomást szerezte, hogy az *"Egyesült Államok valamilyen formában elkötelezte már magát az 1938-as csehszlovák határok mellett, vagy pedig nem akarja a Kelet és Nyugat között rendkívül óvatosan egyensúlyozó és ezért nyilván zsaroló Csehszlovákiát brüszkírozni és így területi módosítást nem akar a maga részéről forszírozni.* Viszont kétségtelen az is, hogy a *tömeges*

---

¹¹² uo.

¹¹³ uo. N.A. 760 F 64/3-2246

Schoenfeld 1946 március 22-i budapesti 565. sz. távirata

Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 51/Bé-res.1946. Az 1946. március 6-i pártközi értekezlet

¹¹⁴ uo.

kényszerű kitelepítést nem helyesli."¹¹⁵ (kiemelés tőlem - F.M.) A budapesti angol politikai megbízott helyettese 1946. március 19-én - mint már említettük elutasítóan válaszolt a több mint fél évvel korábban feltett magyar kérésre a csehszlovákiai magyar kisebbség helyzetét vizsgáló, vagy a magyar-csehszlovák lakosságcserét ellenőrző bizottságban való részvétellel kapcsolatban, s egyben kormánya nevében kijelentette, hogy *Nagy-Britannia "nem hajlandó a csehszlovák kormányt bármely, Magyarország javára történő határkiigazítás elfogadására rábírní, bár nem tagadná meg elismerését bármely oly módosítástól, amelyben a két érdekelt állam egymás közt szabadon megegyezett.*"¹¹⁶ (kiemelés tőlem - F.M.)

A magyar "néppel - földet" elképzelés megvalósíthatósága tehát bizonytalanná vált. Clementis Steinhardt prágai amerikai nagykövetnek budapesti tárgyalásairól számolt be. Eszerint a csehszlovák külügyi államtitkár a magyar politikusok értésére adta: "ne tulajdonítsanak túl nagy jelentőséget Nagy-Britannia és az Egyesült Államok olyan, felhatalmazás nélküli személyiségeitől jövő ígéreteknek, melyek szerint e két hatalom a békekonferencián Magyarországot támogatni fogja abban, hogy Csehszlovákiától területátengedést igényeljenek. Kifejezte azt a véleményét, hogy a brit kormány nem kíván »részesé lenni egy újabb Münchennek« és teljesen valószínűtlen, hogy az amerikai kormány erőszakos területátadást támogatna győztes szövetségéstől egy olyan országnak, amely a Tengely tagja volt." Clementis ugyanakkor tájékoztatójában félrevezette a prágai amerikai nagykövetet, amikor azt állította, hogy Gyöngyösi elfogadná a 200 ezer magyar transferjét, ha a Három Nagy ezt javasolná neki. Steinhardt prágai amerikai nagykövet 1946. március 11-i jelentésében külügyminisztériumát a magyarok "kiutasításának" előnyeiről győzködte. Steinhardt úgy ítélte meg, hogy a 200 ezer magyar transzferjéről Magyarországot a háromhatalmi fellépés meggyőzhetné, aminek előnyeit az Egyesült Államok számára a következőkben látta: a kisebbségi kérdés (legalább időleges) megoldásával a közép-európai stabilitás helyreállna, megszűnne az összeütközések forrása, beleértve az amerikai magyarok és szlovákok közötti súrlódásokat is; a csehszlovák-magyar viszony baráttivá alakulásával növekedne az utazási szabadság, a kölcsönös kereskedelem, gazdasági fellendülés következne; Magyarország újjáépítésével könnyebben tudná befogadni a

---

¹¹⁵ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. Szegedy-Maszák Aladár 1946. február 25-i 15/pol. 1946. washingtoni jelentése március 27-én érkezett Budapestre. A washingtoni magyar követ a magyar Külügyminisztérium távirati utasítására tette fel kérdését a területi ügyről.

¹¹⁶ Ú.M.K.L KÜM Bé.O. 55/Bé-res-1946. W. Carse-Mitchell 1946. március 19-i 45. sz. (4/73/46) levele Gyöngyösinek.

kiutasított magyarokat; mindez lassítaná az "orosz gazdasági imperializmus gazdasági programját;" Csehszlovákiában nincsenek többé megszálló erők, és így a kontraszthatás az utazási szabadság megnövekedése miatt erősebb lesz Magyarországon; a háromhatalmi fellépés megmutatná a Három Nagy egységét. Steinhardt arra a következtetésre jutott, hogy a magyarok csak a látszatot szeretnék megőrizni a háromhatalmi fellépés elfogadásával: így az amerikaiak kockázat nélkül vállalhatják az ebben való részvételt.¹¹⁷

A State Department a fentieknek hitelt adva kívánatosnak tartotta a transfer mielőbbi megoldását és Clementis javaslatát, mint *lehetséges* megoldást fontolgatta, bár feltette azt a kérdést Steinhardtnak és Schoenfeldnek, hogy a háromhatalmi fellépést a két érintett állam elfogadná-e véglegesként? Az amerikai külügyminisztérium azonban nem kívánt túllépni a háromhatalmi megszólaláson, mert a magyar békeszerződést megvitató értekezleten Csehszlovákia is részt fog venni a moszkvai egyezménynek megfelelően.¹¹⁸ Schoenfeld budapesti távirata viszont levetette a napirendről a transfer háromhatalmi támogatásának kérdését. Schoenfeld tisztázta a Clementis által keltett félreértést. A budapesti amerikai követ ugyanis határozottan cáfolta, hogy a magyaroknak tulajdonított szándék valódi lenne. Szerinte épp ellenkezőleg: Clementis javaslatát az egész magyar politikai közélet embertelen megoldásnak tartotta és egységesen elvetette. Schoenfeld a nemzetközi bizottság létrehozására irányuló magyar kérés elutasítása után alapvetően igazságtalannak tartotta, hogy Csehszlovákia javára történjen háromhatalmi beavatkozás. Szerinte Magyarország legyőzött és Csehszlovákia győztes státusa nem meghatározó a kisebbségi kérdésben, s különösen nem Európa e térségének stabilizálásában. Már csak azért sem, mert Magyarországnak mint új "demokratikus" államnak megígérték, hogy segítséget kap az egyenjogú ENSZ-tagság eléréséhez. Schoenfeld úgy látta, hogy az angolok ugyan vonakodnának meggyőzni a cseheket a határmódosítás elfogadásáról, de emlékeztetett arra, hogy "mi magunk elismerjük a State Department területi tanulmányaiban a magyar ügy megalapozottságát". Ezért az Egyesült Államok nem erőltethet rá a magyarokra egy olyan megoldást, amit azok elfogadhatatlannak tartanak, mert az visszalépés lenne a kisebbségi kérdés rendezésében.¹¹⁹

---

¹¹⁷ F.R.U.S 1946. vol. II. 364-365. I. Steinhardt 1946. március 7-i 345. sz. távirata idézi (Vida id.mű. 156. I. N.A. 760 F /64/3-1146 Steinhardt 1946 március 11-i prágai 603. sz. jelentése.

¹¹⁸ F.R.U.S 1946. vol. II. 365-366. I. Byrnes

1946. március 21-i 224. sz. távirata Prágának. idézi I. Vida id.mű. 157. I.

¹¹⁹ lásd: Romsics id.mű.

Steinhardt azonban nem támogatta Clementis háromhatalmi "ötletének" támogatásától. Schoenfeld táviratára úgy reagált, hogy az nem feltétlenül *közös fellépést* kíván, hanem csupán *elvi* támogatást. A prágai amerikai nagykövet 1946. április 8-án megpróbálta tisztázni a Clementis által okozott "félreértést". A csehszlovák külügyi államtitkár Dastich tábornok, a budapesti SZEB-hez delegált csehszlovák képviselő jelentésére hivatkozva Magyarország "új javaslatáról" számolt be, miszerint a magyar kormány hajlandó a szlovákiai magyarokat átvenni, ha "egy kis területet" Csehszlovákia átenged. Dastich szerint Magyarország a békekonferencián nem veti fel a területi kérdést, hanem kisebbségi jogokat fog követelni. Clementis a jelentésből arra következtetett, hogy a magyar kormány elsődleges célja a Csehszlovákiától való területszerzés és nem jóhiszeműségből fakadnak a magyarok azon állításai, hogy Magyarország képtelen befogadni a szlovákiai magyarságot. A csehszlovák külügyi államtitkár abban reménykedett, hogy a magyar kormányküldöttség moszkvai látogatása alkalmával Visinszkij meggyőzi a magyar felet a háromhatalmi fellépés elfogadásának szükségességéről. Clementis a vezető és kezdeményező szerepet ebben a Szovjetunióknak szánta, s az amerikaiakat csupán arra kérte, hogy az akciót ne ellenezzék. Schoenfeld 1946. április 15-én a Tildyhez és Nagy Ferenchez közelálló Auer Pálra hivatkozva cáfolta a magyar "javaslat" hírét, bár gyanította, hogy Rákosi nemhivatalos tapogatózásokba kezdett Csehszlovákia irányába. Auer úgy vélte: ha a szövetséges nagyhatalmak Benes értésére adnák, hogy Magyarország javára kisebb határkiigazítást jó néven vennének, ez erősítené a magyar demokráciát a bal- és jobboldali szélsőségek ellen.¹²⁰

A háromhatalmi fellépésről elterjesztett híresztelés azonban a prágai és budapesti amerikai követ vitája után nem volt már tartható. *A csehszlovák kormány is belátta ezt, és vonakodva bár, de 1946. április elején a nagyhatalmak prágai nagykövetei, majd a londoni külügyminiszter-helyettesi értekezlet, illetve a párizsi Külügyminiszteri Tanácsülés elé terjesztette Magyarországgal szembeni követeléseit.*

F.R.U.S 1946. vol II. 366-367. I. Schoenfeld 1946. március 27-i 591. sz. távirata Idézi I. Vida id.mű. 157. l.

¹²⁰ N.A. 760 F. - 64/B - 2646

Steinhardt 1946. március 26-i prágai 440. sz. távirata

N.A. 760 F. 64/4-846

Steinhardt 1946. április 8-i 507. sz. távirata

N.A. 760 F. 64/4-1546

Schoenfeld 1946. április 15-i 707. sz. budapesti távirata

©Fülöp Mihály

*AZ 1946 ÁPRILIS 10-I CSEHSZLOVÁK EMLÉKIRAT ÉS A FOREIGN OFFICE
ÁLLÁSFOGLALÁSA*

A csehszlovák kormány az 1946 február 27-i lakosságcsere-egyezmény aláírásánál nem tudta elérni, hogy Magyarország 200 ezer magyar áttelepítéséről tárgyalásokba bocsátkozzék, vagy elfogadja a Clementis által sugallott, de valójában magyar visszautasításba ütköző háromhatalmi fellépést. 1946 április 3-án Dalibor Krno, - akit időközben az ENSZ főtitkárhelyettesévé választottak - ezért Londonban Gladwyn Jebb külügyminiszter-helyettesnek nyújtotta át a pozsonyi hídfőre, a 250 ezer magyar "reszlovákizálására", a 200 ezer magyar kényszerkitelepítésére és a Magyarországgal szembeni gazdasági követelésekre vonatkozó három jegyzékét. A londoni külügyminiszter-helyettesi értekezleten 1946 április 10-én adták át a csehszlovák kormány "javaslatait és megjegyzéseit" tartalmazó iratokat.¹²¹ A prágai kormány a müncheni szerződés és a bécsi döntés meg nem történtté nyilvánításából kiindulva követelte, hogy Magyarország a trianoni határt "jogosnak, véglegesnek és megváltoztathatlannak" ismerje el; mondjon le a "Szent István-i gondolatról" és az ebből következő területi követelésekről, valamint a címerben a kettős kereszt és a "Szlovákiára emlékeztető" hármashalom használatáról; semmisítse meg a Felvidékre emlékeztető emlékműveket, emléktárgyakat, stb; tiltsa be az irredenta, revizionista, hungarista, fasiszta, nyilas, fajvédő propaganda minden nyílt és bujtatott formáját, az ilyen jellegű szervezeteket, a katonai és félkatonai kiképzést; a revizionizmus jelképét, Szent István koronáját helyezték el az ENSZ múzeumában; Magyarország állítsa minden tekintetben helyre az 1938 szeptember 29-e előtti állapotot, megfelelő kártérítéssel. A csehszlovák emlékirat a fentiekből következően megállapítja: a magyar nemzetiségű volt csehszlovák állampolgárok különösen 1938 után *ellenséges, idegen elemként* az ország bel- és külbiztonságára *veszélyt jelentenek*, lehetetlen békében élni velük. A világbéke és az európai biztonság, a két állam jövőbeli baráti kapcsolatai szempontjából ezt a kérdést véglegesen meg kell oldani, hogy megszűnjön Közép-Európa legfontosabb konfliktusforrása. Mivel a közvetlen tárgyalások nem vezettek eredményre, Csehszlovákia feljogosítva érzi magát 200 ezer *magyar nemzetiségű volt csehszlovák állampolgár kiutasítására* az 1946 február 27-i magyar-csehszlovák lakosság csereegyezmény feltételei alapján. A csehszlovák beadvány kötelezni

---

¹²¹ MAE. A.D.Y. vol. 138. CMAE (D) (B) (46) 14. 1946 április 11. A francia nyelvű emlékirat szövegét (Propositions et observations du gouvernement tchécoslovaque concernant la Traité de paix avec la Hongrie) lásd:

MAE.A.D. Série Z. Europe 1944-1949 vol. 22. Hongrie

óhajtotta Magyarországot, hogy a békeszerződés életbelépését követő három hónapon belül kössön egyezményt a transferről Csehszlovákiával. Ha ennek megkötésére nem kerül sor, Csehszlovákia fenntartja magának a jogot, hogy a transfert egyoldalúan végrehajtsa. A csehszlovák kormány a 200 ezer magyar transzferjén kívül felvetette a *pozsonyi hídfőre* vonatkozó területi követelését is. Dunacsún, Horvátjárfalu, Oroszvár, Rajka és Bezenye község Csehszlovákiához csatolását azzal indokolták, hogy Pozsony városfejlesztése csak ebben az irányban lehetséges, a tervezett *kikötő és vízierőmű* megépítése így kizárólag csehszlovák területen történhetne; Pozsony védelme a magyar tűzérség esetleges támadásával szemben csak így lenne megoldható; az 5 község 7523 lakosának 53%-a német, 25%-a horvát és csak 22%-a magyar. A csehszlovák emlékirat felveti, hogy ha Magyarország a prágai, 1946 április 6-i egyezmény alapján nem fizeti ki a 30 millió dollár jóvátételt 6 év alatt, át kell adnia természeti kincsei kiaknázását, állami javai és monopóliumai zálogjogát Csehszlovákiának. A kártérítést pedig kiterjesztették a történelmi és kulturális értékű tárgyakra és iratokra is. A csehszlovák kormány a magyar békeszerződés szövegébe kívánta emelni a fegyverszüneti egyezményt, valamint a trianoni békeszerződést is érvényben lévőnek nyilvánította, különösen annak katonai rendelkezéseit. A pénzügyi, gazdasági és közlekedési jellegű követelések Csehszlovákiának évtizedekre szabad kezet biztosítottak volna Magyarországon területén. Magyarországot az ENSZ pénzügyi ellenőrzése alá kívánták helyezni, az említett zálogjog, stb. érvényesítését helyezték kilátásba, a katonai rendelkezések betartását állandó jellegű, szovjet-csehszlovák-jugoszláv szövetséges ellenőrző bizottság felügyeletére óhajtották bízni. A csehszlovák emlékirat ezenkívül további követelések benyújtását sem zárta ki.

A magyar kormány nem tudott és nem tudhatott a Londonban előterjesztett csehszlovák igényekről. A Foreign Office-ban azonban részletes elemzés, majd a párizsi Külügyminiszteri Tanács ülésre utazó angol delegációnak alaputasítás készült a csehszlovák-magyar vitáról. A Foreign Office Research Department (kutatórészleg) magyar referense, C.A. Maccartney 1946 április 5-én készítette el hozzászólását. A következőket javasolta:

1. A trianoni határon túlmenő csehszlovák és jugoszláv igényeket a Foreign Office korábbi területi tanulmányai (pl. az 1945 június 7-i, már idézett értekezés) nem tekintették igazolhatónak. A bécsi döntés "meg nem történtté" nyilvánítása aligha fogadható el: legfeljebb "semmisnek és érvénytelennek" lehet tekinteni a döntést, de lehetetlen bármely államra kényszeríteni, hogy múltbeli eseményt meg nem történtnek tekintsen; a legtöbb, ami elérhető az a *status-quo ante* helyreállítása. Magyarország nem kényszeríthető arra, hogy a határokat "megváltoztathatatlanak és öröknek" tekintse. "Ez olyan, mintha egy embernek minden fogát

kivernék és utána ünnepélyes nyilatkozatot csikarnának ki belőle, hogy ezentúl nem hordhat műfogsort." Ráadásul ez ellentmondana Magyarországnak, mint leendő ENSZ-tagállam jogainak.

2. A magyar fegyverszünet rendezése a fasisztabarát szervezetek feloszlatásának kérdéséről. Magyarország saját akaratából úgyis köztársaság lesz, s elhagyja az olyan jelképeket, mint pl. a kettős kereszt, stb. A Szent Korona nemzetközi múzeumba helyezése indokolatlan beavatkozás lenne a magyar belügyekbe. A címerre és a koronára vonatkozó követelés ellenkező hatást érne el.

3. A bécsi döntés következményeinek felszámolását célzó rendelkezésben gondosan kerülni kell a "váratlan és indokolatlan" követeléseket.

4. A két háború közötti csehszlovákiai kisebbségi politika liberális volta ellenére "nem festhető annyira rózsaszínűre", mint a csehszlovák kormány teszi. Az viszont akár a csehszlovák államférfiak ellenkező irányú nyilatkozatai alapján is *visszautasítandó, hogy a magyar kisebbség illojális lett volna és ezért büntetést érdemel*. 100 ezer magyar "reszlovakizálása" után is 350 ezret kellene kiutasítani, mivel eddig csak 80 ezer szlovák jelentkezett áttelepedésre. Magyarország egymillió embervesztése, 400 ezret el nem érő sváb kitelepítése ellenére sem tud 20-25 ezer családnál többet elhelyezni. Teljes képtelenség 850 ezer - főleg paraszt - embert az éhezésnek, munkanélküliségnek és kétségbeesésnek kitenni, a háborús pusztítás, az ország kirablása után. A "magyarosítás, szlovákosítás" témakörben felsorakoztatott érvek pedig annyira egyoldalúak és részgazságokat tartalmazók, hogy még cáfolni sem érdemes. Csehszlovákia érvényben lévőnek tekinti a trianoni szerződést, de a *hozzátartozó* kisebbségi egyezményt elutasítja.

5. A pozsonyi hídfő két magyar és három horvát-magyar (XVI. századi telepés, Magyarországhoz hű horvátokról volt szó) községéből a németek elmenekültek, ezért a csehszlovák követelés etnikailag nem megalapozott. (Az Anonymusnál is szereplő Oroszvár nem szlovákokról, hanem 846-ban betelepített kijevei hadifoglyokról kapta nevét). A térség gazdasági függősége Pozsonytól vitathatatlan. Az viszont kétségbevonható, hogy stratégiai védőpajzsot jelentene a városnak, - "különösen, ha Magyarország ünnepélyesen és örökre kinyilvánítja a trianoni határ elfogadását" -, vagy a "billiárdasztal simaságú" területen vízierőműgát építhető. "Tudvalevő, hogy a terület kis kiterjedésű: *ha viszont a trianoni határ nem szent és sérthetetlen, hanem - ott ahol hasznos és kívánatos - megváltoztatható, akkor több olyan terv létezik, ahol sokkal jobban indokolt Magyarország javára változtatni.*" (Kiemelések tőlem-F.M.)

6. A gazdasági, pénzügyi és közlekedési követelések annyira túlzóak, hogy ezeket valamennyi dunamenti állam általános és egyenlő kötelezettségeként kellene elfogadtatni. A békeszerződés, s különösen a jóvátétel végre nem hajtásáért előírányzott szankciók ütköznek a szovjet-magyar gazdasági egyezményrel, ezért a csehszlovák kormány vitába keveredhet a

Szovjetunióval pl. a természeti kincsek kiaknázására és a magyar állami tulajdonra bejelentett zálogjog kérdésében¹²².

A Foreign Office békeelőkészítő csoportjának (Reconstruction Department, Peace Making Section) magyar-román referense, James Marjoribanks 1946 április 17-én az előző napi londoni külügyminiszter-helyettesi vita alapján összefoglalót készített a csehszlovák emlékeztetőről, amelynek érveit "nagyon gyengének" tartotta. A területi követelésről megállapította, hogy etnikai alapon nem lehet igazolni a pozsonyi hídfő kiszélesítését; a transzfer kérdését pedig nem tekintette olyan kérdésnek, amelynek be kell kerülnie a békeszerződésbe; a jóvátételre szóló zálogjogot túl messzemenőnek ítélte és a többi kérdést pedig egyszerűen olyannak, ami még komoly megfontolást sem érdemel. Gladwyn Jebb külügyminiszter-helyettes viszont április 18-án a csehszlovák javaslatok védelmére kelt: a pozsonyi hídfő kiszélesítését szorgalmazta és még azt sem tekintette "őrült" ötletnek, hogy Szent István koronáját ENSZ-múzeumban helyezték el. Április 20-án W.G. Hayter a területileg illetékes dél-európai főosztály vezetője a transzfer kérdését a kétoldalú tárgyalások szférájába utalta. D. Allen a vitát azok javára döntötte el, akik a csehszlovák javaslatok szakértői vizsgálatát igényelték. James Marjoribanks április 18-án újabb feljegyzésben utasította vissza a csehszlovák érveket: Csehszlovákia már mindent megkapott Magyarországtól a fegyverszüneti egyezményben, amire jogosult, tehát nem szükséges a jóvátétel végrehajtására szövetséges ellenőrző személyzetet küldeni; a transzfer-kérdések nem békeszerződésbe valók; mivel nem élnek szlovákok a pozsonyi hídfő területén, nem igazolható annak kiterjesztése. Marjoribanks Hayter főosztályvezetővel történt megbeszélése után a Foreign Office-ban uralkodó véleményt úgy foglalta össze, hogy a csehszlovák követelések a Külügyminiszterek Tanácsa elé terjeszthetők ugyan, de az angol kormány nem hajlandó azok támogatására. Gladwyn Jebb még egyszer a pozsonyi hídfő kiterjesztésének védelmére kelt azzal, hogy ezt a "borzasztóan bonyolult és rossz határt" "cseh szövetségeseink javára, magyar ellenségeinkkel szemben" rendezzék. Noha Jebb a londoni külügyminiszter-helyettesi értekezleten az angol küldöttség vezetője volt, mégis Hayter álláspontja kerekedett felül, aki "elhamarkodott" döntés meghozatala helyett azt ajánlotta, hogy várják meg a két fél érveinek előadását a párizsi értekezleten. A Foreign Office vonalán P. Nichols prágai angol nagykövet intervenciója - aki a csehszlovák kormány érveit visszhangozta - sem változtatott.

---

¹²² PRO FO 371. 59064. R 7011/7011/21 1946 április 5-i C.A. Maccartney feljegyzés a csehszlovák javaslatokról és észrevételekről

W.S. Williams, a Foreign Office területileg illetékes dél-európai főosztályának (Southern Department) vezetőhelyettese és magyar referense, F.A. Warner, a párizsi brit küldöttségnek a csehszlovák-magyar kisebbségi kérdésben 1946 április 9-én és május 8-án kidolgozott irányelveiben - vagyis az angol kormány hivatalosan képviselendő álláspontjában - alig vette figyelembe a béketárgyalásokon részt vevő, valamint a kutatórészlegben dolgozó tisztviselők véleményét. A trianoni határt helyreállító döntés ismertetése után megállapítják: "a jelenlegi csehszlovák kormány természetesen fél a magyar revizionizmus erejétől és elhatározta, hogy megszabadul magyar kisebbségétől, anélkül, hogy beleegyezne bármilyen Magyarország javára történő határmódosításba." Miután ismertették az 1945 december és 1946 március közötti diplomáciai lépéseket, a csehszlovák kormány legújabb követeléseire a következő állásfoglalást fogalmazták meg:

1: *Pozsonyi hídfő*: "ha a csehszlovák kormány elhatározta magát ennek megszerzésére, akkor mint alapvető feltételbe, *beleegyezhetne a határ egy más ponton való kisebb módosításába.*"

2: "Reszlovakizáció": a csehszlovák kormány azt állítja, hogy a kisebbségeknek a két háború között különleges jogokat biztosító politika kudarcot vallott. 250 ezer embert közigazgatási- oktatási intézkedésekkel akarnak visszatéríteni szlovák nemzetiségéhez, noha a Foreign Office kutatórészlege szerint csak 100 ezer vethető alá ilyen eljárásnak. Nagy-Britannia nem kíván a békeszerződésekben kisebbségvédelmi rendelkezéseket, mert a Versailles-i rendezés kisebbségvédelmi szerződése kudarcot vallottak, akárcsak a Nemzetek Szövetsége. Amikor a magyar kormány 1945 október 31-i állampolgársági jogokra vonatkozó békeelőkészítő jegyzékét¹²³ a Foreign Office-ban megvitatták, feltételezték, hogy a bécsi döntés semmissé nyilvánítása a csehszlovákiai magyarok teljes állampolgárságának helyreállítását jelenti. A jelenlegi békeszerződés a szabad szólás, nyelvhasználat és vallásgyakorlás jogát nyilvánítja ki, "de nem utal cseh területre". "A csehszlovák kormánynak tehát szabad keze lesz, hogy olyan «reszlovakizálási» próbálkozásokat tegyen, amelyeket kíván."

3: Csehszlovákia - az ENSZ alapokmányban az emberi jogok és a szabadságjogok megkülönböztetés nélküli tiszteletbentartására vállalt kötelezettségei mellett - *400 ezer magyart akar kitelepíteni. Az angol és az amerikai kormány nézete szerint ez a két ország kizárólag kétoldalú tárgyalásain rendezendő kérdés.* Nagy-Britannia azt is kinyilvánította, hogy a két ország közötti határ közös megegyezéssel történő módosítását *elismeri.* Ha a csehszlovákok meg akarnak szabadulni a magyar lakosságtól, ezt az angol kormány megkérdése nélkül teszik és ezért felesleges lenne a magyarokat Nagy-Britannia ellen hangolni azzal, hogy egy ilyen tervet

---

¹²³ U.M.K.L. KÜM Bé.O 99/res-Bé-/1945. Közli: Hungary and the Conference of Paris vol. I. id. mű. 14-19. l.

az angol kormány támogatna. Figyelembe veendő továbbá, hogy amikor Magyarország ENSZ-tag lesz, tiltakozhat, a magyarokkal szembeni csehszlovák bánásmód ellen, ha nem tetszik neki. A Foreign Office tisztviselői úgy ítélték meg, hogy az oroszok hasonlóan gondolkodnak. A magyar kormányküldöttség moszkvai látogatása alkalmával szovjet részről kifejezték, hogy a Csehszlovákiában maradó magyarok teljes kisebbségi jogokat kapnak a békeszerződésben, de nem kötelezték el magukat a 300 ezer magyar lakosú területsáv Magyarországnak történő átengedése mellett. Ilyen körülmények között Csehszlovákia felszólítandó, hogy megfelelő időben adja elő nézeteit a Külügyminiszterek Tanácsa, vagy a békekonferencia előtt és *tanulmányozásra bocsássa szakértő bizottság rendelkezésére*. A Foreign Office a kormánynak a következő politikai vonalvezetést ajánlotta: a pozsonyi hídfő kiterjesztése elfogadható, különösen, ha az amerikaiak, vagy az oroszok támogatják és *ha máshol Magyarország javára lehetséges a határmódosítás; a magyar kisebbség transzferje a két érintett fél kétoldalú tárgyalására tartozik; a "reszlovakizáció" nem a magyar béketárgyalások tárgya, s bár rokonszenveznek a cseh érzésekkel, remélik, hogy semmi olyat nem követnek el, ami sértené az ENSZ-alapokmány emberi- és szabadságjogokra vonatkozó elveit; ha az oroszok a csehszlovákiai magyar etnikum kisebbségi jogainak újraélesztését kívánják akkor azt az angol kormánynak elvileg vitatnia kellene*¹²⁴.

A Foreign Office állásfoglalása híven tükrözte a három nagyhatalom magyar-csehszlovák kisebbségi kérdésben formálódó közös politikájának kezdeteit. A kivételt az 1946 február 27-i Auer-Szlávik megbeszélésen felvetődött *csereterület*-elv angol támogatása jelentette. A "reszlovakizációban" szabad kezet kapott a csehszlovák kormány, de amíg az angolok az emberi- és szabadságjogok tiszteletben tartását remélték, ezt nem lehetett elvárni a sztálini Szovjetuniótól. Az amerikaiak, mint említettük - miután lehetetlenné vált, hogy Magyarország háromhatalmi tanácsra befogadja a 200 ezer magyart -, az angolokkal és a szovjetekkel együtt a vitát a kétoldalú megegyezés szférájába utalták, s - mint látni fogjuk - a kérdés végül is e keretek közé szorult. A szovjetek - mint ahogy a magyar kormányküldöttség moszkvai látogatásánál részletesebben tárgyalni fogjuk - nem utasították el az összes magyar "lakosságcsere" címén való kitelepítését, de tekintettel kellett lenniük a háromhatalmi döntéshozatal elvére. A kisebbségi jogok biztosítását az angolok elvetették. A moszkvai látogatás után az egyik nyitott kérdés az lett, hogy a szovjet vezetők valójában tettek-e ígéretet egyenlő jogok biztosítására a magyar kormányküldöttségnek? Ez volt az a pont, ahol a Foreign Office tisztviselői között is vita támadt.

---

¹²⁴ PRO FO 371.59064 Paris Meeting: Czechoslovak-Hungarian Minority Question R 7011/7011/.21. 1946 május

C.F.A. Warner, a dél-európai főosztályt felügyelő csoportfőnök javasolta ugyanis a kisebbségvédelem jogosultságát vitató álláspont hivatalos állásfoglalássá emelését. C. A. Maccartney erre hevesen reagált: "Amikor Öfelsége kormányának Magyarország iránti politikáját a Foreign Office-ban megvitattuk, ismételten arról tájékoztattak, hogy *valamilyen kérdésnek bármilyen is az érdemi vagy tényoldala, hivatalos politikánk az, hogy ne szálljunk szembe a Szovjetunió óhajaival*. Most azt állítják ezen egyedülálló alkalommal, amikor valami olyat javasoltunk, ami *egyezik az emberséggel és az Atlanti Charta elveivel, vitatnunk kell a szovjetek* (kisebbségvédelemre vonatkozó - a szerző megjegyzése) *óhajait*. Valóban túl késő és hiábavaló tiltakozni e javaslat erkölcstelensége (indecency) ellen?"¹²⁵ (Kiemelés tőlem - F.M.) W.S. Williams válaszában elismerte ugyan, hogy mindez "rosszul hangzik", de az általános érzület az, hogy "az 1918 utáni kisebbségi szerződések kevés jót jelentettek azon kisebbségi csoportoknak, amelyeket védeni szándékoztak és kitételei a nemzetközi súrlódás állandó forrásai voltak. Ez alkalommal a békeszerződések emberi jogi cikkelyei - párosítva a kormányok azon jogával, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsához forduljanak, ha úgy érzik, hogy a környező országokban nemzetiségeiket üldözik -, kielégítőbb eszközöket fognak biztosítani a kisebbségek védelmére, mint a régi kisebbségi szerződési rendszer."¹²⁶

Visszatérve a prágai kormány diplomáciai lépéseire: miután látták, hogy a londoni külügyminiszter-helyettesi értekezlet érdemben meg sem vitatta javaslatukat, a szövetséges nagyhatalmak támogatásának megszerzésére újabb akciókat indítottak. A csehszlovák kormány a nagyhatalmak prágai követei, majd 1946 április 25-én a párizsi Külügyminiszterek Tanácsa elé terjesztette kérését¹²⁷, hogy e kérdések, valamint a Németországgal szembeni területi követelései a tárgyalások napirendjére kerüljenek. Benes, Masaryk és Clementis hangsúlyozták, hogy mindenekelőtt a München előtti határok megerősítését óhajtják, amiről semmiféle vita nem lehet. Transzfer-javaslatukhoz képest sokkal kisebb jelentőséget tulajdonítottak a pozsonyi hídfő megszerzésének. Benes 1946 április 20-án Dejean prágai francia nagykövetet biztosította arról, hogy a brit kormány részéről "formális ígéretet kapott" támogatásukra, Nosek pedig Párizsban az értekezlet főtitkárát Fouques-Duparqot tájékoztatta arról, hogy a Szovjetunió kiállt mellettük az

---

¹²⁵ Uo. C.A. Maccartney 1946. május 30-i feljegyzése M. S. Williams főosztályvezető-helyetteshez

¹²⁶ Uo. M.S. Williams 1946. június 11-i válaszfeljegyzése

¹²⁷ MAE.A.D. Série Z. Europe 1944-1949. vol 22. Hongrie F. Nosek, Csehszlovákia párizsi nagykövete 1946 április 25-i 212/duv/46. sz. jegyzéke a francia külügyminiszterhez N/Yr

említett kérdésekben.¹²⁸ Dejean a maga részéről megnyugtatta a csehszlovák államférfiakat: "Franciaország magatartása évek óta kialakult és meg fog felelni kötelezettségvállalásainknak, éppúgy, mint természetes rokonszenvünknek" (Csehszlovákia iránt)¹²⁹. A párizsi értekezlet francia főtitkára viszont felhívta a csehszlovák követ figyelmét arra, hogy *a magyar békeszerződés előkészítésében a potsdami és a moszkvai eljárás mód alapján Franciaországnak nincs joga részt venni*, mire Nosek legalább a konferencián kívüli "folyosói" beszélgetések esetére kérte a francia kormány támogatását¹³⁰.

Benes elnök igyekezett az amerikai fenntartásokat is eloszlatni. Steinhardt prágai amerikai nagykövetet arról győzködte, hogy ha a csehszlovákiai magyaroknak kisebbségi jogokat biztosítanak, akkor "államot alkotnának az államban". Mivel a német és a magyar kisebbségek 1938-1939-ben utat nyitottak a náciknak, mindkettőt ki kell telepíteni. A magyarországi németek helyére kerülhetnének a csehszlovákiai magyarok, s ha a magyar kormány a betelepítési hely hiányára hivatkozik, ez csak azt bizonyítja, hogy magyar hídfőt szeretnének fenntartani Csehszlovákiában, ami legalább olyan veszélyes lenne, mint a német hídfő volt a háború kitörésekor Csehországban. Benes elmondta, hogy Párizsban Nosek és Molotov találkozásánál a szovjet külügyminiszter beleegyezett ugyan a csehszlovák transzfer-javaslat támogatásába, de hozzáfűzte: "Ki kell fürkésznem az amerikaiak álláspontját, mivel *az amerikaiak nélkül semmit sem tehetek*". Végül a csehszlovák elnök azzal próbálta elnyerni beszélgetőpartnere jóindulatát, hogy rámutatott: a Szovjetunió tulajdonítják országában a németek kitelepítéséről szóló potsdami határozat minden érdemét; ha az Egyesült Államok beleegyezne a magyarok transzferjébe, akkor legalább osztozhatna a szovjetekkel ezen a dicsőségen¹³¹. A csehszlovák diplomáciai lépések ellenére a kérdés eldöntése végül is nem a Külügyminiszterek Tanácsának párizsi ülésén, hanem csak az azt követő párizsi értekezleten vált lehetségessé.

---

¹²⁸ Uo. Dejean 1946. április 19-i 573-574. sz. és április 20-i, 581-583. sz. prágai táviratai, valamint Fouques-Duparq 1946 április 20-i feljegyzése Couve de Murville külügyminiszter-helyettesnek

¹²⁹ Uo. Dejean idézett 1946. április 19-i 573-574. sz. távirata a francia külügyminiszternek.

¹³⁰ Uo. Fouques-Duparq idézett 1946 április 20-i feljegyzése

¹³¹ FRUS 1946. vol. VI. 368-369. l. Steinhardt 1946 május 7-i 727. sz. távirata Byrnes külügyminiszternek Párizsba

*A MAGYAR BÉKEDELEGÁCIÓ MEGHALLGATÁSA ÉS ÉSZREVÉTELEI A
BÉKESZERZŐDÉS-TERVEZETRŐL
A SZOMSZÉD ORSZÁGOK MÓDOSÍTÓ INDÍTVÁNYAI*

A Külügyminiszterek Tanácsa által előterjesztett magyar békeszerződés-tervezetet 1946 augusztus 6-án rendkívüli ülésen vitatta meg a magyar kormány.¹³² A Minisztertanács a háborús felelősségről külön békejegyzéket¹³³ készíttetett és hangsúlyozta: Magyarország fegyverszüneti egyezményben foglalt kötelezettségei teljesítésével hozzájárult a Németország feletti győzelemhez. Gyöngyösi nem célszerűnek, hanem egyenesen károsnak tartotta Csehszlovákia háborús részvételének vitatását, Szlovákia németek oldalán vívott küzdelmének emlegetését. A trianoni status-quot tükröző politikai határoknál két téma vetődött fel. A magyar külügyminiszter megfontolásra ajánlotta azt a szempontot, hogy "Romániával szemben a 22000 négyzetkilométeres javaslatot helyezzük-e előtérbe, holott tudjuk... *ezt egyetlen nagyhatalom sem fogja támogatni*, másfelől a néprajzi elveknek sem felel meg, vagy pedig inkább a *kisebbségvédelemre* helyezzük a hangsúlyt. Hangoztatva azt, hogy a területi javaslat tulajdonképpen a kisebbségvédelmi kérdés alapjául szolgál és minthogy a szövetségesek ezt a kérdést más úton óhajtják elintézni, kérjük a romániai magyar kisebbség jogainak intézményes biztosítását és egy *etnikai határkiigazítást*."¹³⁴ (Kiemelések tőlem - F.M.) A magyar kormány tehát az 1946 április elején kialakított, a londoni Külügyminiszteri Tanács 1945 szeptemberi isztriai precedensére alapozott nemzetiségi egyensúly javaslatához képest a kisebbségvédelmet tartotta fontosabbnak és az 1946 május 17-i amerikai tanácsnak megfelelően négy-ötezer négyzetkilométeres határkiigazítási kérelmet készített elő.¹³⁵ A párizsi értekezleten - mint látni

---

¹³² UMKL KÜM Bé.O. Az 1946 augusztus 6-i rendkívüli Minisztertanács jegyzőkönyve. Idézi: Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. id. mű 222. l.

¹³³ UMKL KÜM Bé. O. 170/Konf. 1946 augusztus 16. A háborús felelősségről szóló memorandum. Közli: Hungary and the Conference of Paris vol. I. id. mű 67-84. l. Az 1946 szeptember 3-i jegyzék átadásának körülményeiről. lásd: Stephen D. Kertész: Between Russia and the West id. mű 193. l.

¹³⁴ UMKL KÜM Bé. O. Az 1946 augusztus 6-i rendkívüli Minisztertanács jegyzőkönyve.

fogjuk - Gyöngyösi augusztus 14-i beszédében és a magyar béke delegáció észrevételeiben a 22 ezer km²-es előterjesztés szerepelt hivatalos magyar álláspontként, az etnikai határkiigazítást csak a bizottsági meghallgatáson vetették fel.

Visszatérve a Minisztertanács politikai határokra vonatkozó állásfoglalására, Gyöngyösi a Magyarországgal szembeni csehszlovák területi igény ismertetése után megállapította, hogy "a csehszlovákok az ott élő magyarságot likvidálni akarják" lakosságcsere és kényszeráttelepítés útján. A magyar külügyminiszter e törekvés megghiúsítására és a Csehszlovákiában maradó magyar kisebbség jogának biztosítására minden eszközt és módot meg kívánt ragadni. Gyöngyösi szerint a csehszlovák állam "nem akar kisebbséget határain belül; csak abban az esetben, ha olyan általános rendelkezés történik az Egyesült Nemzetek Szervezetén belül, amely az Egyesült Nemzetek minden tagját kötelezi".¹³⁶ A békeszerződés-tervezet emberi jogi cikkelyét a kisebbségvédelemre nem tekintette elégségesnek a magyar kormány, ezért a 21 győztes hatalomtól a *kollektív kisebbségi jogok* megadását igényelte.

A Minisztertanács augusztus 6-i ülésén Nagy Ferenc miniszterelnök megállapította, hogy a békeszerződés hatályba lépésével kötelezettségeink a megszálló csapatokkal szemben megszűnnek. Az összekötő csapatok státusát a magyar honvédelmi kormányzat a "jóviszony biztosítása és fenntartása érdekében" pontosabban szeretne volna meghatározni. A kormány a békekötés után egy évvel le akarta zárni a hadifoglyok hazaszállítását, valamint a deportáltak és civilek (különösen a magyarországi németek) hazabocsátását. A *jóvátételi és kártérítési* (restitúció) rendelkezések vitájánál a miniszterek egyrészt az 1945 június 15-i magyar-szovjet egyezmény ármegállapításának felülvizsgálatát, másrészt a kártérítés mérséklését igényelték. Csehszlovákia és Jugoszlávia a fizetési határidő Szovjetunió által elfogadott 6-ról 8 évre történő kiterjesztésébe nem egyezett bele, ezért Magyarország és szomszédai között külön megállapodásban kívánták szabályozni a jóvátétel teljesítését. Erős János felszólalásában rámutatott, hogy az ármegállapítás megháromszorozta a jóvátételi összeget, s "fennmaradásuk

---

¹³⁵ Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id. mű 208-209. l. Kertész elismeri, hogy a határkiigazítási javaslatot Philip E. Mosely 1946 május 17-i, már idézett, személyes véleményére alapozták. A Nemzetgyűlés Külügyi Bizottsága 1946 augusztus 5-i ülése ezt az álláspontot hagyta jóvá. Ismerteti: Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája 1945-1950.* id. mű 220-221.l. Gyöngyösi János a Minisztertanács 1946 augusztus 6-i ülésén a 11 ezer km²-es u.n. kis partiumi javaslatot említette még mint "etnikai" határkiigazítási tervet.

¹³⁶ UMKL KÜM Bé.O. Az 1946 augusztus 6-i minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve.

esetén legalább 100 éves rabszolgasorsra kárhoztatják az egész magyar nemzetet". Balla Antal viszont a magyarországi német vagyon pontos meghatározásának tisztázását sürgette, valamint Magyarország külföldi vagyonának elkobzását lehetővé tevő rendelkezésnél a szovjet javaslat támogatását szorgalmazta, amely kedvezőbb volt, mint az angol, amerikai és francia tervezet. A magyar békeszerződés tervezet 26. cikkelye szovjet változata ugyanis előírta, hogy "Magyarországnak és a magyar állampolgároknak Németországban lévő javait nem lehet többé ellenséges javakként kezelni" és az 1945 január 20-a után erőszakkal Németországba hurcolt azonosítható javakat vissza kellett szolgáltatni Magyarországnak. A brit-amerikai-francia indítvány alapján viszont Magyarországnak le kellett mondani az 1939 szeptember 1-e és 1945 május 8-a között Németországgal szemben keletkezett pénzköveteléseiről, kormányközi és kártérítési igényeiről. A Minisztertanács 1946 augusztus 6-i ülésén a magyar kormány a szovjet javaslat támogatása mellett döntött, mivel ez biztosította a Németországgal szembeni követelések és igények fennmaradását. A Minisztertanács elfogadhatatlannak minősítette az angol-amerikai-francia javaslatot: "Magyarország mérhetetlen károkat szenvedett a német megszállás és a német kiűrés következtében. Sem jogi, sem erkölcsi alapja nincs annak, hogy Németország ellenségei helyett lemondásra kényszerítsék Magyarországot a Németországgal szembeni kárigényről. Legfeljebb arról lehet szó, hogy Magyarország, mint volt német szövetséges, kárigénye tekintetében elsőbbséget ad a szövetséges hatalmak kártérítési igényeinek, de erről le nem mondhat".¹³⁷

Az 1946 augusztus 6-i minisztertanácsi ülés tehát elsősorban a magyar békeszerződés-tervezet nyitott, gazdasági rendelkezéseivel foglalkozott. A kormány - a szovjet-amerikai viszonylatban a magyar fegyverszünet óta állandó nézeteltérések forrását jelentő - jóvátételi kérdésben az árdifferenciák kiküszöbölésére a béketárgyalásoktól elkülönülő magyar-szovjet megegyezést tartott szükségesnek. A Minisztertanács Gyöngyösi javaslatára kész volt a jóvátételnek elsőbbséget adni, viszont a gazdasági rendelkezések teljesítésénél igényelte Magyarország fizetőképességének figyelembevételét. A kormány tagjai kifogásolták a leszerelt gyárak és üzemek hadizsákmányba számítását; a joglemondást a szövetségesek által a hadműveletek idején okozott károk megtérítéséről; a kártérítési igény mértékét és teljesítésének módját; a békeszerződés vitás kérdéseinél az értelmezés jogának a szövetséges nagyhatalmak számára való fenntartását. A Minisztertanács jóváhagyta a magyar békeszerződés-tervezettel kapcsolatban képviselendő álláspontot.¹³⁸

---

¹³⁷ U.o.

¹³⁸ U.o.

A magyar béke delegáció az 1946 július 11-i minisztertanácsi határozattal alakult meg Gyöngyösi János külügyminiszter vezetésével. Helyettese Gerő Ernő lett, aki augusztus 22-től szeptember 9-ig tartózkodott Párizsban. Kertész István, a béke delegáció főtitkáráként annak adminisztrációját irányította. Auer Pál, Szegedy-Maszák Aladár, Szekfü Gyula, Sebestyén Pál, Faragó László gazdasági főmegbízott és Szemes István ezredes, katonai delegátus vett részt a politikai delegációban, Károlyi Mihály, Bede István, Baranyai Zoltán, Rakovszky György altábornagy pedig rövidebb időszakra, tanácsadóként látogatott Párizsba. Szakértői csoportokat állítottak fel a román (Demeter Béla, Gáldi László, Jakabffy Imre, Mikó Tibor, Takácsy Miklós) a csehszlovák (Révay István, Vájlak Sándor és Bethlen Oszkár), a gazdasági (Faragó László, Vásárhelyi István, Dabasi-Schweng Lóránd, Székely Arthúr, Trajánovits Lajos) és a katonai (Szemes István, Czebe Jenő, majd Rakovszky György) ügyekre.¹³⁹

Gyöngyösi János külügyminiszter a párizsi értekezleten 1946 augusztus 14-én, a 17. plenáris ülésen mondhatta el beszédét a magyar békeszerződés-tervezetről. A magyar Minisztertanács határozatának megfelelően Gyöngyösi az új, demokratikus Magyarország érdemeinek méltánylását kérte. Hivatkozott Vorosilov marsall magyar kormányt elismerő jegyzékére, miszerint »Magyarország hozzájárult az Egyesült Nemzetek által Németország ellen vívott harc sikeréhez«, valamint felszámolta a nagybirtokrendszert, "kíméletlenül ítélkezett az előző rendszerek háborús bűnösei felett", szabad választásokat tartott, stb. Ennek alapján Magyarország háborús felelősségét korlátozottan nyilvánította, s kijelentette: még "akkor sem jelenthetné a magyar nép egyetemének felelősségét, ha el is fogadnák a kollektív felelősség igen vitatható elvét".¹⁴⁰ Gyöngyösi beszédének középpontjába a Magyarország határain kívül élő magyar kisebbségek jogainak biztosítását állította: "Azt az óhajt, hogy az összes magyarok egyetlen nemzeti állam határain belül éljenek, jogosnak kell tekinteni, azonban kétségtelen, hogy

---

¹³⁹ UMKL KÜM Bé. O. Kertész István 1946 október 12-i összefoglalója: "A magyar béke delegáció adminisztrációjának szervezete és működése" 186-188. I. Gerő, illetve az MKP képviselője, valamint Károlyi Mihály részvételéről lásd FRUS 1946 vol. III. 84. I.

MAE. A.D.Z. Hongrie vol. 25. 1945 augusztus 30-i D.E.C. jelentés Károlyi Mihályról

¹⁴⁰ UMKL KÜM Bé. O. Gyöngyösi János 1946 augusztus 14-i levele CP(PLEN)17

lásd még PRO FO 371.59039 R 12233/2609/21 Recueil des Documents id. mű 319-319. I.

Ismerteti: Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. id. mű 229-230. I.

ennek a tervnek megvalósítása nehezen elhárítható földrajzi és politikai nehézségekbe ütközik. Ezért állandó súllyal jelentkezik az a probléma, hogy amennyiben a határokat nem lehet módosítani, akkor *a határok jelentősége módosítandó*, s hogy a más államok területén élő magyarok számára biztosítani kell mindazon szabadságjogokat, amelyek a demokrácia alapfeltételei, vagyis a nyomortól és félelemtől mentes szabad élet jogát, továbbá azt a jogot, hogy nemzetiségüket megerősíthessék. Sajnos, meg kell állapítanom, hogy mifelénk valamely nemzeti kisebbséghez tartozni gyakran nemcsak más állampolgárságot jelent, hanem *megfosztottságot az emberi jogok gyakorlásától, s részben az emberi méltóság biztosítékaitól*" (Kiemelések tőlem - F.M.). A magyar külügyminiszter a Népszövetség ellenőrizte kisebbségvédelmi rendszer előnyének azt tartotta, hogy az legalább a panaszjog lehetőségét fenntartotta, majd így folytatta: "Tudjuk, hogy a hitleri Németország saját imperialista politikája érdekében visszaélt a kisebbségeknek szerződésileg nyújtott jogvédelemmel. E visszaélés azonban a jogvédelem szükségességét nem szünteti meg, amint azt éppen a zsidóság világszervezeteinek kívánságai is bizonyítják. A zsidóság képviselői az elmúlt évek szörnyű üldöztetései után a legilletékesebbek a kisebbségi védelem kérdésének felvetésére." Mivel az Egyesült Nemzetek alapokmányában, valamint a békeszerződések tervezetében foglalt elvi kijelentések csak az emberi jogok egy részére utaltak, ezeket pedig éppen a háborús megrázkódtatásokat követő szenvedélyek és nemzeti türelmetlenségek idején biztosítani kell, Gyöngyösi János szükségesnek tartotta, hogy az Egyesült Nemzetek megfelelő jogszabályainak életbelépéséig a kevert lakosságú közép- és kelet-európai államok *különleges kötelezettségeket* vállaljanak e szabadságjogok gyakorlására vonatkozólag.¹⁴¹ Gyöngyösi a magyar-román határvita végleges rendezésére előterjesztette a 22 ezer négyzetkilométeres nemzetiségi egyensúlytervét, kiegészítve azzal, hogy a "határon innen és túl élő kisebbségek számára széleskörű területi *autonómiát* is lehetne biztosítani" és felkérte a konferenciát; szólítsa fel Romániát Magyarországgal kétoldalú tárgyalások megkezdésére. Ha ezek nem járnának eredménnyel, a konferenciától különbizottság kiküldését kérte, melynek jelentését az értekezlet elé terjeszthetné. A magyar külügyminiszter ezt azért tartotta fontosnak, mert "a magyarság helyzete nemcsak politikai jogainak tekintetében aggasztó, hanem veszélyeztetve van a gazdasági egyenjogúság szempontjából is, ami máris a magyarságnak jelentős elszegényedésére

---

¹⁴¹ U.o. lásd még: Mihály *Fülöp*: "The Hungarian draft treaty for the protection of minorities" in: Shaping Postwar Europe, European Unity and Disunity 1945-1947 (Ed. Peter M.R. Stirk and David Willis. Pinter Publishers, London 1991) 75.l.

vezetett."¹⁴² Gyöngyösi sem morális, sem jogi indokot a román jóvátételi igény elismerésére nem látott. A magyar külügyminiszter a Szlovákiában élő 650 ezer magyar állampolgárságától, sőt legegyszerűbb emberi jogaitól megfosztása ellen tiltakozott és visszautasította a lakosságcsere felül 200 ezer magyar kiűzését. "Ha azonban ezt Csehszlovákia bármely okból nem vállalhatná és mindenképpen meg akarna szabadulni a magyar kisebbségtől, akkor a magyar kormánynak ragaszkodnia kellene ahhoz az elvhez, hogy a népnek joga van a földhöz, amelyen él".¹⁴³ Gyöngyösi a konferenciától nemzetközi szakértő bizottság kiküldését kérte. A magyar külügyminiszter a gazdasági rendelkezéseket a "nyomort állandósító szerződésként" jellemezte. Gyöngyösi kifogásolta az Egyesült Nemzetek területén lévő magyar javak felszámolásának előirányzását, valamint a Németországgal és volt szövetségeseivel szemben fennálló magyar követelések és kártérítési igények törlesztését. A magyar külügyminiszter ugyanakkor ígéretet tett a fegyverszüneti egyezményben vállalt *jóvátételi* kötelezettségek teljesítésére, de nem tartotta lehetségesnek a restitúciót, valamint a háború előtti adósságok törlesztését. Gyöngyösi azt kérte tehát, hogy teremtsenek egyensúlyt az ország terhei és teljesítőképessége között. A magyar külügyminiszter végül az ENSZ-be való felvétel lehetőségét a "tartós" béke biztosításának jeleként üdvözölte.¹⁴⁴

Gyöngyösi beszédére Jan Masaryk csehszlovák külügyminiszter augusztus 15-én, az értekezlet plenáris ülésén kihívó hangnemben válaszolt. A csehszlovák külügyminiszter már felszólalása elején feltette a kérdést: "Ki győzött a háborúban, az Egyesült Nemzetek vagy Magyarország?" Masaryk visszautasította a csehszlovákiai kisebbségi politikával szembeni magyar érveket. A csehszlovák külügyminiszter Magyarország háborús felelőssége, a szlovákiai magyarság Csehszlovákia szétbomlásában játszott szerepe, valamint a szlovákiai felkelés elleni magyar hadműveletek miatt jogosnak tartotta a részleges helyett "a valódi végleges megoldást", vagyis a surlódások és az "irredentizmus" állandó forrásának, a magyar kisebbségnek eltávolítását. Azzal vádolta a "jelenlegi Magyarországot, hogy nem hajlandó feladni régi, Csehszlovákia ellen irányuló revizionista politikáját." Masaryk az ellen is kifogást emelt, hogy Magyarország gazdasági helyzetén könnyítsenek, mivel helyzetét háborús magatartásának, valamint az általa mesterségesen keltett inflációnak köszönheti.¹⁴⁵ Kisselev,

---

¹⁴² UMKL KÜM Bé. O. Gyöngyösi János 1946 augusztus 14-i felszólalása

¹⁴³ U.o. lásd még: Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950 id. mű 230.l.

¹⁴⁴ U.o.

¹⁴⁵ Recueil des Documents id. mű 319-323. l.

bjelorusz küldött Magyarország háborús felelősségére rámutatva, enyhítő körülményt látott abban, hogy szembefordult Németországgal. Masaryk indítványával egyetértett: "el kell távolítani a nézeteltérések forrását, amely további nehézségeket okozhat Szlovákia és Magyarország viszonyában." Kisselev szerint a magyarok kitelepítése stabilizálná a békét Európa e részében, megszilárdítaná az új, demokratikus Magyarországot is.¹⁴⁶ Byrnes amerikai külügyminiszter - mint már idéztük - a párizsi értekezlet eljárási vitájához és a békeszerződés-tervezetek gazdasági rendezőelveihez fűzött megjegyzéseket. Az amerikai küldöttség hasznosnak tartotta, hogy miután a Külügyminiszterek Tanácsa az *alapvető* kérdésekben amúgyis egységes álláspontot alakított ki, a "volt ellenséges" államok képviselőinek meghallgatására és írásbeli észrevételeik előterjesztésére a bizottsági munka elkezdése *előtt* lehetőséget biztosítottak. Az Egyesült Államok nem kívánt területi gyarapodást és jóvátételt a legyőzöttektől, viszont a *kártérítésre*, a legnagyobb kedvezmény elve biztosítására igényt tartott. A gazdasági lehetőségek egyenlősége Byrnes szerint azt jelentette, hogy az öt "volt ellenséges" állam 18 hónapig nem tehetett különbséget a szövetséges hatalmak között s így nem lehetett büntető jellegűnek minősíteni ezt a rendelkezést.¹⁴⁷ Visinszkij a magyar békeszerződés-tervezet gazdasági vitatémáit annak az angol-amerikai törekvésnek tulajdonította, hogy a legyőzöttekre további terheket, új követeléseket kényszerítsenek. A szovjet jóvátételi igényt "ésszerűnek és igazságosnak" minősítette és úgy vélte, hogy az arányban áll Magyarország gazdasági lehetőségeivel és megfelel a fegyverszüneti egyezményben vállalt kötelezettségeinek.¹⁴⁸ Visinszkij arra hivatkozva, hogy a jóvátételi időszak 6-ról 8 évre történő kiterjesztésével már engedményt adtak, nem volt hajlandó a szovjet jóvátételi politikán változtatni. Magyarország gazdasági nehézségeit pedig a szövetségesek elleni küzdelemben kifejtett erőfeszítéseinek tulajdonította. A szovjet külügyminiszter-helyettes az amerikai zónába hurcolt magyar javak visszaadását sürgette. Visinszkij a szovjet gazdasági békejavaslatok elfogadását az "európai újjáépítés próbakövének" tekintette és visszautasította az amerikai javaslatot a magyar jóvátétel enyhítésére. A szovjet külügyminiszter-helyettes végül kitért Masaryk transzfer kérelmére is. Visinszkij erről csupán annyit mondott, hogy azt "alaposan tanulmányozni kell a magyar békeszerződés-tervezet vitájánál és kidolgozásánál" az "igazságos megoldás" elfogadása érdekében.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ U.o. 323-324. l.

¹⁴⁷ U.o. 324-328. l.

¹⁴⁸ PRO FO 371.59039 A párizsi külügyminiszter-helyettesi értekezlet 1946 július 21-i vitája.

¹⁴⁹ Recueil des Documents id. mű 328-332.l.

A magyar külügyminiszter nyilatkozatára a szövetséges hatalmak képviselői közvetlenül nem reflektáltak. Míg Bulgária és Románia a "szláv tömb" államai részéről támogatást kapott, Magyarország egyetlen kérdésben sem számíthatott álláspontja melletti *nyílt* kiállásra. A magyar békeszerződés-tervezet bizottsági vitáiban a csehszlovák *transzfer* kérelem, valamint a szovjet-amerikai jóvátétel - kártérítés - legnagyobb kedvezmény elve körüli nézeteltérések kerültek előtérbe. A szovjet álláspont *kettőssége* mutatkozott meg a bjelorusz felszólalás és Visinszkij külügyminiszter-helyettes nyilatkozata közötti különbségben. A párizsi értekezleten a szövetséges nagyhatalmak egyeztetett álláspontjától eltérő, a Külügyminiszterek Tanácsa közös állásfoglalásaitól különböző véleményt a bjelorusz és ukrán delegációk fogalmazhatták meg, tehát a valódi szovjet elképzeléseket az ő felszólalásaik tükrözték. Bizonyos értelemben ez vonatkozott a brit delegáció és a Dominiumok állásfoglalásainak különbségeire is. A szovjet külügyminiszter-helyettes a *háromhatalmi* döntéshozatal elvét tiszteletbentartva nem támogatta nyíltan a párizsi értekezlet első szakaszában a csehszlovák álláspontot, noha Klement Gottwald miniszterelnök 1946 július 20 és 25-e közötti moszkvai látogatása alkalmával biztosították a prágai kormányküldöttséget a transzfer javaslattal való egyetértésükről.¹⁵⁰ A szovjet küldöttség tudta, hogy angol-amerikai hozzájárulás nélkül nem lehet végrehajtani a transzfer-tervet és tartotta magát az 1946 elejére közösen kialakított politikai vonalhoz, mely szerint a kérdés megoldását a Csehszlovákia és Magyarország közötti kétoldalú tárgyalásokon kell keresni. Gyöngyösi meghallgatását követően a csehszlovák közvélemény kezdte felismerni, hogy nem feltétlenül segíti elő a transzfer ügyet a nyílt szovjet támogatás, mivel a Molotovval vívott szópárbajok inkább a magyar tézisek támogatása irányába terelik az amerikai küldöttséget és követőit. A brit küldöttséget Prágában többé-kevésbé semlegesnek tekintették, de felfigyeltek arra, hogy a Dominiumok a magyar ügyet kezdik pártfogolni, sőt még a szlovákiai magyarok kisebbségvédelmének elfogadását sem tartották kizártnak. A prágai brit ügyvivő a csehszlovák "jogos igény" vagyis a "magyar kisebbségtől megszabadulás" elfogadására szólította fel a Foreign Office-t, amire a brit külügyminisztérium *augusztus 23-án* olyan, a párizsi angol küldöttségnek szóló alaputasítás kidolgozásával válaszolt, amely a lehető legmesszebb ment a

---

¹⁵⁰ UMKL KÜM Bé. O. Szekfü moszkvai magyar követ 1946 július 31-i 29/pol. sz. jelentése Dekanozov szovjet külügyminiszter-helyetessel folytatott beszélgetéseiről. Közli: Stephen D. Kertész: The last European Peace Conference: Paris 1946 id. mű 134-135. l.

FRUS 1946 vol. VI. 208-209. l. Bedell Smith moszkvai amerikai nagykövet 1946 július 26-i 2297. sz. távirata Washingtonnak.

csehszlovák nézetek támogatásában, figyelembe véve "a magyar és *más* érzékenységet".¹⁵¹ (Kiemelés tőlem - F.M.)

A szovjet küldöttség mindent megtett azért, hogy a magyar jóvátételi rendelkezéssel kapcsolatos amerikai fenntartás ne kerüljön a békeszerződés-tervezet szövegébe, mert az nem módosítás, vagy szövegjavaslat, hanem egyoldalú nyilatkozat jellegű volt. Még a békeszerződés-tervezet nyilvánosságra hozatala előtt 1946 július 18-án és 27-én Guszev szovjet nagykövet arra is kísérletet tett, hogy a magyar szöveg kinyomtatását és szétküldését megakadályozza. A magyar békeszerződés-tervezet ezért a többihez képest késéssel jelent meg.¹⁵² Byrnes és Visinszkij szópárbaja Gyöngyösi felszólalását követően a két nagyhatalom eljárási és gazdasági kérdésekben megnyilvánuló nézeteltéréseit tükrözte és egyenes folytatását jelentette a Külügyminiszterek Tanácsa második, párizsi ülészakán le nem zárt vitának. Az amerikai külügyminiszter a legyőzött államoknak a konferencia bizottsági ülései előtt akart meghallgatási lehetőséget biztosítani. A potsdami értekezletet megelőző időszakban az Olaszországra vonatkozó amerikai békeszerződés-tervezet még a békefeltételek kikristályosodása előtt a "volt ellenséges" állam nézeteinek figyelembevételét irányozta elő. A nagyhatalmak több mint egy évig tartó béketárgyalásai után, a párizsi értekezletre ebből a szándékból, - amit az 1946 januári francia-amerikai levélváltás is megerősített - annyi maradt, hogy a plenáris üléseken a legyőzött államok képviselői felszólalhattak. Byrnes nem tartotta szerencsésnek, hogy a kisebb győztes államok viszontválaszainak helyt adtak, amit viszont ezúttal a szovjet küldöttség - valamint Masaryk Csehszlovákia és Ewatt Ausztrália külügyminisztere - támogatott. A gazdasági vitában a szovjet külügyminiszter-helyettes "imperializmus" elleni propagandaszólamai tovább élezték a szovjet-amerikai feszültséget. A Magyarországra vonatkozó gazdasági rendelkezéseket a két gazdasági bizottság - egymással szorosan összefüggő - ülésein tárgyalták meg.

---

¹⁵¹ PRO FO 371.59039 R 12237/2603/21 E. Shuckburgh 1946 augusztus 16-i levele R.M.A. Hankey-nek, valamint M.S. Williams 1946 augusztus 30-i válasza. Gyöngyösi válaszbeszédének meghallgatására a konferencia nem biztosított lehetőséget lásd: UMKL KÜM Bé.O. 198/Konf/1946 augusztus 16.

Közli: Hungary and the Conference of Paris id. mű vol. IV. 11-12. l.

¹⁵² PRO FO 371.59039 CFM (D) 104th meeting 1946 július 27., valamint a brit küldöttség 1946 július 21-i párizsi 386. sz. távirata Londonba.

A magyar politikai és területi bizottság 1946 augusztus 17-i első ülésén¹⁵³ Stankovic jugoszláv küldöttet választotta meg elnöknek, s a bizottság jelentésének előterjesztője (rapporteur) csehszlovák diplomata lett. Guszev szovjet nagykövet - Visinszkij román politikai és területi bizottságban elhangzott felszólalásának megfelelően - a bizottságban résztvett a Magyarországgal hadiállapotban lévő, valamint a magyar békeszerződés-tervezet preambulumban szereplő államokra kívánta korlátozni. Couve de Murville francia külügyminiszter-helyettes ezt visszautasította a konferencia eljárási és szervezeti szabályaira hivatkozva. Az augusztus 19-i második ülésen Stirling ausztrál küldöttet választották alelnöknek, majd a bizottság munkatervét dolgozták ki. A magyar politikai és területi bizottság feladatának a preambulumban, a határ és politikai cikkelyek, a szövetséges csapatok visszavonása és a zárórendeletek tárgyalását tartotta. Általános vita helyett az egyes cikkelyeket Magyarország és a szomszéd államok, valamint a konferencia résztvevői módosító indítványainak beérkezése után tárgyaltak meg. McNeil angol küldött javaslatára a magyar béke delegáció írásbeli észrevételeinek beterjesztését kérték, a magyar-csehszlovák határkérdésben mindkét fél véleményének meghallgatását rendelték el. A magyar politikai és területi bizottság elhatározta, hogy a román bizottság elnökével közösen állapítják meg napirendjüket, hogy a magyar és román kormány képviselőinek kétszeri meghallgatását a határkérdésben elkerüljék.¹⁵⁴

A magyar béke delegáció a párizsi értekezlet titkárságától augusztus 19-én este kapta a felszólítást, hogy augusztus 20-án éjfélig tegye meg írásbeli észrevételeit, míg a hivatalos értesítés csak a határidő lejárta után érkezett meg.¹⁵⁵ A magyar béke előkészítés felkészültségének köszönhetően a béke delegáció megjegyzéseit időben benyújtották. A preambulumban módosítását, Magyarország Németország elleni hadműveletekhez való *hozzájárulásának* elismerését Vorosilov marsall már említett levelére hivatkozással kérték. A magyar-román, valamint magyar-csehszlovák határra javaslatot nyújtottak be. (Ezek részletes tárgyalására visszatérünk.) A magyar békeszerződés-tervezet 2. cikkelye - az olasz, a román, a bolgár és finn tervezettel azonos módon - leszögezte: "Magyarország minden szükséges intézkedést megtesz az iránt, hogy a magyar fennhatóság alá tartozó minden személynek biztosítsa faji, nemi, nyelvi vagy vallási különbség nélkül az emberi jogok és az alapvető szabadságok élvezetét, ideértve a

---

¹⁵³ PRO FO 371.59039. PPC(46) Hungary (P&T) 1 st meeting. Recueil des Documents id. mû Livre VI. 261-262. 1.

¹⁵⁴ PRO FO 371.59039 PPC (46) Hungary (P&T) 2nd Meeting. Recueil des Documents id. mû Livre VI. 263. 1.

¹⁵⁵ UMKL KÛM Bé.O. Kertész István 1946 október 12-i jelentése: "A magyar béke delegáció adminisztrációjának szervezete és működése."

véleménynyilvánítás és a nyilvános gyülekezés szabadságát." A magyar béke delegáció 1946 augusztus 20-án ehhez fűzött észrevételeiben megállapította, hogy az "abban felsorolt jogok és szabadságok nem ölelik fel az Emberi Jogok összességét és ezért kívánatosnak tartaná, ha a második cikkelyt kiegészítenék ezeknek a jogoknak a kifejezett felsorolásával - úgy mint a lakóhely szabad megválasztásának joga, az oktatási nyelv szabad megválasztásának joga, a munka- és vállalkozási szabadság - és beiktatnák - a fajra, nemre, anyanyelvre, vallásra- és *nemzetiségre* tekintet nélkül kifejezést"¹⁵⁶. (Kiemelés tőlem - F.M.) A magyar delegáció továbbá rámutatott arra is, hogy a kisebbségek jogi státusának megállapítása sokkal mélyebbre nyúló rendezést igényel. Ezért kérte, hogy az 1946 június 11-én átadott memorandumban ismertetett szempontoknak megfelelő rendelkezések vétessenek fel a Romániával kötendő békeszerződésbe. Ezeket a kötelezettségeket a viszonzóság elve alapján Magyarország is vállalná saját kisebbségeivel szemben.¹⁵⁷ A magyar béke delegáció a katonai rendelkezésekhez elvi megjegyzéseket nem tett, csak technikai jellegű kérdésekben nyújtotta be észrevételeit, elsősorban a hadfelszerelési témákban. A Minisztertanács határozatának értelmében kérték a hadifoglyok hazaszállítását a békeszerződés életbelépését követő egy éven belül. A gazdasági cikkelyek módosítására és kiegészítésére több javaslatot nyújtottak be. A restitúcióról szóló 22. cikkelynél a magyar béke delegáció azt kívánta, hogy a vasúti gördülőanyag visszaszolgáltatása tekintetében a kölcsönösség elve mondassék ki és e kérdés szabályozására nemzetközi konferenciát hívjanak össze. A szövetségesek tulajdonában Magyarországon esett károk megtérítésével kapcsolatban (23. cikkely) Magyarország felelősségét a magyar kormányok és közegeik által okozott károkra kívánták korlátozni és azt kérték, hogy az semmi esetre se terjedjen ki az 1944 március 19-e , a magyar szuverenitás megszűnésének napja után a Magyarországon folytatott hadviselés miatt bekövetkezett károkra. A magyar kormány a Szovjetunió 33%-os kártérítési mértéket előíró javaslatait támogatta. A Duna-Száva-Adria Vasúti Társaság kötvényhitelezőinek ügyét a magyar béke delegáció - a szovjet állásponttal összhangban - a békeszerződésen kívül óhajtotta rendezni, s ha ez nem lehetséges, nemzetközi értekezlet tartását irányozta elő, amely a magyar külföldi adósság rendezésénél mérlegelné Magyarország fizetőképességét. A magyar küldöttség kérte, hogy a magyarországi német javaknak Szovjetunióra való átszállását kimondó 24. cikk írja elő ezek *terheinek* Szovjetunióra való áthárítását is. A szövetséges és társult hatalmak területén található magyar javak felszámolásánál (25. cikk) a béke delegáció a szovjet javaslatához csatlakozott, amely e javak, jogok és érdekek

---

¹⁵⁶ P.R.O. F.O. 371.59040 R 13941/2608/21 C.P.(Gen.) Doc. 5. UMKL KŰM Bé. O. "Observations du gouvernement hongrois" 1946 augusztus 20.

¹⁵⁷ Lásd még: Fülöp Mihály: A kisebbségi Kódex in Külpolitika 1989/2 sz. 112-113. l.

felett korlátlan rendelkezési jogot tartott fenn és visszajuttatná a szövetségesek, elsősorban Csehszlovákia és Lengyelország területére elhurcolt magyar javakat. Ha elkerülhetetlen, a magyar javak felszámolását együttesen megállapított sorrendben és közösen megállapított módon tartották kivihetőnek. A magyar béke delegáció ki akarta zárni olyan magyar javak és érdekeltségek likvidálását, amelyeket csak az ellenségeskedések *után* vettek az érdekelt hatalmak, elsősorban Csehszlovákia, zár alá. A Németországgal és volt szövetségeseivel szemben fennálló magyar igényekről rendelkező 26. cikkelyvel kapcsolatban a magyar delegáció ugyancsak a szabad rendelkezési jogot biztosító szovjet javaslat elfogadását kérte, mégpedig olyan szövegezésben, amely félreérthetetlen jogot biztosítana Magyarországnak az elhurcolt javak visszakövetelésére és a romániai CASBI által gyakorolt zárlat feloldására. A tervezet 28. cikkelyénél a magyar delegáció kérte a magyar állampolgárok kártalanításának előírását a szövetséges csapatok hadicselekményei által okozott károkért és zsákmányolásért. A magyar béke delegáció új cikkely felvételét javasolta, mely rendezné a területváltozások megsemmisítéséből Magyarország és az utódállamok közötti beruházási és egyéb címenen támasztható igényeket, valamint a gazdasági szolgalmak (víz- közlekedésügy, stb.) ügyét.¹⁵⁸ A magyar béke delegáció a békeszerződés értelmezésével kapcsolatban a Minisztertanács határozatával összhangban a háromhatalmi diplomáciai misszióvezetők mellé magyar meghatalmazott akkreditálását kérte. A békeszerződés életbelépését a delegáció nemcsak a nagyhatalmak, hanem Magyarország ratifikációs okmányának letétbe helyezéséhez kötötte.¹⁵⁹

Magyarország szomszédállamai közül először Jugoszlávia lépett fel ultimátumszerű követelésekkel. 1946 augusztus 16-án Kardelj jugoszláv külügyminiszter-helyettes Gyöngyösivel közölte, hogy nem kíván Magyarországgal szemben igényeket támasztani, de két kérdésben - a Baja alatti vízművek; valamint 40 ezer főre tehető önkéntes lakosságcsere - szeretne a párizsi értekezlet alatt a magyar külügyminiszterrel megállapodni. Másnap Vilfan, a jugoszláv delegáció főtitkára Kertész Istvánnal közölte, hogy a vízügyi egyezményt 48 órán belül meg kellene kötni, különben Jugoszlávia módosító indítványait a párizsi konferencia elé viszi. A magyar küldöttség főtitkára elvi nyilatkozatra kész volt, de az egyezmény kidolgozását szakértőkre kívánta bízni. Augusztus 19-én a jugoszláv küldöttség átnyújtotta szerb nyelvű egyezménytervezeit, majd 21-

---

¹⁵⁸ UMKL KÜM Bé. O. Összefoglaló jelentés a békeszerződés-tervezet katonai záradékával kapcsolatosan 40/Kat. 1946. A béke delegáció gazdasági tagozatának előzetes összefoglaló jelentése a békeszerződés-tervezet gazdasági rendelkezéseivel kapcsolatban. (Párizs, 1946 október 14.)

¹⁵⁹ UMKL KÜM Bé. O. "Megjegyzéseink a békeszerződés - tervezethez" Párizs 1946 augusztus 20.

én kísérelőjegyzéssel elküldte a franciául írt szövegeket. A magyar béke delegáció a jugoszláv módosító indítványt elfogadta azzal a kiegészítéssel, hogy az 1945 november 12-i magyar békejegyzéknek megfelelően a Kárpát-medence vízügyi kérdéseit a Duna-menti államoknak együttesen kellene rendezniük.¹⁶⁰ Gerő Ernő augusztus 24-én Kardelj jugoszláv delegációelnökkel folytatott tárgyalásain elérte, hogy Jugoszlávia az időközben benyújtott módosítóindítványait visszavonja és a kérdéseket a két küldöttség elnökének levélváltása rendezze.¹⁶¹ A magyar béke delegáció igyekezett elkerülni a Jugoszláviával való vitát, mivel a párizsi értekezlet magyar szempontból központi kérdése a 200 ezer szlovákiai magyar kitelepítésének megakadályozása volt. Gyöngyösi a jugoszláv küldöttség vezetőjének küldendő levelében rámutatott, hogy a "Magyar Köztársaság jelenlegi vezetői igyekeznek minden bántó momentumot kiküszöbölni és a legjobb viszonyt létesíteni a Jugoszláv Népi Köztársasággal."¹⁶²

A jugoszláv küldöttség öt indítványt nyújtott be a magyar békeszerződés-tervezet kiegészítésére illetőleg szövegének megváltoztatására. A második, emberi jogi cikkelybe Jugoszlávia az anyanyelvi oktatás kötelezettségének felvételét kérte, ami ellen a magyar béke delegációnak ellenvetése nem volt, csupán a jugoszláv kiegészítés felvételét kérte az azonos szövegű román békeszerződés-tervezetbe. A magyar békeszerződés-tervezet 3. cikkéhez Jugoszlávia azt a kiegészítést fűzte, hogy a magyarországi délszláv kisebbség a politikai üldözésektől megvéendő. A jugoszláv delegáció - mint látni fogjuk - rövid vita után ezt is

---

¹⁶⁰ UMKL KÜM Bé. O. 100/res-Bé-1945. november 12. Közli: Hungary and the Conference of Paris id. mű vol. I. 20-35. l. Stephen D. Kertész: Between Russia and the West id. mű 220. l.

FRUS 1946 vol. IV. 275.l.

¹⁶¹ UMKL KÜM Bé. O. Gyöngyösi János 1946 augusztus 24-i 309/konf/1946. sz. beszámolója a magyar kormánynak: "Jugoszláv kezdeményezés magyar-jugoszláv közvetlen tárgyalások iránt vízügyi és lakosságcsereegyezmény megkötése tárgyában".

lásd még: Stephen D. Kertész: Between Russia and the West id. mű 219-220. l. Stephen D. Kertész: The last European peace Conference: Paris 1946 id.mű. 150-151, 155. l.

¹⁶² UMKL KÜM Bé.O. Gyöngyösi 1946 augusztus 24-i levelének tervezete. Az időközben bekövetkezett Gerő-Kardelj megállapodás következtében tárgyalanná vált.

levétette a napirendről.¹⁶³ A jugoszláv küldöttség irattári és műemlékanyag visszaadásának elrendelését is kérte, ami összefüggött a hasonló csehszlovák kérelemmel. Magyar-jugoszláv kétoldalú megállapodás született 1946 szeptember 12-én az önkéntes lakosságcsere ügyében, amelynél Jugoszlávia elfogadta a magyar alapelveket.¹⁶⁴ A vízügyi egyezmény megkötése után a jugoszláv kormány közölte a magyar béke delegációval, hogy felveszi a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal¹⁶⁵

A román küldöttség arra hivatkozva, hogy - véleményük szerint - 1944 augusztus 24-e óta hadiállapot áll fenn Magyarország és Románia között, amit békeszerződés-tervezeteik 8. illetve 7. cikkelye is elismer, gazdasági és más természetű követelések egész sorát nyújtotta be. Az 507 millió dolláros - már említett - román jóvátételi igényt a balkáni-finn gazdasági bizottság tárgyalta.¹⁶⁶ Románia az Észak-Erdélyből 1940 és 1944 között Magyarország által elszállított javak visszaszolgáltatását is kérte, ami összhangban állt a magyar békeszerződés-tervezet 22. cikkelyéhez benyújtott csehszlovák és jugoszláv módosító indítványokkal.¹⁶⁷ A román kérelem a magyarországi vasúti tranzitforgalom díjtételének szabályozására és a szomszédos államok igényeinek figyelembevételére¹⁶⁸ Csehszlovákia támogatásával találkozott, és önálló indítványként került a magyar békeszerződés-tervezet 29. cikkelyébe, majd a tárgyalások befejezésekor a végleges békeszerződésbe.¹⁶⁹ A román küldöttség megengedte magának azt, hogy a szabad kommunikáció és tranzit jogra, valamint a trianoni békeszerződés 295-299. cikkelyeire hivatkozzon jogainak érvényesítésénél.¹⁷⁰ A román külügyminiszter ezenkívül emlékiratban kérte a román-jugoszláv-magyar határ találkozási pontjának meghatározását (Triplex Confinium), a trianoni békeszerződés 77. és 177. cikkelye értelmében a Romániához kerülő területek levéltárainak, regisztereinek, térképeinek és iratainak átadását; Észak-Erdély

---

¹⁶³ UMKL KÜM Bé.O. 423/Konf-1946 szeptember 4., valamint Vájlok Sándor 895/Konf-1946. sz. összefoglalója a jugoszláv módosító indítványokról.

¹⁶⁴ UMKL KÜM Bé. O. 529/Konf-1946 szeptember 12.

¹⁶⁵ UMKL KÜM Bé. O. Vájlok Sándor idézett összefoglalója

¹⁶⁶ PRO FO 371.59039 R 12721/2608/21 C.P. (B&F/EC)Doc.2. 1946 augusztus 22.

¹⁶⁷ PRO FO 371.59039 R 13537/2608/21 C.P.(B&F/EC.) Doc.7. 1946 augusztus 29.

¹⁶⁸ PRO FO 371.59039 R 126101/2608/21 C.P (Plen) Doc. 12. 1946 augusztus 22.

¹⁶⁹ PRO FO 371.59039 R 13588/2608/21 F. H. Keenlyside levele 1946 szeptember 10-én a Foreign Office-nak.

¹⁷⁰ U.o. A magyar békeszerződés 32. cikkelyeként fogadták el.

"magyar megszállása" (1940-1944) alatt elszállított levéltárak, műtárgyak, stb. visszaszolgáltatását; az 1930 április 28-i párizsi egyezmény pénzügyi rendelkezéseinek végrehajtását, a Gojdu alapítvány javainak visszaadását; az Erdélyi Kancellária bécsi házának Románia részére történő átadását, a román magántulajdon védelmét, a hadifoglyok, deportáltak és menekültek hazaszállítását, a román katonatemetők ápolását, a hadijoggal ellentétes cselekmények büntetését.¹⁷¹ Ezúttal a román követelésözönt még a Foreign Office tisztviselői is megelégtették. M.S. Williams, a dél-európai főosztály vezetőhelyettese valamennyi témát a kétoldalú, magyar-román megegyezés szférájába utalta, egyedül a Triplex Confinium meghatározásában adott helyt a román véleménynek feltéve, ha a magyar küldöttséget is meghallgatják.¹⁷² H. Chalmer Bell, a Foreign Office kutatórészlegének referense viszont ezt a kérdést is "tipikus balkáni cívódásnak" minősítette. Az Erdélyi Kancellária bécsi házának ügyében egyenesen salomoni döntést sugallt, vagyis a két vitázó fél helyett a ház Ausztriának adását javasolta.¹⁷³

Csehszlovákia politikai, területi, katonai és gazdasági módosító indítványai messzebbmenő követeléseket tartalmaztak, mint a Magyarországgal azonos helyzetben lévő, "volt ellenséges" államnak számító Románia igényei. A magyar politikai és területi bizottság tárgyalta az 1. cikkelyben benyújtott csehszlovák javaslatot, amely a bécsi döntés következményeinek eltörlését irányozta elő, valamint a *pozsonyi hídfő* ügyét. A magyar békeszerződés-tervezet 4., a fasiszta jellegű szervezetek feloszlását előíró cikkét a "revizionista" szervezetekre is ki akarták terjeszteni. Csehszlovákia a *transzfer* javaslatot új rendelkezésként kívánta elfogadtatni, a Magyarország és Csehszlovákia közötti hadiállapot bekövetkeztét pedig a bécsi döntés napjától, 1938 november 2-től próbálta elismertetni. A 34. cikkelyhez azt a kiegészítést fűzték, hogy a három misszióvezető köteles meghívni azon szövetséges és társult hatalma(ka)t a békeszerződés értelmezésének vitáinál, amely(ek) érdekelt(ek) valamely ügyben. A magyar hadsereg létszámának korlátozását a csehszlovák küldöttség két módosító indítványban is kérte. Csehszlovákia gazdasági javaslatai közül a bécsi döntés semmissé nyilvánításából és az 1938 november 2-a előtti jogi helyzetnek megfelelő állapot visszaállításából származott Magyarország számára a legnagyobb hátrány. Csehszlovákia követelte az annakidején jegyzőkönyvileg átadott vasúti gördülőanyag visszaszolgáltatását, a pénz- és biztosításügyek terén okozott károk megtérítését, az időleges magyar uralom alatt

---

¹⁷¹ PRO FO. 371. 59040. R 12886/2608/21 C.P (H/P) Doc. 2. 1946 augusztus 21.

¹⁷² U.o. M.S. Williams 1946 augusztus 29-i feljegyzése

¹⁷³ U.o. H.Chalmer Bell 1946 augusztus 28-i feljegyzése

elhurcolt művészeti és irodalmi értékek visszaszolgáltatását, valamint a Szlovákiára vonatkozó egész közigazgatási, tudományos és művészeti anyagnak a már a trianoni szerződésben is elrendelt kiszolgáltatását. A csehszlovák küldöttség fenntartását fejezte ki a jóvátétel határidejének 6 évről 8 évre emelésével szemben.¹⁷⁴ A csehszlovák állam *általános örökösnek* tekintette magát azon volt csehszlovák állampolgárok magyarországi vagyonára vonatkozólag, akik a felszabadulás után elvesztették csehszlovák állampolgárságukat. Az 1946 július végi moszkvai tárgyaláson vitát váltott ki ez az álláspont, mivel a Szovjetunió a magyar és német tulajdont ellenséges javakként kezelte, míg *Csehszlovákia a magyarokat és németeket ugyan megfosztotta állampolgárságától, de tulajdonuk felett továbbra is szuverén jogokat kívánt gyakorolni.*¹⁷⁵

A Magyarországgal szemben ellenérdekelt szomszéd államokon kívül Ausztrália küldöttsége nyújtott be módosító indítványokat az öt békeszerződés-tervezetbe, elsősorban az emberi jogi és a békeszerződés végrehajtására vonatkozó rendelkezésekhez. Ausztrália ugyanis az emberi jogok védelmét alaptörvényként kívánta beiktatni az illető országok alkotmányos rendjébe; az Európai Emberi Jogi Bíróság létrehozásával e kérdések nemzetközi megoldását, a hatékony kisebbségvédelmet óhajtotta elősegíteni; a békeszerződés végrehajtását ellenőrző tanács a vitás kérdések megoldását könnyítette volna meg; a békeszerződés felülvizsgálatára öt éven belül összehívandó konferencia utólagos korrekcióra nyújtott alkalmat.¹⁷⁶ A Külügyminiszterek Tanácsa tagjai azonban nem támogatták az ausztrál javaslatok békeszerződés-tervezetekbe iktatását.

A magyar politikai és területi bizottság *1946 augusztus 24-i* ülésén a módosító indítványok ismeretében kezdte meg vitáját a magyar békeszerződés-tervezet preambulumáról. A csehszlovák küldöttség kifogást emelt az ellen, hogy nem említették a szövegben Magyarország felelősségét a háború előkészítésében, Csehszlovákia "feldarabolásában" és azt sem, hogy Magyarország *önként* vett részt a háborúban Németország oldalán mindaddig, amíg a háborús

---

¹⁷⁴ UMKL KÜM Bé. O. A béke delegáció gazdasági tagozatának - már idézett - 1946 október 14-i párizsi előzetes jelentése.

¹⁷⁵ FRUS 1946 vol. VI. 211. I. Durbrow moszkvai amerikai ideiglenes ügyvivő 1946 augusztus 2-i 3075. sz. távirata.

¹⁷⁶ PRO FO 371.59039 R 12789/2608/21

lásd még: Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id. mű 176, 194, 238. l.

események el nem szakították tőle. Bedell Smith amerikai, Lord Hood angol, Voina ukrán, és Humo jugoszláv küldött ugyan biztosították Clementist arról, hogy "mély rokonszenvet" éreznek a csehszlovák tézisek iránt, de az előző napi olasz precedenst felhasználva - Jugoszlávia hasonló indítványától ugyanis elállt - elérték a csehszlovák javaslat visszavonását.¹⁷⁷ Guszev nagykövet a magyar előterjesztésről -, mely szerint Magyarország hozzájárult a Németország elleni küzdelemhez - azt nyilatkozta, hogy a szovjet kormány értékeli a volt német csatlósok hozzájárulását a háborús erőfeszítésekhez, de nem tekinti sem szükségesnek, sem kívánatosnak ennek a békeszerződés szövegébe kerülését. A bizottság - az olasz példa alapján, amely elutasította Olaszország hasonló kérelmét - nem támogatta a magyar előterjesztés megvitatását.¹⁷⁸

A magyar politikai és területi bizottság *1946 augusztus 28-i*, negyedik ülésén Clementis lemondott a "rapporteur" tisztségről és Lord Hood javaslatára az ukrán küldöttet bízták meg ezzel a feladattal. A preambulomot egy kisebb ausztrál szövegmódosítással eredeti formájában fogadták el. Magyarország politikai határainak tárgyalásánál az ausztrál küldöttség fenntartotta jogát az átengedett területeken élő személyek emberi jogainak biztosításáról szóló módosítás előterjesztésére. A magyar-román határ megvonására benyújtott magyar észrevételek mérlegelését a román és magyar politikai és területi bizottság együttes ülésére bízták, amely meghallgathatta a két érintett felet, amennyiben ezt legalább egy küldöttség támogatta. A magyar küldöttség meghallgatását viszont a magyar politikai és területi bizottság önálló ülésén nem támogatták, mert a magyar béke delegáció augusztus 20-án benyújtott észrevételeiben ezt külön nem kérte. Guszev azzal érvelt, hogy az olasz képviselő meghallgatása az Olaszország és Jugoszlávia közötti rendezés ügyében nem szolgálhat precedensként, mivel a magyar-román esetben két "volt ellenséges" államról volt szó, s nem egy győztes és egy legyőzött területi vitájáról. A magyar-csehszlovák határ megállapításához Csehszlovákia két módosító indítványt, Magyarország észrevételeket nyújtott be. Clementis kifogásolta a magyar kormány kérését, miszerint az 1938 január 1-i etnikai és törvényi *status quo*, valamint a határ csehszlovák módosítási szándéka esetén meghallgatást kért. A bizottság a Külügyminiszterek Tanácsa magyar békeszerződés-tervezete 1. cikkely 4. bekezdéshez fűzött amerikai megjegyzésre hivatkozva viszont nem zárta ki ennek lehetőségét, ugyanakkor elfogadta Clementis javaslatát is,

---

¹⁷⁷ PRO FO 371.59039 R 12720/2608/21 PPC (46) Hungary (P&T) 3rd Meeting.

¹⁷⁸ U.o. lásd még: Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950 id. mű 232. l.

miszerint a magyar küldöttség írásban terjeszthette be augusztus 30-ig észrevételeit a magyar-csehszlovák határ megvonására.¹⁷⁹

Közel egy hónap telt el a párizsi értekezlet kezdete óta, mire kibontakozott a magyar békeszerződés-tervezetet érintő két fő vitatéma, amelyekben a magyar békedelegáció meghallgatást remélhetett: a magyar-román területi rendezés és a Magyarország és Csehszlovákia közötti politikai és etnikai határ megvonása.

A NAGYHATALMAK ÉS A MAGYAR-CSEHSZLOVÁK VITA

A győztesek oldalán álló Csehszlovákia az 1946. április 10-i memorandumban megfogalmazott békecéljait elsősorban a Szovjetunió támogatásával kívánta megvalósítani. A csehszlovák kormányküldöttség 1946. július 20-a és 25-e közötti moszkvai tárgyalásain K. Gottwald, J. Masaryk és V. Clementis elnyerte a szovjet kormány egyetértését a 200 ezer magyar kitelepítéséhez. Az 1946 májusi választásokon győzelmet arató csehszlovák kommunistáknak nyújtott támogatással a Szovjetunió példát akart mutatni olyan kormányoknak, mint a magyar vagy osztrák, amelyek ellenállni próbáltak a moszkvai politikai törekvéseknek. Dekanozov szovjet külügyminiszterhelyettes - mint említettük - ezt a moszkvai magyar követ tudomására is hozta: "a csehszlovák kormánynak a békekonferencián előterjesztendő *jogos* kívánságait a szovjet delegáció támogatni fogja. Ilyen jogos kívánságnak ismerte el a szovjet 200 000 magyar kitelepítését..., hogy a csehszlovákok végre békében éljenek, amit csak ezek eltávolításával tudnak elérni."(Kiemelés az eredetiben - a szerző) A csehszlovák területi igények támogatására nézve azonban Dekanozov nem adott határozott választ Szekfűnek.¹⁸⁰

Csehszlovákia a pozsonyi hídfő követelését a transzferhez képest másodrendű kérdésnek tekintette. Az 1946 június 24-i szovjet békeszerződés-tervezetben még nem szerepelt ez a csehszlovák igény, míg az amerikai és angol szövegből a Külügyminiszterek Tanácsa július 18-án az érintetteknek átadott tervezetbe bekerült, hogy Csehszlovákia és Magyarország jogát fenntartják a nézeteik szóbeli kifejtésére a magyar-csehszlovák határ megvonásáról. A párizsi csehszlovák nagykövet 1946 július 20-án emiatt tiltakozott a Külügyminiszterek Tanácsánál,

¹⁷⁹ PRO FO 371.59040 R 12964/2608/21 PPC (46) Hungary (P&T) 4th Meeting

¹⁸⁰ UMKL KÜM Bé.O. Szekfű 1946 július 31-i moszkvai 29/pol-1946 sz. jelentése Párizsba 1946 augusztus 8-án érkezett (89/konf-1946)

mivel a párizsi értekezletnek szerinte kizárólag a magyar-csehszlovák határ módosítására vonatkozó *csehszlovák* követelésről kell meghallgatnia a két érintett kormányt.¹⁸¹ Böhm prágai tárgyalásai óta az is érzékelhető volt, hogy a csehszlovák kormány cseh és szlovák tagjai különbözőképpen ítélik meg a pozsonyi hídfőre vonatkozó követelés jogosságát. Benes, Fierlinger és Masaryk nem lelkesedett a szlovák Clementis, Slavik, Krno által képviselt területi igény betérjesztéséért.¹⁸² A Foreign Office - mint említettük - a pozsonyi hídfő kiterjesztését akkor tartotta elfogadhatónak, ha máshol Magyarország javára a határmódosítás lehetséges. A magyar kormány a "néppel földet" elv képviselésével a transzfer- és határkérdést igyekezett összekapcsolni.

A csehszlovák belső vita tükröződött Jan Masaryk 1946 augusztus eleji tapogatózáiban, amikor a transzfer és a Magyarország javára történő határkiigazítás ügyét vetette fel. A csehszlovák külügyminiszter Samuel Reber amerikai küldöttnek a "legnagyobb titoktartás mellett" elmondta, hogy "kész megvizsgálni a Magyarország javára történő "határkiigazítást, ha a területátengedés megoldja a magyar kisebbség transzferjét. Mivel ez az álláspont ellenkezik a csehszlovák kormány hivatalosan képviselt nézeteivel, nem kívánja, hogy az értekezlet e szakaszában erről beszéljenek, de úgy vélte: ha Csehszlovákiát nem elégitik ki a magyar kisebbség kiutasítását illetően, ez megoldást jelenthetne."¹⁸³ Annak ellenére, hogy Masaryk az amerikai külügyminiszter-helyettestől titoktartást kért, néhány nap múlva a New York Times európai szerkesztőjével megüzente a magyar békedelegációnak: "meg fogja kísérelni a magyarokkal való megegyezést olyképpen, hogy bizonyos területeket fog felajánlani Magyarországnak, viszont ennek ellenében bizonyos kisebb területeket fog kérni Magyarországtól." MacCormick pozsonyi hídfőre vonatkozó kérdésére a csehszlovák külügyminiszter megerősítette erre bejelentett igényüket, azonfelül egyéb szlováklakta területeket is meg akart szerezni annak fejében, hogy a Csallóközt s bizonyos azon kívüli területet átadnának Magyarországnak.¹⁸⁴ Auer Pál a szlovák diplomatáknál megpróbálta kipuhatolni, hogy a "néppel földet" elv megvalósítására mennyire mutat készséget

---

¹⁸¹ PRO FO 371.59039 R110332/2608/21 CMEA (46)239. A csehszlovák levél nyilvánvaló célja az esetleges magyar területi igény betérjesztésének megakadályozása volt.

¹⁸² Ú.M.K.L. KÜM BÉ.O. Böhm 1946 május 8-i stockholmi 9/pol/164/Bé-res. sz. jelentése

¹⁸³ Stephen D. *Kertész*: Between Russia and the West id. mű. 216, 289. l.

Idézi FRUS 1946 vol. III. 122-123. l. Masaryk-Reber 1946 augusztus 3-i beszélgetését.

¹⁸⁴ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Auer Pál beszámolója MacCormick és Masaryk 1946. augusztus 6-i beszélgetéséről.

Csehszlovákia, de Dalibor Krno és Slavik határozottan tagadta, hogy ilyesmi egyáltalán szóba kerülhetne. Sebestyén Pál augusztus 9-én a csehszlovák delegáció főtitkárát kérdezte a határkiigazítás illetve területcsere lehetőségéről, abban az értelemben, hogy Magyarország "nagyon lényegesen több területet kapna Csehszlovákiától", mint fordítva. Fischa a Masaryk féle elgondolások küldöttségükön belüli vitatását elimerte, de a csehek és szlovákok ellentétei miatt nem tartotta a témát annyira érettnek, hogy az Magyarország és Csehszlovákia között tárgyalható volna. Auer Pál értesülése szerint Károlyi Mihály prágai tárgyalásai alkalmával a csehszlovák külügyminisztériumban hagyott egy, a budapesti külügyminisztériumban készült "térképet, amelyen meg van jelölve az a terület, amelyen mintegy 300 ezer magyar él és fel van tüntetve az a terület is, amelyen a további 300 ezer magyar lakik, továbbá az a két határmenti terület is, amelyen 18 ezer szlovák él."¹⁸⁵ Auer szerint Masaryk ebből a térképből indult ki. A magyar csereterület-elképzelések más úton is eljutottak a csehszlovák kormányhoz. Polányi Jenő, a Teleki Intézet egyik alkalmazottja a térképeket 1946 nyarán Budapesten kiszolgáltatta Cajak csehszlovák követségi tanácsosnak.¹⁸⁶

A Masaryk-terv még 1946 augusztus közepén is a csehszlovák küldöttségen belüli vita tárgya volt, annak ellenére, hogy a New York Times szerkesztőjének adott információt az amerikai újságíró augusztus 8-án nyilvánosságra hozta, s azt a csehszlovák külügyminiszter hivatalosan cáfolni volt kénytelen.¹⁸⁷ Az Egyesült Államok küldöttsége 1946 augusztus 18-án emlékiratában Masaryk területi engedményre hajlandóságával szemben elsősorban Clementis külügyi államtitkárnak tulajdonította, hogy a küldöttség szlovák tagjai visszautasítják ezt a gondolatot és a "magyar kisebbség teljes és haladék nélküli deportálását akarják végrehajtani."¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ U.o.

¹⁸⁶ Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. Polányit, a párizsi értekezlet vitáinak csúcspontján, 1946 szeptember végén hűtlenségért 5 évre ítélte a bíróság, annak ellenére, hogy Révay István, a Teleki Intézet igazgatója megpróbált Kertésznél közbenjárni érdekében. A Külügyminisztériumot a perben Péter János képviselte. Cajakot a magyar kormány ezek után kiutasította Magyarországról.

¹⁸⁷ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Auer Pál említett 1946 augusztusi összefoglalója.

¹⁸⁸ Stephen D. *Kertész: Between Russia and the West* id. mű 289. l.

idézi FRUS 1946 vol. IV. 836. l. A brit küldöttség a pozsonyi hídfő kiszélesítéséért Magyarországot Komáromnál kívánta kárpótolni.

A csehszlovák küldöttségen belüli vitában a szlovák álláspont kerekedett felül. Jan Masaryk az őt felkereső Károlyi Mihálynak - aki befolyása latbavetését kérte a félmillió, törvényen kívül helyezett magyar érdekében - ugyan apja T.G.Masaryk emlékére hivatkozva felháborodottan tagadta, hogy a szlovákok magyarokkal szembeni embertelen eljárásával egyetértett, de azt is közölte: "Nem engem kell meggyőznie, hanem Clementist."¹⁸⁹ A párizsi értekezlet többi résztvevőjében is az a benyomás alakult ki, hogy a "magyar kérdést Clementis intézi, Masaryk csak végrehajtja ennek elgondolásait."¹⁹⁰

A magyar béke delegáció a párizsi értekezlet idején a Csehszlovákiával történő megegyezésre közvetlen és közvetett felszólításokat is kapott. 1946 elejétől az amerikai, angol és szovjet hivatalos politika a magyar-csehszlovák kétoldalú tárgyalásokat részesítette előnyben. Manuilskij, az ukrán delegáció vezetője 1946 augusztus 17-én Gyöngyösivel közölte, hogy ő a "csehszlovák-magyar problémát nem látja súlyosnak, véleménye szerint közvetlen tárgyaláson könnyen meg lehetne egyezni. Mindössze arról van szó, hogy a csehszlovákok 200 ezer magyart át akarnak tenni Magyarországra. Ha közvetlen tárgyalásokra kerül a sor, véleménye az, hogy meg lehet az expedienst találni."¹⁹¹ Byrnes amerikai külügyminiszter augusztus 20-án ajánlotta fel Clementisnek, hogy közvetít Csehszlovákia és Magyarország között.¹⁹² A prágai külügyminisztérium vezértitkára és a politikai osztály magyar referense Rosty-Forgách magyar meghatalmazottnak Gyöngyösi és Clementis közötti párizsi tárgyalásokat javasolt. 1946 augusztus 21-én Masaryk akként nyilatkozott, hogy a két fél megegyezése esetén "Csehszlovákia hajlandó volna a magyaroknak széleskörű engedményeket tenni" s kilátásba helyezte a közvetlen tárgyalások megindításának lehetőségét, amennyiben a nagyhatalmak támogatásával kilátás nyílna a kisebbségi probléma megoldására. A csehszlovák külügyminiszter és Clementis hangsúlyozta, hogy amennyiben Magyarországgal megegyezés létesülne 200 ezer főnyi kisebbségnek a népességcsere keretén kívüli áttelepítésére, akkor gondoskodás történne a transzfer humánus végrehajtásáról, a távozók a vagyonukat magukkal vihetnék, a jóvátételi fizetések könnyítésével egybekötött gazdaságpolitikai egyezményt ajánlana fel Csehszlovákia

Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. id. mű 235. l.

¹⁸⁹ Stephen D. Kertész: Between Russia and the West id. mű 188. l.

¹⁹⁰ Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. Szekfü 1946 augusztus 23-i beszélgetése D. Wilgress moszkvai kanadai nagykövettel, aki szerint Szlovákia keleti határán "valamely kis területnek átadása" Magyarország számára szóban van.

¹⁹¹ Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. Gyöngyösi 1946 augusztus 17-i jelentése Nagy Ferenc miniszterelnöknek.

¹⁹² Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. 359/Konf-1946. Székely Beáta feljegyzése

Magyarországnak.¹⁹³ Dejean prágai francia nagykövet annak tulajdonította a csehszlovák készséget, hogy az érdekelt kormányok Párizsban azt az intelmet, illetve tanácsot kapták, miszerint a kisebbségi, lokális jellegű ellentéteket közvetlen tárgyalások útján igyekezzenek a békés jószomszédság szellemében rendezni. A nagyhatalmak ugyanis nem akartak a magyar békeszerződés-tervezet egyhangúlag elfogadott szövegén lényeges változtatást eszközölni. Rosty-Forgách ennek alapján nem tartotta valószínűnek a szlovákiai magyarság további kitelepítésének jóváhagyását; úgy látta, hogy "szomszédaink velünk való közvetlen tárgyalásokra fognak utasíttatni" és "remélhetőleg le fogják szögezni a kisebbségek emberi jogainak általános jogvédelmét."¹⁹⁴

A Szovjetunió - a csehszlovák kormányküldöttségnek tett ígérek ellenére - a háromhatalmi döntéshozatal elvének megfelelően *nyitva hagyta* a magyar-csehszlovák kétoldalú *megegyezés lehetőségét* a párizsi értekezlet magyar politikai és területi bizottsága nyilvános vitáinak megkezdése *előtt*. A nyílt diplomácia fórumain a szovjet küldöttség Csehszlovákia mellé állt, de ez nem jelentette azt, hogy az amerikai és angol állásponttal való összhangot a kulisszák mögötti tárgyalásokon ne keresték volna. Visinszkij szovjet külügyminiszter-helyettes - már említett - 1946 augusztus 15-i plenáris ülésen elhangzott beszéde ebben a szellemben fogalmazódott, amikor az "igazságos megoldás" érdekében a csehszlovák igény "gondos tanulmányozását" ígérte, s nem feltétel nélküli támogatását. Manuilskij ukrán delegációvezető javaslata a kétoldalú tárgyalás megkezdéséről azt mutatta, hogy - Csehszlovákiával egyetértésben - a "szláv tömb" államai el akarták kerülni a nyilvános vitát. A Foreign Office vezetői is érzékelték 1946 augusztusában a csehszlovák, illetve a szovjet magatartás bizonytalanságát. Christopher F.A. Warner államtitkár és W.G. Hayter, a déleurópai főosztály vezetője Bede István londoni magyar követtel szeptember elején közölték: "ők úgy vannak informálva, hogy csehszlovák részről hajlandóság mutatkozik egy *területcsere* megoldásra, melynek során Magyarország nagyobb területet kapna, mint amit Csehszlovákia Magyarországtól igényel... ezért szívesen vennék azt, ha a délkelet-európai határok tekintetében legalább egy relációban kölcsönös kétoldalú megállapodást lehetne létesíteni. Ők úgy látják, hogy míg román vonatkozásban a Szovjet igen nagy érdeklődést mutat a határvonal megvonása

---

¹⁹³ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Rosty-Forgách 1946 augusztus 19-i és 24-i 106 és 110/pol-1946 sz. jelentései.

Bartók bécsi magyar megbízott 1946 augusztus 23-i 85/pol-1946. sz. jelentése Dohalsky csehszlovák nagykövet Masaryk nyilatkozatával azonos, kétoldalú tárgyalásokat ajánló közléseiről.

¹⁹⁴ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Rosty-Forgách 1946 augusztus 23-i prágai 111/pol. 1946. sz. jelentése.

tekintetében, addig *csehszlovák vonatkozásban a Szovjet részéről is szivesebben látnának egy kölcsönös megegyezés alapján létrejött határvonalat.*" C.F.A. Warner utalt a szovjet kezdeményezésű, hasonló jellegű csehszlovák-lengyel tárgyalásokra és a dunavölgyi atmoszféra javítása érdekében magyar szempontból elfogadhatónak ítélte a Magyarország gyarapodásával járó területcsere megoldást.¹⁹⁵ (Kiemelések tőlem - F.M.) A titkos diplomáciai megbeszéléseken tehát a szovjet álláspont rugalmasabbnak mutatkozott, mint a párizsi értekezlet nyilvánossága előtt elhangzó beszédekben. Puskin szovjet követ 1946. szeptember 10-én Gyöngyösinek - mintegy előre mentegetőzve - a "Szovjetunió igen nehéz helyzetét" bizonygatta a transzfer és pozsonyi hídfő ügyében: "*Csehszlovákia területet adott át a Szovjetuniónak, a háború előtt lényegesen segítette a Szovjetuniót és a köztársaság, mint régi demokratikus állam tekinthető, szemben Magyarországgal, amelynek demokráciája még most is ingadozó.*"¹⁹⁶ (Kiemelés tőlem - F.M.)

A nagyhatalmak által óhajtott magyar-csehszlovák megegyezést a prágai kormány újabb *egyoldalú* akciója nehezítette meg, amivel kijátszani igyekeztek a lakosságcsereegyezményt. 1946. augusztus 27-én Dastich budapesti csehszlovák követ több mint 23 ezer magyar névsorát adta át, akit az egyezmény létszámán felül "háborús bűnösként" kívántak kiutasítani. A második prágai tárgyalásokon megállapodtak arról, hogy a magyarokkal szemben függőben tartják a vagyonekobbzási és kiutasítási rendelkezéseket, kivéve azok esetét, akik a csehszlovák köztársaság ellen vétettek. 1946. júliusáig csupán 92 ezren jelentkeztek a Szlovákiába áttelepülésre, s ezek közül csak 55 ezer volt érvényes jelentkezés. Ezért az említett fenntartást a szlovák hatóságok arra használták, hogy jogilag alaptalan vádak alapján országszerte mesterséges tömegitéleteket gyártsanak a magyarság anyagi tönkretételére és kiutasításának előkészítésére. Gyöngyösi, Gerő és Sebestyén Párizsban azonnal felkereste Clementist és Slavikot, hogy emlékeztessék az 1946. február 27-i megállapodásra, mely szerint az ezen az alapon áttelepítendőek számát 999-re korlátozták. Clementis a lakosságcsere magyar támogatásának hiányát róttá fel, mert hat hét csehszlovák agitáció "kevés volt akkor, amikor 150

---

¹⁹⁵ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Bede István 1946. szeptember 4-i londoni 89/pol-1946. sz. jelentése Párizsba 1946. szeptember 10-én érkezett

¹⁹⁶ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Gyöngyösi János 1946. szeptember 10-i 39/MK.I. - 1946. (691/Konf-1946. szeptember 26.) sz. jelentése

A magyarság kitelepítése és Kárpátalja Szovjetunióknak átadása közötti összefüggés az 1945. márciusi moszkvai csehszlovák-szovjet tárgyalásokon jött létre. Lásd az értekezés I. fejezet 42. l.

esztendő magyarosító politikájával kellett szembeszállni." Gerő erre megjegyezte: "talán azt kívánták volna, hogy 150 esztendeig folytassanak propagandát a csere érdekében" és hangsúlyozta: "a propagandára adtunk elég időt és olyan módokat és eszközöket, amit egyetlen más állam se vállalt volna." Gerő igen kategorikusan leszögezte, hogy a 23 ezer magyar létszámon felüli kiutasítása "nyilvánvaló kijátszása a megállapodás alap gondolatának, a paritásnak."¹⁹⁷ Gerő azt is hangoztatta, hogy a transzfer kérdésben a döntés a szlovákokra nézve kedvezőtlen lesz, mire Clementis végszavával-, miszerint neki erről más a felfogása - a tárgyalás lezárult.¹⁹⁸ A magyar béke delegáció a csehszlovák magatartás és a párizsi értekezlet légköre miatt kialakult hangulatát Gyöngyösi János Wittmann Ernőnek írt levele érzékeltette. A magyar külügyminiszter szerint "a bonyolult nemzetiségi kérdés és lakosságcsere ügyében sem humanitárius, sem morális vagy egyszerűen észokokkal nem lehet eredményt elérni. A dolog hátterében... szláv összefogás és előretörés rejlik. Persze mindent el kell követnünk, hogy egy újabb népvándorlást megghiusítsunk... Egyik nagy csalódásom a sok között ezen a békekonferencián, hogy az ún. művelt és demokratikus Nyugat részéről távolról sem tapasztaltam azt a morális felháborodást, amit 200 000 embernek erőszakos kitelepítése és az ezzel óhatatlanul összefüggő embertelenség ki kellett volna, hogy váltson. Úgy látszik Hitler iskolát csinált és ez bizonyos mértékig nemcsak bennünket, csatlósokat, ferőzött meg, de megfertőzte az egész világot."¹⁹⁹

Ilyen előzmények után nyújtott be a magyar béke delegáció 1946. augusztus 30-án a csehszlovák transzferjavaslatra írásbeli megjegyzéseit. Ebben rámutattak, hogy milyen veszélyes lenne kimondani Közép- és Kelet-Európában a nemzeti állam elvét. Finnországtól Görögorszáig, Svájtól a Szovjetunióig csak olyan államok találhatóak ezen a területen, amelyekben nagyszámú nemzetiség él. A nemzeti állam elvének elfogadása tehát többmillió embert űzne ki ősi otthonából és kényszerítené népvándorlásra. A magyar kisebbség nem kielégítő helyzete ellenére sem vett részt a Csehszlovák köztársaság felbomlasztásában. Azt a szlovákok és szudétánémetek összefogása, s a cseh nép széthúzása tette lehetővé belső téren,

---

¹⁹⁷ Ú.M.K.L: KÜM Bé.O. Gyöngyösi János 1946. augusztus 27-i //MK.b. - 1946. sz. feljegyzése

1946. augusztus 30-i prágai 534/konf-1946. sz. "Pro memoria az 1946. augusztus végén kialakult magyar csehszlovák viszonyról"

¹⁹⁸ uo.

¹⁹⁹ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Gyöngyösi János 1946. szeptember 7-i 315/Konf-1946. sz. levele Wittman Ernőnek New Yorkba

külpolitikailag pedig Hitler mellett az angol-francia külpolitika. A magyar béke delegáció rámutatott arra is, hogy *szoros összefüggés van a Magyarországgal szemben támasztott csehszlovák területi követelés (pozsonyi hídfő) és a kiutasítási indítvány között és ezért kérte, hogy a két indítvány tárgyalását kapcsolják össze.* Határozottan leszögezte, hogy a csehszlovák transzfert ellenzi és 200 ezer magyar eltávolítását csak azok területével együtt fogadja el.²⁰⁰

A magyar politikai és területi bizottság 1946 szeptember 6-án, nyolcadik ülésén kezdte meg a pozsonyi hídfő ügyének nyilvános vitáját. Slavik csehszlovák küldött 145 km²-es helyi határkiigazításként állította be javaslatukat. A magyar béke delegáció kifogásolta ezt az indítványt, mivel az öt község német lakosait a potsdami értekezlet után kitelepítették, míg Slavik szerint ez nem történt meg, s a magyarok mindenképpen kisebbségben vannak ezen a területen. Nem állja meg helyét a London-Isztanbul út átmetszésére vonatkozó magyar érv sem, mert más nyomvonalon út építhető Budapest és Bécs között. Slavik Pozsony városrendezési terveivel és gazdasági indokokkal támasztotta alá területi követelésüket. Ausztrál javaslatra meghallgatták a kérdéssel Sebestyén Pált, a magyar béke delegáció tagját. A magyar követ emlékeztetett arra, hogy hasonló, etnikailag megalapozatlan igényt Csehszlovákia az első világháború után is bejelentett. Elfogadása esetén a határ 24 kilométerre kerülne Pozsonytól, ami tekintettel Magyarország katonai gyengeségére és a határok ENSZ által garantált voltára, nem jelent stratégiai előnyt. Ráadásul Pozsony városfejlődése nem ebbe az irányba mutatott, a kikötő sem erre terjeszkedett a két háború között. Magyarország közlekedési vonalait a pozsonyi hídfő megszakítaná, a rajkai zsilip - amely 110 szigetközi magyar falu ármentesítése szempontjából fontos -, Csehszlovákiához kerülne s új műutat, határátkelőhelyet kellene építeni. A határkiigazítás ellentmond az Atlanti Charta szellemének. Sebestyén rámutatott arra is, hogy "Csehszlovákia magyar területeket magyar lakossággal követel és ugyanakkor a magyar lakosságtól a saját területén meg akar szabadulni, magyarok százezreit szeretné a saját területéről Magyarországra átdobni."²⁰¹

Walter Bedell Smith, amerikai delegátus 1946 szeptember 9-én, a Bizottság kilencedik ülésén a pozsonyi hídfő ügyét a 200 ezer magyar transzferjének kérdéséhez kötötte és együttes

---

²⁰⁰ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. A magyar béke delegáció összefoglalója a párizsi tárgyalásokról

Közli: *Fülöp Mihály*: A csehszlovákiai magyarok kitelepítésének kérdése a párizsi értekezleten (1946) in *Juss* 1990/4. sz. (Hódmezővásárhely) 124-140.l.

²⁰¹ PRO FO 371.59040 R 13474/2608/21 C.P. (H/P) 8th Meeting

vizsgálatukat javasolta. Noha az Egyesült Államok értékelte a csehszlovák kívánságot, amely homogén nemzetállam megalkotására irányult, a transzfer komoly gazdasági terhet jelentene Magyarországnak és emberiességi szempontból is kifogásolható. Az amerikai delegáció nem hajlandó aláírni olyan békeszerződést, amelybe beiktatnák a nép erőszakos transzferének elvét. Az amerikai nagykövetség szerint a transzfer a befogadó ország beleegyezésétől és befogadó képességétől függ. Az áttelepítendőek száma korlátozandó, hogy az emberségesen legyen végrehajtható. Bedell Smith ezért a két érintett állam képviselőinek meghallgatását és egymás közötti megegyezésének elősegítését kívánta, hogy a transzfer és határmódosítás kérdésében kölcsönösen kielégítő egyezményt kössenek. A magyar-csehszlovák megállapodás alapján megváltoztatott határvonal bekerülne a békeszerződésbe a két kormány közös ajánlása alapján. Az amerikai nagykövetség Rajka és Bezenye Magyarországon hagyását javasolta. Novikov szovjet nagykövetség és Slavik csehszlovák küldött ellenezte a transzfer és a hídfő ügyének összekapcsolását. Stirling ausztrál küldött javaslatára a két csehszlovák területi indítvány tanulmányozására albizottságot jelöltek ki az ausztrál, új-zélandi, kanadai, ukrán és csehszlovák delegátus részvételével. Bedell Smith ugyan furcsának tartotta, hogy az érintett állam képviselője saját ügyében bíró is akar lenni, de a csehszlovák küldött kifejezett kívánságára teljes jogú tagként került be az albizottságba. Slavik azt is elérte, hogy az eredeti ausztrál javaslatot - miszerint a magyar-csehszlovák határkérdést tanulmányozzák - olyan értelemben változtassák meg, hogy kizárólag Csehszlovákia Magyarország elleni követeléseinek jogosságát vizsgálják.²⁰²

Az Egyesült Államok delegációja 1946 szeptember elejére alakította ki a két csehszlovák igény összekapcsolásának taktikáját. Nagy Ferenc és Byrnes, valamint Walter Bedell Smith tárgyalásai ebben éppúgy szerepet játszottak, mint az amerikai-csehszlovák, illetve amerikai-szovjet viszony elhidegülése. Az Egyesült Államok korlátozott mértékben támogatta az erőszakos transzfert megakadályozni kívánó magyar akciót. Samuel Reber, Philip Mosely, John C. Campbell és Fred Merrill a békedelegáció tagjaival, Kertész Istvánnal és Szegedy-Maszák Aladárral a magyar nyilatkozatok szövegét és a követendő taktikát is egyeztették. Az Egyesült Államok delegációja a demokratikus pártok, a Kisgazdapárt túlélését és - az 1945 júniusi jegyzékük szellemében - egy etnikai csoport kollektív felelősségre vonásának elkerülését kívánta elérni, nehogy megismételjék a Potsdamban már egyszer, a németek ellen elkövetett hibát. Ugyanakkor az amerikaiak ügyeltek arra, nehogy azt a látszatot keltsék, hogy Magyarországot szövetséges államokkal szemben védelmezik és Csehszlovákiával a kapcsolatokat megrontsák. Magyarország, mint "volt ellenséges" állam ezért csak a konferencia titkos diplomáciai

---

²⁰² PRO FO 371.59040 R 13536/2608/2/ PPC (46) Hungary (P&T) 9th Meeting.

megbeszélésein számíthatott amerikai megértésre, *nyílt* kiállásra a magyar érdekek mellett az Egyesült Államok részéről sem kerülhetett sor.²⁰³

A magyar politikai és területi bizottság szeptember 11-i, tizedik ülésén az ausztrál küldöttség azon javaslatát vitatták meg, mely szerint az emberi jogok védelmét alaptörvényként iktatnák be Magyarország alkotmányos rendjébe, valamint a kisebbségi jogokat is biztosítanák. A szovjet és bjelorusz delegátus ellenzésére Stirling indítványát visszavonta. Az ausztrál delegátus másik előterjesztése *az átengedett területek lakosságának emberi jogainak garantálására* vonatkozott. Novikov szovjet nagykövet elérte az ausztrál indítvány célját és tiltakozott az ellen, hogy olyan "demokratikus, baráti országra, mint Csehszlovákia" ilyen kötelezettséget kényszerítsenek. Hajdu csehszlovák delegátus megdöbbenőnek és állama belügyeibe való beavatkozásnak minősítette az indítványt és az angol felvetés ellen is tiltakozott, amely úgy szólt, hogy halasszák el a vitát addig, amíg egyáltalán eldöntik: sor kerül-e területátengedés Csehszlovákia javára, vagy sem? A jugoszláv küldött az ausztrál indítványt a "fasizmus és revizionizmus" támogatásának minősítette. "A magyarok Románia esetében kisebbségvédelmi statutumot kértek, de Jugoszláviában nem kaptak kisebbségi jogokat." Az ausztrál módosító indítvány a "demokratikus rendet felforgatná és a népek függetlenségét veszélyeztetné. Az ausztrál javaslat az első világháború utáni kisebbségvédelmi szerződések alapján készült. Erdély esetében a román béke emberi jogi cikkelyét kielégítőnek tartották. Hivatkozási alapot jelentett az olasz békeszerződésbe bekerülő amerikai indítvány is, amely kötelezte Jugoszláviát az elcsatolandó olaszok jogállásának biztosítására. Csehszlovákia azonban visszautasította ezt az analógiát, mert szerinte a magyarlakta területeket nem meghagyják, hanem visszakapják." A jugoszláv delegátus szerint ilyen kötelezettségek egyébként is méltatlanok lennének a győztes Csehszlovákiához és annak elrendelése megalázó lenne. A vitában a szláv államokkal szemben Ausztrália egyedül maradt. Indítványát 12:1 arányban a Bizottság elvetette és ezzel lekerült a napirendről a kisebbségvédelem kérdése.²⁰⁴

---

²⁰³ John C. *Campbell*: The European Territorial Settlement in Foreign Affairs 26 (1947-48) 214. l.

John C. *Campbell*: Diplomacy and Great Powers Politics in Diplomacy and Values: The Life and Work of Stephen Kertész in Europe and America (ed. Kenneth Thompson, Lanham MD, University Press of America 1983) 51-52. l.

Idézi: Stephen D. Kertész: Between Russia and the West id. mű 194-196. l.

Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött I. id. mű 356-357. l.

²⁰⁴ PRO FO 371.59040 R 13657/2608/21 P.PC. (46) Hungary (P&T) 10th Meeting

A Bizottság szeptember 13-án a revizionista szervezetek felosztatását előirányzó csehszlovák indítvány tárgyalását kezdte el. Clementis a fasizmus egy fajtájának, sőt még annál is veszélyesebbnek állította be a revizionizmust, aminek jelképeit Magyarországon - a fegyverszüneti egyezmény 15. cikkelye ellenére - nem távolították el; a Revizionista Ligát nem oszlatták fel, képviselői az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában és Svájcban tovább ténykednek; a magyar küldöttség megjegyzései azt bizonyítják, hogy a "revizionizmus nem halott." "Amíg a revizionizmust ki nem írtják, lehetetlen Magyarország és szomszédai, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia közötti jó kapcsolatok megteremtése." Kardelj jugoszláv küldöttségvezető "a jelenlegi Magyarországon és a magyar kormány emlékirataiban megnyilvánuló revizionista szellem, az Osztrák-Magyar Monarchia iránt érzett nosztalgia miatt nemcsak Csehszlovákia, hanem az összes szomszédállam érdekében állónak tartotta az előterjesztés elfogadását.²⁰⁵ A bjelorusz és ukrán küldött támogatta a csehszlovák javaslatot, a francia viszont ellenezte. Az indítványt szeptember 20-án az amerikai és szovjet delegátus kisebb módosításával egyhangúan elfogadták.²⁰⁶

A magyar politikai és területi bizottság 1946 szeptember 16-án, tizenkettedik ülésén tért vissza az amerikai delegátus eljárási javaslatának megtárgyalására. Masaryk a győztes jogán elutasította a legyőzöttel való egyezkedést. A csehszlovák külügyminiszter ismételten tiltakozott a határ- és transzferkérdés összekapcsolása ellen, amihez Stankovic, a Bizottság jugoszláv elnöke csatlakozott. A 200 ezer magyar kiutasítására tett csehszlovák javaslat vitáját Clementis beszéde vezette be. A kisebbségek kiutasításával szerinte megszűnne a revizionizmus veszélye is. A csehszlovák kormány megkísérelte, hogy kétoldalú megállapodással rendezze a magyarországi szlovák és a csehszlovákiai magyar kisebbségi kérdést, de ez a próbálkozás csak *részleges* eredményre vezetett a lakosságcsereegyezmény megkötésével. A magyar kormány ezt szabotálta, mert egy végleges rendezés esetén elveszítette volna a talajt a jövőbeni revizionizmus alól Csehszlovákiában. A háborús veszteségek után Szlovákiában maradt félmillió magyarból 100 ezer lakosságcsere alapján kerül kitelepítésre, a szlovákul beszélő, vagy magukat szlováknak vallók visszakapják csehszlovák állampolgárságukat, az "igazi magyarok száma nem több 200 ezernél." Áttelepítésük az emberiség elve alapján a békeszerződés ratifikálása után 6 hónap alatt megkötendő magyar-csehszlovák szerződés alapján történne. Magyarország embervesztései miatt és a 400 ezer kitelepítendő német helyére képes befogadni a magyarokat.

---

²⁰⁵ PRO FO 371.59040 R 13823/2608/21 P.P.C (46) Hungary (P&T) 11th Meeting.

²⁰⁶ PRO FO 371.59040 R 14004/2608/21 P.P.C (46) Hungary (P&T) 12th Meeting

P.P.C. (46) Hungary (P&T) 14th Meeting.

A transzferre precedens a török-görög, ukrán-lengyel, és csehszlovák-ukrán lakosságcsere. A müncheni tapasztalatok után Csehszlovákia nem tud kisebbségi jogot adni és ezért a kisebbségek eltávolítására törekszik, amivel a Dunamedencében a békét, a két ország között a barátságot állítaná helyre.²⁰⁷

Szegedy-Maszák Aladár 1946 szeptember 18-án válaszolt a csehszlovák delegátus beszédére. Megcáfolta a csehszlovák adatokat s rámutatott, hogy a szlovákiai magyarok száma valójában 652 ezer, a magyarországi szlovákoké 104 ezer. A csehszlovák javaslat elfogadása a háború amúgyis nagyszámú áldozatainak számát megnövelné a béke áldozataival és 200 ezer személyt taszítana a kibombázottak és otthontalanok tragikus seregébe. A Külügyminiszterek Tanácsa a békeszerződés-tervezetbe nem vette be a népességi helyzet megváltoztatására irányuló csehszlovák kitelepítési javaslatot, bár azt a csehszlovák kormány attól is kérte. A csehszlovák ajánlat elfogadása igen veszélyes precedenst teremtene, mert kiindulópontja lenne egy új nemzetiségi praxisnak. Ha Csehszlovákia meg akar szabadulni a magyar kisebbségtől, vagy annak egy részétől, akkor le kell mondania arról a területről, mely az eltávolítandó magyar lakosság megélhetéséhez szükséges. Münchenért a magyarok semmiképpen sem tehetők felelőssé. Ennek bizonyosságát adták a nagyhatalmak, amikor a potsdami konferenciájukon a csehszlovák kormány kérését a magyarság egyoldalú kitelepítésére vonatkozóan nem teljesítették. A magyar delegátus felfogása szerint a magyarok transzfere humánus nem lehet. Megemlítette a lakosságcsereegyezmény kijátszását, 23 ezer magyar "háborús főbűnössé" nyilvánítását. Csupán 60-80 ezer szlovák kíván Magyarországról áttelepülni és ezzel a módszerrel kívánják a Szlovákiából kitelepítendő magyarok számát növelni. A "visszaszlovákosításnál" az egyéneket a kiutasítás, vagy a szlovák nemzetiség vállalásának "választása" elé állítják. A 200 ezer magyar kiutasítása politikai és morális szempontból indokolatlan, gazdasági szempontból pedig Magyarország számára végrehajthatatlan. E nagyszámú ártatlan magyar megbélyegzése, otthonából való kiűzése komoly veszélyt jelentene a magyar demokráciára is. Szegedy- Maszák Aladár az Atlanti Charta alapelveire hivatkozott és kérte a csehszlovák javaslat visszautasítását.²⁰⁸

Clementis 1946 szeptember 20-án, a Bizottság tizennegyedik ülésén részletesen foglalkozott a transzfer magyar megítélésével és vitába szállt a magyar adatokkal. Szegedy-

---

²⁰⁷ U.o.

²⁰⁸ PRO FO 371.59040 R 14070/2608/21

P.P.C. (46) Hungary (P&T) 13th Meeting.

Maszák szerinte nem cáfolta meg a magyar revizionizmusról elmondott érveit, sőt a csehszlovák indítványt is a területi revizionizmus felelevenítésére használta ki. A perekre és az elítéltek kiutasítására vonatkozóan megismételte, hogy számukat kész 999-re csökkenteni azzal a feltétellel, hogy a magyar kormány ismerje el a szlovákok által tett áttelepítési nyilatkozatok kötelező voltát és ne szabotálja az egyezmény végrehajtását. Clementis szerint a szlovák hatóságok csak a szlovák eredetűek nyilatkozatát fogadják el a szlovák voltokra nézve és vigyáznak arra, hogy a magyarok az állampolgárság reményében ki ne használják ezt a rendeletet. Arra a magyar vádra, hogy a szlovákok közt igen nagy számban voltak fasiszták és Szlovákia Hitler leghűségesebb csatlósa volt, méltóságán alulinak tartotta a választ. A transzfert emberségesen kívánta végrehajtatni, sőt Clementis az ENSZ képviselőit is hajlandó volt meghívni ennek ellenőrzésére, s ezt az ígéretet hajlandó volt módosító indítványába felvenni. Bedell Smith amerikai delegátus nem a csehszlovák indítvány célját, hanem módszereit vonta kétségbe. Az Egyesült Államok küldöttsége az erőszakos transzfer ellen fog szavazni, mert az teljesen elfogadhatatlan számára. Az amerikai indítvány nem a szövetséges Csehszlovákia "büszkeségét" kívánta sérteni azzal, hogy a "volt ellenséges" állammal kétoldalú tárgyalást kezdeményezett. Jugoszlávia Magyarországgal közvetlen megbeszéléseken rendezte a kisebbségi kérdést, s ezzel jószomszédi kapcsolatokat hoztak létre, míg az erőszakos kitelepítés ellenkező hatást érne el. W. Bedell Smith a transzfer ügyét a pozsonyi hídfő kiszélesítését vizsgáló albizottság elé kívánta utaltatni.

Visinszkij szovjet külügyminiszter-helyettes felszólalásában rámutatott arra, hogy a magyar-csehszlovák lakosságcsereegyezmény nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. A Szovjetunió kisebbségi politikájában a repatriálási és optálási módszerekkel megoldott nemzetiségi kérdéseket. Példaként az 1945 június 6-i szovjet-lengyel szerződést említette, amely egy millió lengyel és néhány százezer ukrán áttelepítését eredményezte.²⁰⁹ Visinszkij szerint Csehszlovákia a kérdés végleges megoldására törekszik, a magyar kormány azonban nem érti meg saját érdekeit, hogy fiainak lehető legnagyobb számát fogadja be területére. A szovjet külügyminiszter-helyettes két megoldást látott: vagy szabad folyást engednek a dolgoknak, vagy kézbe veszik a kérdést és igazságos megoldást találnak. A szovjet kormány a legjobbnak azt tartotta, ha megszabadítják az államokat a más nemzetekhez tartozóktól. A csehszlovák javaslat mellett számos tétel szólt. Clementis bebizonyította, hogy a müncheni tragédia napjaiban a magyar kisebbség Heinlein és Frank oldalán a csehszlovák állam függetlenségére és

---

²⁰⁹ Sztálin 1946 április 11-én ugynezt fejtegette Nagy Ferenc miniszterelnök lásd IV. fejezet 148. l.

szabadságára tört. Visinszkij idézte Hitler 1937 novemberi ajánlatát Darányinak és Kányának, miszerint "Magyarország ne forgácsolja szét politikáját különböző oldalakra, hanem koncentrálja azt egyetlen oldal ellen, ez az oldal pedig Csehszlovákia legyen." Az akkori magyar külügyminiszter, Kánya Kálmán erre azt felelte, hogy "Magyarország felfogása is ez."²¹⁰ Visinszkij ezt annak bizonyítékeként említette, hogy a csehszlovák köztársaság szétbomlásában résztvett a magyar kormány, tehát az igazság Csehszlovákia oldalán áll. A magyar politikai és területi bizottság revizionista propagandát tiltó indítványát is úgy állította be, hogy a magyar-csehszlovák határ megváltoztatására törekvés *aktuális* veszélyt jelent a békére, amit nem tűrhetnek. Csehszlovákia a kontinensen elfoglalt központi helyzete miatt ki van téve a régi Nagy-Magyarország uralkodó körei és a német imperializmus militarista jellegű támadásainak. Magyarország a katonai vereség katasztrófája ellenére nem mondott le a revizionista visszavágás gondolatáról és ezért jogos az a csehszlovák érvelés, amely a magyarok kitelepítésével a revizionizmust gyakorlatilag szüntetné meg. A magyar kisebbség önkéntes, vagy erőszakos transzferje szükséges. Visinszkij szerint túlzott az az érv, hogy ez katasztrófába döntené Magyarországot. A szovjet külügyminiszter-helyettes a döntésben résztvevő W. Bedell Smith amerikai nagykövet jelenlétében emlékeztetett a németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945 november 20-i állásfoglalására, amely félmillió németet osztott be az amerikai zónába való áttelepítésre.²¹¹ Visinszkij emlékeztetett arra, hogy 1946 szeptember 1-ig csak 27%-ot, vagyis 137 ezer németet telepítettek ki. Ha Magyarország végrehajtja a svábok transzferjét, helyükre jó magyarokat vihet. Szegedy-Maszák érve, miszerint Csehszlovákia a bosszú békéjét akarja Magyarországra erőltetni és Münchenért a magyarokat teszi meg bűnbaknak, csak azzal a szándékkal magyarázható, hogy mindenáron Csehszlovákiában akarják hagyni a magyar kisebbséget. Az ugyan igaz, hogy a magyarok kötődnek földjükhöz, de Magyarországnak kötelessége befogadni őket, mert Csehszlovákia tiszteletben tartja az emberi jogokat, az

---

²¹⁰ A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944. Összeállították és sajtó alá rendezték, a bevezető tanulmányt irták: Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Lóránt, Juhász Gyula (Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968) 244. l.

Az irat először megjelent: A németek magyarországi politikája titkos német diplomáciai okmányokban (1937-1942) Bolgár Elek bevezetésével (Budapest, Szikra, 1946) 3. sz. alatt.

Hitler-Darányi, Kánya 1937 november 25-i tárgyalásáról lásd: Juhász Gyula: Magyarország külpolitikája 1919-1945 id. mű 171-172.l.

²¹¹ Lásd III. fejezet 95-96. l.

áttelepítendőök tulajdonát és érdekeit. Visinszkij mindezek alapján a csehszlovák indítvány elfogadását kérte.²¹²

A magyar politikai és területi bizottság 1946 szeptember 23-i, tizenötödik ülése döntő jelentőségű volt a transzfer kérdésében. A Bizottság szláv delegátusai a magyarok kitelepítése mellett szólaltak fel. A jugoszláv küldött a magyar revizionizmus történetét tekintette át. Annak ellenére, hogy a mai Magyarország jelentős előrehaladást tett a demokratikus politika terén, a revizionista veszélyt fennállónak tekintette, amit a csehszlovákiai magyarság eltávolításával lehet megszüntetni. Visszautasította Bedell Smith tábornok Jugoszláviára történő hivatkozását, mert Csehszlovákia ugyanilyen megegyezésre törekedett, ami a magyar ellenálláson megbukott. Jugoszlávia a maga részéről nem kívánta a területén élő magyarok erőszakos kiutasítását, hanem megelégedett a kölcsönös és önkéntes lakosságcserevel. Ha átesett volna olyan sorson, amelyet Csehszlovákia München után átélt, nem haboznék ugyanezt a magatartást tanúsítani. Lutorovic bjelorusz delegátus a megegyezés kudarca miatt nem látott más lehetőséget, mint a kötelező transzfer elvét beiktatni a magyar békeszerződés-tervezetbe. Az indítványozott kiutasítás végrehajtási feltételeit kétoldalú tárgyalással kell rendezni. A bjelorusz küldött ellenezte a csehszlovák területi követelés és kiutasítás összekapcsolását és albizottsági vizsgálatát. Lutorovics elítélte az amerikai delegáció fokozatos asszimiláció helyességéről vallott nézeteit és kétségbe vonta, hogy az jobb, mint a népességtranszfer. Vojna ukrán küldött a már említett lengyel-ukrán lakosságcsereére, valamint a Horthy-Szálasi rendszer szomszédos államokat bomlasztó politikájára hivatkozva támogatta a csehszlovák indítványt.²¹³

A Bizottság transzfer-vitájában a fordulatot az angol küldött felszólalása jelentette. Lord Hood megértését fejezte ki Csehszlovákia törekvése iránt, hogy véglegesen rendezze a kisebbségi kérdést, de károsnak tartotta az erőszakos kitelepítés elvének békeszerződésbe

---

²¹² MAE.A.D.Y. CP (H/P) Doc. 16. 1946 szeptember 20. PRO FO 371.59040 R 14215/2608/21

P.P.C. (46) Hungary (P&T) 14th Meeting.

Lásd még: Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id. mű 214-215.1.

A beszédet közli: *Hungary and the Conference of Paris* id. mű vol. IV. 72-78. 1.

A magyar békedelegáció fel nem használt válaszfogalmazványát lásd: ÚMKL KÜM Bé.O. 850/Konf-1946 október 1.

²¹³ PRO FO 371.59040 R 14309/2608/21

P.P.C. (46) Hungary (P&T) 15th Meeting

foglalását. Még akkor is károsnak látta azt, ha a transzfert az emberiség elveinek figyelembevételével hajtaná végre Csehszlovákia. Az áttelepítés csak akkor hajtható végre, ha a magyar kormány elkötelező biztosítékokat adna a kivitelezésre nézve. Az 1920-ban megvalósult görög-török transzfer kétoldalú megállapodás alapján jött létre, ebben az esetben viszont a budapesti kormány ellenzi azt. Ez olyan kérdés, amit egyoldalú aktussal megoldani nem lehet. Az egyetlen és a legjobb megoldás: az érdekelt államok közti közvetlen tárgyalás és a kétoldalú megegyezés. Lord Hood a megegyezés addigi kudarcát nem tekintette irányadónak és a megállapodás kísérletét mindkét fél érdekének minősítette. Támogatta az amerikai javaslatot az albizottsági vizsgálatra mindkét fél számára a párizsi értekezleten elfogadható megoldás kidolgozásának érdekében.²¹⁴ Masaryk csehszlovák külügyminiszter szerint az indítvány végleges megoldását jelentené a problémának és megteremtené a két demokratikus ország között az igazi együttműködés légkörét. A magyarok hazatérése mindkét érdekelt ország javát szolgálná, hasonló helyzetben Csehszlovákia befogadná fiait. Potsdamban már elfogadták a kötelező transzfer gondolatát, ezt tehetné a párizsi konferencia is. Masaryk a transzfer-vitát lezáró beszédében megismételte Clementis biztosítékait az emberséges végrehajtásra. A csehszlovák küldöttség nevében elfogadta az albizottsági vizsgálatot, amely feladatának a végrehajtási eljárás megszerkesztését tartotta a csehszlovák delegáció által adott garanciák alapján. A Bizottság ezután egyhangúlag elfogadta az amerikai javaslatot a csehszlovák indítvány albizottság elé utalásáról.²¹⁵

A csehszlovák indítvány a Külügyminiszterek Tanácsa két, a magyar békeszerződés-tervezetet megszővegező nagyhatalma, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia vétójába ütközött és ezért eredeti formájában nem kerülhetett elfogadásra. Az amerikaiak szeptember 9-i és az angolok 23-i állásfoglalása következtében kompromisszumos formulát kellett keresni a magyar és csehszlovák igények figyelembevételével. A magyar diplomáciának ez egyedülálló lehetőséget biztosított a győztes Csehszlovákia túlzó követeléseivel szembeni fellépésre.

A magyar politikai és területi bizottság csehszlovák indítványokat vizsgáló albizottsága szeptember 9-e és 17-e között a bécsi döntés következményeinek semmissé nyilvánítását, szeptember 19-e és 28-a között öt ülésen a pozsonyi hídfő kiterjesztését, s ezután a transzfer kérdését tárgyalta. A témák összekapcsolódása lehetővé tette a párizsi értekezlet nyilvános

---

²¹⁴ U.o.

Közli: Hungary and the Conference of Paris id. mű vol. IV. 84-85. l.

²¹⁵ Közli: Hungary and the Conference of Paris id. mű vol. IV. 86-88.l.

összecsapásai után a titkos diplomáciai megbeszélések újrakezdését. Az albizottság tagjait²¹⁶ a magyar és csehszlovák diplomaták részletesen tájékoztatták kormányaik álláspontjáról. Első négy ülésén²¹⁷ az 1940 május 22-i magyar-csehszlovák egyezmény pénz- és biztosításügyi érvényének eltörléséről fogalmazott meg módosító indítványt, amit az ausztrál küldött fenntartásával szeptember 17-én a magyar politikai és területi bizottság elé terjesztettek.²¹⁸

A magyar béke delegáció a 200 ezer magyar kitelepítésének megakadályozására igyekezett a Bizottság, illetve az albizottság tagjainak a többségét a maga oldalára állítani. Kertész István szeptember 15-én Pope kanadai tábornokkal beszélt meg a magyar-csehszlovák vitás kérdéseket. A kanadai delegátus szerint országa rokonszenve Csehszlovákia oldalán van, mivel a két világháborút együtt küzdötték végig, Magyarország az ellenséges táborba tartozott s "Kanada népe szégyenli a müncheni eseményeket." Sajnos Csehszlovákia a békét "csak egy erőszakos kitelepítés útján véli elérhetőnek, de a múlt tapasztalatai után ezért nem lehet őket elítélni." A kanadai delegátus szerint "őket csakis puritán lelkiismeretük és meggyőződésük tartja vissza attól, hogy megszavazzák a magyarság erőszakos kitelepítésére irányuló csehszlovák javaslatot." Álláspontjuk fenntartásához azonban arra volt szüksége, hogy a magyar delegáció "lényegesen nagyobb koncessziókat" tegyen, mint a csehszlovák. Pope tábornok ugyanis a magyar-csehszlovák megegyezés esetén elkerülhetőnek tartotta a kitelepítés ügyéről a szavazást. Kertész elmondta, hogy 1919-ben az önrendelkezési jog és a nemzetiségi elv megsértésével, a megkérdezésük nélkül egymillió magyart csatoltak Csehszlovákiához. T.G. Masaryk Smuts tábornokkal megállapodott a Csallóköz Magyarországhoz csatolásáról a pozsonyi hídfő fejében, amit a csehszlovák delegáció a békekonferencián dezavualt. Kertész Münchenért a magyarokról elhárította felelősséget: "Különösképpen méltánytalannak tűnik fel, hogyha a nagyhatalmak saját lelkiismeretük megnyugtatóására a müncheni eseményekkel kapcsolatban esetleges lelkiismeret-furdalásukért a szlovákiai magyar lakosságot és Magyarországot akarnák megbüntetni." Kertész

---

²¹⁶ Az albizottság elnöke, Ptoukha ukrán, előadója Costello új-zélandi, tagjai: Stirling ausztrál, Pope tábornok kanadai és Hajdú csehszlovák küldött lett. C.P.(H/P) Doc. 13.

²¹⁷ Az albizottság szeptember 10-én, 12-én, 14-én és 17-én ülésezett. Conference de Paris C.P. (H/P) Doc. 13.

Lásd még Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Bizalmas újságírójelentés a szeptember 12-i albizottsági ülésről.

²¹⁸ U.o. Report of the Sub- Commission

arra is rámutatott, hogy telepítési célokra már nincs földterület Magyarországon. Kertész úgy érezte, hogy a beszélgetéssel megingatta bizonyos csehszlovák állítások hitelét.²¹⁹

Pope tábornok 1946 szeptember 19-i albizottsági felszólalásában Bedell Smith, a magyar politikai és területi bizottság szeptember 9-én elhangzott nyilatkozatára hivatkozva Rajka és Bezenye Magyarországnak ítéletét javasolta, hogy a magyar küldöttség gazdasági és etnikai kifogásának helyt adjon. Horvátjárfalu, Dunacsún és Oroszvár Csehszlovákiának ítélete a kanadai küldött szerint kielégítené a csehszlovák igények nagyobb részét és megfelelné azon követelménynek, hogy a határ a létező birtokhatárokkal egybeessen. Mivel Csehszlovákia városfejlesztési, s nem stratégiai indokot hozott fel a hídfő kiterjesztésére, a kanadai delegátus elvárta a csehszlovák kormánytól, hogy megfelelő, *azonos nagyságú csereterületet* ("quid pro quo-t") biztosítson Magyarországnak a két országot elválasztó közös határ egy másik pontján. Pope tábornok elkerülhetetlennek tartotta azt is, hogy a területátadással Csehszlovákiához kerülő több ezer magyar ügyét együtt tárgyalják a 200 ezer magyar kitelepítésére irányuló csehszlovák javaslattal. Lakosság és területátadásra kényszeríteni egy legyőzött országot csak akkor lehet, ha az jogos és a transzfer a lehető legemberségesebben hajtható végre. A kanadai delegátus szerint ehhez valahogy el kell érni a magyar kormány beleegyezését. Hajdú csehszlovák delegátus elutasította a területi engedmény gondolatát, mivel más szövetséges államokat sem kényszerítenek erre, de arra hajlandó volt, hogy az öt átcsatolandó község magyar lakosai emberi jogainak tiszteletbentartására kötelezettséget vállaljon. Hajdú azt is elfogadta volna, hogy a pozsonyi hídfőt az eredetileg tervezett méretünél kisebb mértékben bővítsék. A csehszlovák küldött szerint a magyar beleegyezést megpróbálták elnyerni a transzferhez, de e kísérletük nem járt eredménnyel. Kertész István szeptember 21-i meghallgatásakor visszautasította a csehszlovák városfejlesztési érveket és emlékeztetett arra, hogy a trianoni békekonferencián Csehszlovákia még a stratégiai szempontokat helyezte előtérbe. Costello, az albizottság újjeländi előadója csatlakozott az amerikai-kanadai javaslathoz, amely három községre korlátozta a pozsonyi hídfő kiszélesítését.²²⁰

---

²¹⁹ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Kertész István 1946. szeptember 15-i 859/Konf-1946. sz. jelentése

Közli: Stephen D. Kertész: The Last European Peace Conference: Paris 1946 id. mű 152-154. l.

Lásd még: Kertész István 1946 november 8-i levele (369/res.Bé-1946) Boldizsár Ivánhoz a Pope kanadai tábornokkal folytatott beszélgetéssel kapcsolatban az "Új Magyarországnak" elkövetett indiszkréció miatt.

²²⁰ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. 741/Konf-1946 szeptember 19. A kanadai küldött a szeptember 24-i albizottsági ülésen megismételte álláspontját. A három község megoldást tartotta kivihetőnek D. Wilgress moszkvai kanadai nagykövet

A kanadai küldött felszólalása nemcsak a pozsonyi hídfő és a transzfer-ügy összekapcsolása, az öt helyett három községet Csehszlovákiának ítélő amerikai javaslatához csatlakozása, a csereterületek kérdésének felvetése miatt volt kedvező Magyarországgal szemponjtából, hanem elsősorban azért, mert a magyarok kitelepítésének kérdését a magyar kormány *beleegyezéséhez* kötötte. Márpedig szeptember 20-án a magyar békedelegáció úgy foglalt állást, hogy a közvetlen tárgyalások kezdetén elvi deklarációt tesz: "a kitelepítést, mint megszegényítő eljárást, morális okokból tárgyalási alapul sem fogadhatja el." A magyar delegáció szerint "Csehszlovákia olyan mértékben szabadulhat meg a magyar kisebbségtől, amilyen mértékben azt a csehszlovák köztársaság szempontjából szükségesnek tartja, ha a túlnyomórészt földművelő lakossággal a létfenntartásához szükséges földterületet átengedi Magyarországnak." A magyarok által legsűrűbben lakott területek átengedése után az ott élő szlovákság kicserélhető volna az egyéb szlovák területen élő magyarsággal. További népegyenlőség megkönnyítése céljából Magyarország is felajánlaná átengedésre túlnyomórészt szlovákok által lakott területsávokat, esetleg az azon élő magyaroknak Magyarországra való áttételével. A magyar delegáció hajlandó volt ezenkívül magyarokat átvenni, hogy az átengedett területek népsűrűsége elérje a magyarországit (100 fő/km²). Ez annyit jelentene, hogy a Csallóköz Magyarországhoz kerülne. A magyarság 2/3-át földdel, 1/3-át föld nélkül venné át a magyar kormány. A lakosságcsere egy hónappal meghosszabbítanák, a kitelepítést kellő előkészítéssel, emberségesen, az ingó vagyon elvitelével, az ingatlanért kártérítéssel oldanák meg.²²¹

A párizsi értekezleten 1946 szeptemberének utolsó harmadára csak az olasz békszerződés-tervezet, valamint a pozsonyi hídfő-transzfer javaslat ügyében nem tudtak megegyezést elérni a Külügyminiszterek Tanácsának nagyhatalmi. Az amerikai és angol

---

1946. augusztus 23-i Szekfü követel (298/Konf-1946) folytatott beszélgetésében W. Bedell Smith Rajkára és Bezenyére vonatkozó 1946 szeptember 9-i, a Bizottság kilencedik ülésén elhangzott javaslatát közli: Hungary and the Conference of Paris id. mű vol. IV. 21.1.

Lásd még: Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. id. mű 236. l.

²²¹ Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. Gyöngyösi János 1946 szeptember 26-i 849/konf-1946. sz. feljegyzése: "A Magyar Békedelegáció állásfoglalása a csehszlovák kitelepítési javaslat és annak a két érdekelt állam közötti közvetlen tárgyalások tárgyában".

állásfoglalások figyelembevételével, a háromhatalmi összhang kialakítása érdekében a Szovjetunió is hajlandónak mutatkozott a csehszlovák követelések kérdésében engedni. A nagyhatalmak külügyminiszter-helyetteseinek 1946 szeptember 22-i tizedik informális ülésén Gladwyn Jebb felvetette, hogy *"megegyezhetnének a csehszlovák (transzfer) indítvány visszautasításában."* Az angol külügyminiszter-helyettes szerint, ha Visinszkij ezt ellenezné, akkor szavazhatnának róla, vagy átadhatnák az albizottságnak. Amennyiben az utóbbi megoldást választják, olyan kompromisszumot találhatnak, amely *a határkiigazításokat a lakosságtranszferhez kötné.* Visinszkij az albizottsági vitát részesítette előnyben. Couve de Murville a transzfert csak biztosítékok esetén tartotta lehetségesnek és az albizottság feladatának ezen garanciák tanulmányozását tartotta. Ezzel a szovjet külügyminiszter-helyettes is egyetértett. Samuel Cohen amerikai delegátus ugyanazon albizottságra óhajtotta bízni a határkiigazítás és transzfer megvizsgálását. Visinszkij a nagyhatalmak külügyminiszter-helyetteseinek *megegyezését* kívánta, ami alapján az albizottság dolgozhatna. "Személyes véleményeként" és provizorikus sugalmazásként olyan kompromisszumos megoldást terjesztett elő, amely *"néhány községet Magyarországnak, néhányat pedig Csehszlovákiának juttatna. Ha ezt eldöntenek, Magyarországot megbékíthetnék egy olyan lakosságkitelepítési egyezményvel, amely előírná annak emberséges feltételek melletti lebonyolítását."* Cohen amerikai oldalról a nehézséget abban látta, hogy *"olyan megoldást kell biztosítani, amely sem Csehszlovákiára, sem Magyarországra nem kényszerítené rá a döntést."* Az amerikai küldöttség ezért *a két érdekelt megegyezését* kívánta, az albizottságnak ezt kellene elérnie. Visinszkij javaslata alapján a külügyminiszter-helyettesek megállapodtak, hogy a magyar politikai és területi bizottság már ismertetett szeptember 23-i tizenötödik ülése előtt informális jellegű megbeszéléseken egyeztetik álláspontjukat a transzfer-kérdésről. Jebb angol külügyminiszter-helyettes pedig fenntartotta a küldöttségek szavazási szabadságának jogát az ülésen a csehszlovák indítvány ügyében.²²² (Kiemelések tőlem - F.M.)

A nagyhatalmak külügyminiszter-helyetteseinek tanácskozása után a Foreign Office magyar békeszerződés-tervezettel foglalkozó tisztviselői mindkét érdekelt delegációt megpróbálták a kétoldalú megegyezésre rábírní. Szeptember 23--án Gladwyn Jebb Masaryk csehszlovák külügyminiszterrel tárgyalt, aki hajlandónak mutatkozott területi engedményt adni

---

²²² PRO FO 371 59040 R 14216/2608/21

C.F.M (P.P.C.) D (46) 10th Meeting

C.F.M. (P.P.C.) D (46) 116th Meeting

és a kitelepítést kétoldalú megbeszélések tárgyává tenni.²²³ Clementis és Hajdú James Marjoribanks-nél szeptember 27-én a 200 ezer áttelepítendő befogadásának feltételeiről érdeklődött.²²⁴ Lord Hood Kertész Istvánnal a csehszlovák indítványról tartandó szavazás esélyeit vitatta meg. A magyar béke delegáció főtitkára ennek elfogadása esetén kilátásba helyezte a párizsi értekezletről való hazautazásukat és elkerülhetetlennek vélte a koalíciós kormány összeomlását.²²⁵ Gyöngyösi, Kertész és Auer Georges Bidault francia külügyminisztertől elkötelező ígéretet kaptak arra nézve, hogy Franciaország a csehszlovák indítvány ellen fog szavazni. Auer Pál viszont később arról értesült a Quai d'Orsay főtitkárától, hogy a francia delegáció e kérdésben támogatja Csehszlovákiát.²²⁶

A magyar politikai és területi bizottság csehszlovák indítványokat tárgyaló albizottsága 1946 szeptember 24-én a csehszlovák minimális területi igényt tárgyalta. A kanadai küldött ezúttal is a transzfer és hídfő kérdésének együttes megvitatását javasolta és felszólította a csehszlovák delegációt a kétoldalú tárgyalások megkezdésére, hogy *a pozsonyi hídfő fejében attól Keletre Csehszlovákia egyenlő nagyságú területet engedjen át Magyarországnak*. Ez csökkentené a transzferbe bekapcsolt magyarok számát és elnyerhetné a magyar kormány egyetértését.²²⁷ Szeptember 26-án, az albizottság ülésén *Stirling* ausztrál küldött javasolta, hogy három községre korlátozzák a csehszlovák követelést. *Felvetette a területcsere gondolatát* is. Megállapította, hogy amiképpen az Egyesült Államok és Anglia ellenzi az erőszakos lakosságáttelepítést, azonképpen Ausztrália is az ellen foglal állást. Közvetlen tárgyalásokat indítványozott a lakosságcsere ügyében. A transzfer és a hídfőkérdés összefüggése miatt

---

²²³ Lásd: Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. id. mű 239.1.

²²⁴ U.o. Fierlinger csehszlovák miniszterelnök-helyettes 1946 szeptember 20-án Rosty-Forgách prágai magyar követtől érdeklődött a Csallóköz egy része átengedése fejében a szlovákiai magyarság "maradványainak" befogadásáról. Lásd: Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Rosty-Forgách 1946 szeptember 20-i 131/pol-1946. sz. jelentése

²²⁵ Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id. mű 217.1.

²²⁶ U.o. 218.1.

²²⁷ Statement made by the Canadian Delegate at the meeting of the Sub-commission of the Political and Territorial Commission for Hungary on Sept. 24th 1946 (dr. Vájlok Sándor hagyatéka. Wojaczek Károly gyűjtése).

Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. Kósa György feljegyzése a magyar-csehszlovák albizottság 1946 szeptember 24-i zárt üléséről.

végleges álláspontját későbbi időpontra tartotta fenn. Hajdú tiltakozott a területi, valamint a politikai kérdés összekapcsolása ellen. A hídfő kiszélesítést kisz jelentőségű gazdasági kérdésként igyekezett beállítani. Costello új-zélandi delegátus, aki már szeptember 6-án, a csehszlovák igény kielégítése mellé állt, támogatta Hajdú álláspontját. Pope tábornok tudomásul vette a csehszlovák hajlandóságot a hídfő méretének csökkentésére, de biztosítékokat kért az így átkerülő magyarok státusára. Továbbra is elengedhetetlennek tartotta a kérdés megoldásához a magyar kormány hozzájárulását, képviselőjének meghallgatását. Costello előterjesztésére az albizottság (ausztrál fenntartással) elvben elismerte a csehszlovák területátengedési kérelem jogosságát a Csehszlovákiához átkerülő magyar lakosság jogainak biztosításával és a terület nagyságának későbbi meghatározásával.²²⁸

A Külügyminiszterek Tanácsa a párizsi értekezleten szeptember 24-én hozott határozata értelmében *az albizottságnak október 2-ig be kellett nyújtania jelentését*. A magyar-csehszlovák viszály rendezésére a nagyhatalmak delegátusai az utolsó pillanatban újabb erőfeszítéseket tettek. Szekfű követ és Baranyai külügyminisztériumi osztályfőnök 1946 szeptember 28-án felkeresték Walter Bedell Smith amerikai nagykövetet, hogy a műkincsek tárgyában beadott csehszlovák és jugoszláv javaslatról tárgyaljanak vele. Bedell Smith ezt a kérdést nem tartotta fontosnak, viszont a 200 ezer magyar kitelepítése ügyében úgy látta, hogy a helyzet Magyarország szempontjából rosszabbodott. Costello, új-zélandi előadó a csehszlovák, Stirling ausztrál küldött a magyar álláspontot támogatta, Kanada delegátusa viszont kifogásolta, hogy a magyar békedelegáció már első beadványában "alkudozásokba" kezdett. Bedell Smith attól tartott, hogy a csehszlovák javaslatot megszavazzák. *Az Egyesült Államok minden áron el akarta hárítani, hogy Magyarországon egy kitelepítés politikai válságot és a jelenlegi kormány bukását idézze elő*. Bedell Smith ezért a transzfer mértékére és módjára *önkéntes magyar vállalást kért*, amit ha Csehszlovákia elutasít, akkor hátrányosabb helyzetbe kerülne. Szekfű és Baranyai megállapította, hogy Bedell Smith nem zárkózott el a *területi kompenzációtól*, amit Merrill, a budapesti amerikai követség titkára, viszont nem 1:1 arányban tartott lehetségesnek, vagyis Magyarországnak szerinte több lakost kellene átvennie, mint amennyi az átcsatolt hídfőn lakik.²²⁹

A brit nemzetközösség küldöttségei ugyanezen a napon, szeptember 28-án egyeztették álláspontjukat a várható magyar-csehszlovák tárgyalások előtt. Az albizottság ausztrál, kanadai

---

²²⁸ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. "A magyar albizottság csütörtök délutáni ülése 1946 szeptember 26-án".

²²⁹ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Szekfű 1946 szeptember 28-i 758/konf-1946. sz. feljegyzése Gyöngyösinek.

és új-zélandi tagján kívül a delegációvezetők - így Alexander és Jebb, az angol küldöttség irányítói is - résztvettek a megbeszélésen. Jebb, angol külügyminiszter-helyettes a "hídfő-engedményt" *alkuellentétként* kívánta felhasználni a transzfer ügyben, és ezért sajnálatosnak tartotta, hogy az albizottság elfogadta²³⁰ a csehszlovák hídfő javaslatot. Pope tábornok ezt csak elvi döntésnek tekintette, amely bizonyos feltételek teljesítésétől és a részletek kidolgozásától függ. Costello a Dunapart Csehszlovákiának juttatását kompromisszumos megoldásnak minősítette. Marjoribanks utalt *Clementis* előző napi kérésére,²³¹ miszerint az angolokat felszólítja, hogy a magyaroktól javaslatokat kérjenek a kérdések megoldására. A magyar békeszerződés kidolgozásáért felelős angol diplomata remélte, hogy ennek alapján megegyezés hozható létre. Ha a párizsi értekezlet azt formálisan nem is hagyja jóvá, alapot nyújthat az érdekelt felek közötti későbbi tárgyalásokhoz. Marjoribanks szerint viszont *a "jelenlegi körülmények között a csehek úgy vehetik, hogy indítványuk változatlan formájú elfogadtatását elérhetik."* Alexander, az angol küldöttség vezetője, kétségét fejezte ki afelől, hogy az angol közvélemény elfogadná a nagyszámú magyar - köztük sok protestáns - erőszakos áttelepítését. Claxton kanadai delegációvezető humanitárius okokból erősen ellenezte a transzfert és úgy vélte: a helyzetet megváltoztatná, ha a csehek *csereterületet* (quid pro quo) adnának és megegyeznének a magyarokkal. A kanadai kormány különben *ellenezte* a transzfert. Stirling ausztrál küldött ezzel egyetértett, s a transzfert végső esetben szigorú feltételekkel ENSZ ellenőrzés alá kívánta helyeztetni. McIntosh, az új-zélandi küldöttség vezetője elvileg szintén ellenezte a transzfert, de ezt *kivételes* esetnek tekintette. Kormányja a csehekre kívánta bízni ennek végrehajtását és homogén nemzetállam létrehozására irányuló törekvésüket indokoltnak tartotta. Hivatkozott a *németek erőszakos kitelepítésére Csehszlovákiából és Magyarországról. Az új-zélandi delegáció* ezért nem akart e kérdésben szembeszállni a csehekkel. Costello mentegetőzve hozzáfűzte, hogy a cseheknek München miatt kényszerképzeteik vannak a kisebbségi és határkérdésekben. A brit nemzetközösségi értekezlet a csehszlovák-magyar megegyezést csak akkor tartotta lehetségesnek, ha ezt rájuk oktrojálják. A magyar békedelegáció meghallgatása a Bizottság, vagy albizottság előtt aligha vezethetett ugyanis olyan javaslatához, amelyet a csehek el tudnának fogadni. Marjoribanks olyan kompromisszumos formulát terjesztett elő, amely *a transzfer javaslatot módosítaná, a kitelepítést szigorú feltételeknek vetné alá, a két kormány*

---

²³⁰ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. A magyar albizottság 1946 szeptember 26-i ülésén Costello új-zélandi előadó javaslatára fogadták el a hídfő-javaslatot.

²³¹ Lásd Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950 id. mű 239.l. Marjoribanks-Clementis, Hajdú 1946 szeptember 27-i megbeszéléséről.

megegyezéséhez kötné és kölcsönös határkiigazításokkal járna. Kétségesnek tűnt, hogy egy ilyen megállapodás kidolgozása egy hét alatt lehetséges lenne, különösen ha a Bizottság, illetve albizottság időközben a cseh javaslatokat eredeti formájukban elfogadná. Alexander a korábbi Masaryk-Jebb megbeszélésre hivatkozva²³² elképzelhetőnek tartotta, hogy a csehek *kisebb* számú magyar kitelepítésével megelégednének és ezért úgy vélte: az áttelepítendőek számának jelentős csökkentése előnyben részesítendő. Noha általánosságban a csehek visszautasítanák a területátadást, Alexander remélte, hogy ebben az esetben némi határkiigazítást elfogadnának. A nemzetközösségi értekezlet Marjoribanks összetett módosító indítványát alapul véve még egy utolsó kísérletet kívánt tenni a megegyezésre.²³³

Az angol közvetítési kísérlet esélyeit a magyar albizottság 1946 szeptember 28-án elfogadott jelentése a minimálisra csökkentette. *Az albizottság* ugyanis Costello új-zélandi előadó és Hajdú csehszlovák küldött előterjesztése alapján *a pozsonyi hídfő ügyében akkor fejezte be munkáját, amikor az angol és amerikai diplomáciai megbeszélések az érintett felekkel a transzfer javaslat módosításáról elkezdődtek.* Az albizottság négy szavazattal ausztrál tartózkodás mellett indokoltnak tekintette a csehszlovák határváltoztatási igényt, azt három községre, Horvátjárfalu, Dunacsún, Oroszvár területére korlátozta, s ukrán javaslatra a rajkai zsilipet Magyarországnak hagyta. A területátengedés feltételeként a Csehszlovák Köztársaság elismerte a hídfő lakosainak emberi jogait, vagy áttelepülési igényét. Az albizottság nem döntötte el, hogy ez utóbbi rendelkezés a békeszerződésbe, vagy magyar-csehszlovák kétoldalú egyezménybe kerüljön. Az ausztrál küldött ugyan elismerte a csehszlovák nemzeti egységtörekvés és a kisebbségi kérdés igazságos megoldásának jogosságát, Szlovákia fővárosának nagy folyami kikötővé építésének indokoltságát, de úgy vélte, hogy ez súlyos etnikai és más természetű nehézségeket okoz Magyarországnak. Stirling kijelentette: "Mindenesetre az a nézetünk, hogy Csehszlovákiának valahol másutt azonos értékű terület kellene felajánlania Magyarországnak." A 200 ezer magyar kitelepítése tárgyában az ausztrál delegátus azonosította magát azzal az angol-amerikai állásponttal, miszerint helytelen lenne olyan záradék szerződésbe foglalása, amelynek alapján megengedett lenne a befogadó ország kívánságával ellenkező kényszerkitelepítés. Stirling ezért kétoldalú megegyezést ajánlott.²³⁴ Az

---

²³² U.o. 239.I. Masaryk-Jebb 1946 szeptember 23-i megbeszélése.

²³³ PRO FO 371.59041 R 14537/2608/21 UK. Circular No.31 Meeting of British Commonwealth Delegations at the Hotel George V. on Saturday, 28th September, 1946.

²³⁴ Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. Ábrahám MTI tudósító feljegyzése a magyar albizottság 1946 szeptember 28-i üléséről

ausztrál küldött egyetértett az angol-amerikai-kanadai nézettel, amely a hídfő és transzfer kérdés kölcsönös összefüggésére hivatkozva elutasította a döntést a pozsonyi hídfő kiszélesítésének kérdésében, amennyiben a második kérdés nem kerül napirendre az albizottságban.

A brit nemzetközösségi értekezleten elfogadott taktikai vonalhoz tehát egyedül Ausztrália képviselője tartotta magát. Pope kanadai tábornok részben, és - a Walter Bedell Smith által szélsőbaloldalinak minősített, erősen csehszlovákbarát - Costello, új-zélandi előadó teljesen feladta a hídfő-transzfer ügy összekapcsolásának lehetőségét. Csehszlovákia a pozsonyi hídfő szerényebb mértékű kiterjesztésének szeptember 28-i elfogadásával éppen az angol-amerikai alkupozíciót kívánta gyengíteni és mindenáron el akarta kerülni, hogy a csereterületek kérdése a hídfő (s mint látni fogjuk a transzfer) ügyével összefüggésben magától felvetődjön. Az albizottság zárt ülése elhatározta, hogy Csehszlovákiát és Magyarországot hivatalos jelleggel közvetlen tárgyalásra hozza össze és kétoldalú megegyezést teremt a szlovákiai magyarok ügyében.

James Marjoribanks ugyanaznap, 28-án felkereste a magyar békedelegációt, amelynek szakértőivel kidolgozta a területi rendezés feltételeit.²³⁵ Másnap délután Gyöngyösinek és Masaryknak írásban jutatta el az angol delegáció azonos szövegű nem hivatalos tervezetét a 200 ezer magyar transzferjének megoldására. *Csehszlovákia javára* a Rozsnyótól és Kassától délre fekvő kb. 510 négyzetkilométernyi 20 ezer lakosú szlováktöbbségű terület, míg *Magyarország javára* a Garamtól keletre, a Fülel-Rimaszombat vonaltól délre fekvő terület, valamint a Bodrogköz kb. 1130 négyzetkilométernyi 78 ezer lakosú magyar többségű terület *átadását* javasolta.²³⁶ Ehhez a kezdeményezéshez kapcsolható egy bizalmas, magánúton Szegedy-Maszák Aladár washingtoni magyar követnek átadott amerikai javaslat is a magyar-csehszlovák népességi és területi vita rendezésére. Az amerikai tervezet kölcsönös határkiigazítást helyezett kilátásba, azzal a céllal, hogy az idegen uralom alatt élő magyarok, illetve csehszlovákok számát csökkentse. *A Csehszlovákia által átengedett területen élő magyarokért a magyar kormány Csehszlovákia más területéről egyenlő számú magyart fogadna be.* A két kormány lojálisan végrehajtaná az 1946 február 27-i magyar-csehszlovák egyezményt és a lakosságcserét fokozatosan, emberségesen, az érintett személyek tulajdonjogának megfelelő védelmével hajtaná

---

²³⁵ Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id. mű 216.1.

²³⁶ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. 766/Konf-1946. Vájlók 1946 szeptember 30-i feljegyzése James Marjoribanks szeptember 29-én délután Auer Pál párizsi magyar követnek átadott feljegyzéséről.

végre, az ENSZ erre szakosodott szerve felügyelete alatt.²³⁷ Szegedy-Maszák Aladár válaszelevelében visszautasította a kényszerkitelepítés elfogadását tételező amerikai sugalmazást, noha elfogadta azt, hogy 2:1 arányban több magyart fogadjon be területtel, mint Csehszlovákia. A megmaradó magyarságnak emberi jogokat, az áttelepítéshez ENSZ segítséget kért.²³⁸

Az - eredetileg csehszlovák kezdeményezésre létrejövő - *angol közvetítés*, s az átadott magyar javaslatok,²³⁹ valamint az *amerikai tervezet* összhangban állt Visinszkij szeptember 22-én kifejtett álláspontjával és így a Szovjetunió egyetértésével *háromhatalmi kompromisszumkeresést jelentett a transzfer részleges megvalósítására, Magyarország területi kompenzálására*. Costello, új-zélandi albizottsági előadó szeptember 29-én, a magyar-csehszlovák kétoldalú tárgyalást megelőzően Kertész Istvánt igyekezte meggyőzni arról, hogy a transzfer módosított változatát a magyar béke delegáció fogadja el. Az új-zélandi küldött kormányától utasítást kapott a 200 ezer magyar kitelepítésére irányuló csehszlovák javaslat megszavazására is szerinte rajta kívül Franciaország és az öt szláv állam is Csehszlovákia mellé áll. Costello úgy vélte, hogy ellenszavazatra az amerikai, angol, ausztrál és dél-afrikai delegátus részéről lehet számítani, Kanada ingadozó, India tartózkodik. Az új-zélandi előadó ezért a 200 ezer ember kitelepítését 10 év alatt kívánta lebonyolíttatni, illetve szó lehetett szerinte arról, hogy a 200 ezres számot leszállítják. Kertész közölte, hogy Magyarország számára az erőszakos kitelepítés mindenképpen elfogadhatatlan: "Ez egy elvi kérdés, amiből nem engedhetünk még akkor sem, ha a csehszlovákok egész alacsony számban jelölnék meg a kitelepítendő magyarok számát". Kertész az áttelepítés gyakorlati megvalósíthatatlanságára, a kitepülő svábok földjének kiosztására hivatkozott. Costello kérdésére, hogy mit tesz a magyar béke delegáció a csehszlovák kitelepítési javaslat megszavazása esetén, Kertész - ugyanúgy, mint pár nappal azelőtt az angol delegátusnak - nyíltan megmondta, hogy demonstratív módon hazautaznak és otthon várják be a fejleményeket. Az új-zélandi delegátus erre rámutatott, hogy ezzel lehetetlenné válna a kitelepítés humánus végrehajtása, mire Kertész kifejtette a magyar elutasítás okait: "a humánus kitelepítés nemcsak vasúti szerelvények és fűtött vagonok biztosításából áll. Ennél sokkal

---

²³⁷ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. 885/Konf-1946 október 12. "Bizalmas magánúton átadott amerikai javaslat a magyar-csehszlovák népességi és területi vita rendezésére."

²³⁸ U.o.

²³⁹ A magyar javaslatok a már idézett 1946 szeptember 20-i magyar béke delegáció állásfoglalás alapján készültek.

Lásd Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. 849/Konf-1946 .

Stephen D. Kertész: *Between Russia and the West* id. mű 216. l.

lényegesebb kérdés az, hogy a földművelő magyar parasztcsaládok tízezreinek nem tudnánk új egzisztenciát biztosítani. Ennek a tervnek végrehajtása olyan katasztrófális hatású volna a mai egész magyar régime-re, hogy az egész bizonyosan összeomlana. Úgy látjuk, hogy a csehszlovákok nem helyeznek súlyt a magyar demokrácia stabilizációjára, mert egyébként nem erőltetnék ilyen monstruózus tervet." Costello annak a félelmének adott kifejezést, hogy az egész szlovákiai magyarságot áttelepítik Szovjetországra távoli vidékeire, aminek lehetőségét Kertész "erélyesen visszautasította".²⁴⁰

A magyar-csehszlovák közvetlen tárgyalásra 1946 szeptember 29-án délután került sor a Luxemburg palotában. Az albizottság Pope tábornokot, Kanada delegátusát küldte ki megfigyelőként, aki a két delegáció felkérésére a tárgyalás elnöke volt. Gyöngyösi János külügyminiszter bejelentette, hogy az egyoldalú kiutasítás elvét elveti és leszögezte, hogy az ellentétben áll az Atlanti Charta és az ENSZ Alapokmányával. A transzfer csakis határmódosítással egybekötve valósítható meg. Ezenfelül a magyar delegáció bizonyos számú magyart terület nélkül is hajlandó átvenni az áttelepítésre önként jelentkező magyarok közül békülékeny felfogása bizonyítására. Az arányszámot a Magyarország és Szlovákia népsűrűsége közötti különbség adná meg (100:66). A határmódosítást olyan területen lehetne végrehajtani, ahol a magyarság népsűrűsége a legnagyobb. Az átcsatolandó területeken élő szlovákok kicserélődnének a magyarokkal. Gyöngyösi hangsúlyozta, hogy a határmódosítást csak azért vetette fel, mert Csehszlovákia ragaszkodik a magyarok transzferjéhez, s végül abbéli reményét fejezte ki, hogy megállapodás esetén a Szlovákiában maradó magyarságnak Csehszlovákia visszaadja az emberi és polgári jogok élvezetét. Masaryk csehszlovák külügyminiszter a magyar javaslatot visszautasította, mivel az "nemcsak területet követel egy győztes államtól, hanem még azt is akarja, hogy a Csehszlovákiában fennmaradó kisebbségnek teljes jogokat juttassanak. Ezek után azt hiszi, nagyon kevesen jelentkeznek önként kitelepülésre, hanem ott maradnának, mint a magyar érdekek őrizői és képviselői." Auer Pál a csehszlovák javaslatok előterjesztését kérte, mire Clementis kijelentette, hogy a tárgyalás alapját csakis a magyar békeszerződés-tervezethez benyújtott csehszlovák indítvány jelentheti. Sebestyén Pál erre újból visszautasította az egyoldalú kényszerű kitelepítést. A Szlovákia területén maradó magyarok számára csupán

---

²⁴⁰ Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. Kertész István napi jelentése (860/Konf-1946) Costello új-zélandi delegátussal 1946 szeptember 29-én folytatott beszélgetéséről.

emberi jogokat kért, melyek megadására az ENSZ Alapokmánya Csehszlovákiát egyébként is kötelezi.²⁴¹

Az eredménytelen tárgyalás után a magyar albizottság 1946 szeptember 30-án foglalkozott ismét az indítvánnyal és a nemhivatalos ülésre a magyar delegációt is meghívta. Sebestyén Pál megállapította, hogy a konferenciához semmiféle területi követelést nem terjesztett be Magyarország Csehszlovákiával szemben és most is megelepszik a területi, jogi és etnikai status-quo-val. Ezzel szemben Csehszlovákia területet követelt Magyarországtól és ezzel letért a status-quo-ról. Ausztrália delegátusa a határmódosítás gyakorlati részére kért felvilágosítást. A magyar delegáció ezt a kitelepítendő magyarok számától, a területtel (2/3) és terület nélkül (1/3) átveendő személyek arányától tette függővé. A határmódosításnál előállhat az a helyzet, hogy az új határ etnikailag nem megfelelő, ezért a magyar delegáció számolt azzal, hogy a jelenlegi határt magyar részről is kiigazítanak olyan területekkel, ahol nagyobb számmal élnek szlovákok. Pope kanadai tábornok hajlandónak mutatkozott közvetíteni a két delegáció között, hogy e problémát megegyezéssel rendezze. Felfogása szerint érdeklődésre tarthatott számot az a magyar javaslat, hogy a kérdés megoldásánál minél kevesebb magyart kelljen otthonából eltávolítani. Minthogy azonban a magyar előterjesztés némileg egyoldalúnak tekinthető, feltette a kérdést a magyar delegációnak, hajlandó-e felajánlani *a kölcsönös határkiigazítást*. Sebestyén Pál a magyar békelegáció nevében erre készségét nyilvánította. Slavik, a csehszlovák küldöttség részéről visszautasította a közvetlen tárgyalásokat és kijelentette, hogy *a területtel egybekapcsolt kiutasítási megoldás Csehszlovákia részére elfogadhatatlan*: "München évfordulóján egy új revizionizmus éledt fel. A szlovákiai magyarok számára a magyar delegátusok területet kérnek. Provokáló merénylet, ami nem oldana meg semmit." Slavik egyedül a kitelepítés módszereiről volt hajlandó a magyar delegációval közvetlen tárgyalásokba bocsátkozni. Az ausztrál küldött erre megismételte szeptember 28-i felszólalását, ami a hídfő és a transzfer ügyét összekapcsolta.²⁴²

---

²⁴¹ Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Boldizsár Iván 1946 szeptember 29-i 755/Konf-1946. sz. feljegyzése a magyar-csehszlovák tárgyalásról.

Közli: Hungary and the Conference of Paris id. mű vol. IV. 89-95.1.

²⁴² Hungary and the Conference of Paris id.mű vol. IV. 96-101.1.

Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. Kósa György, a békelegáció információs szolgálatának tagja 1946 szeptember 30-i jelentése a magyar-csehszlovák albizottság zárt üléséről.

A magyar politikai és területi bizottság 1946 október 1-én, tizennyolcadik ülésén tárgyalta az albizottsági jelentést a pozsonyi hídfőről. A magyar küldöttség kérte, hogy a határvonalat Rajka község kataszteri határa szerint, a rajkai zsilip Magyarországon hagyásával vonják meg, Csehszlovákia a Mosonmagyaróvár-Bécs között építendő új út költségeit térítse meg, és a pozsonyi hídfőre terjesszék ki a trianoni szerződésben előírt demilitarizálási kötelezettséget. Az utóbbi két követelése kivételével a csehszlovák küldöttség hajlandó volt elfogadni a magyar kívánásokat. A hídfő lakosságának esetleges áttelepítésére az 1946 február 27-i lakosságcsereegyezmény szabályait alkalmazták. A szavazást az angol és amerikai küldöttség akadályozta meg azzal, hogy a hídfő és a kitelepítés kérdését összekapcsolta.²⁴³ Ennek következtében a csehszlovák indítvány és az albizottsági jelentés jóváhagyását újra elhalasztották.

A magyar albizottság 1946 október 2-i ülésén Csehszlovákia látva az Egyesült Államok és Nagy-Britannia álláspontja következtében kialakult helyzetet, elfogadta Új-Zéland delegátusának kompromisszumos javaslatát. Az albizottsági vita során nyilvánvalóvá vált, hogy a csehszlovák indítvány eredeti formájában nem talál elegendő támogatásra, noha a kisebbségi kérdés végleges megoldása és a csehszlovákiai nemzeti egység kialakítása egyöntetű rokonszenvvel találkozott. Új módosító indítványt javasoltak, amely szerint "Magyarország kétoldalú tárgyalásokba fog bocsátkozni Csehszlovákiával abból a célból, hogy rendezze azoknak a Csehszlovákiában lakóhellyel bíró magyar etnikai eredetű lakosoknak ügyét, akik a lakosságcsere tárgyában 1946. évi február hó 27-én kelt egyezmény rendelkezései értelmében nem fognak Magyarországra áttelepítettetni. Abban az esetben, ha a jelen szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül megegyezés nem jön létre, Csehszlovákiának joga lesz ezt a kérdést a Külügyminiszterek Tanácsa elé terjeszteni és a végleges megoldás elérése érdekében a Tanács segítségét kérni." A magyar politikai és területi bizottság 1946 október 3-i ülése ezt a szöveget egyhangúlag elfogadta, s ezzel együtt a pozsonyi hídfő Csehszlovákiának átadását is jóváhagyta.²⁴⁴

Lásd még: Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950 id. mű 239-240.l.

²⁴³ PRO FO 371 59041 R 14665/2608/21

P.P.C (46) Hungary (P&T) 18th Meeting

²⁴⁴ PRO FO 371 59041 R 14804/2608/21

P.P.C. (46) Hungary (P&T) 19th Meeting

©Fülöp Mihály

A csehszlovák delegációt több tényező egybeesése indította eredeti javaslatának visszavonására. A küldöttségen belül Masaryk külügyminiszter hajlott a transzfer elfogadtatása érdekében területi engedményekre, Clementis viszont mereven elutasította ennek még a lehetőségét is. A szlovák vezetők inkább belementek a pozsonyi hídfő kiterjedésének lecsökkentésébe, a kötelező kitelepítés előírása helyett az új-zélandi előadó kompromisszumos javaslatának jóváhagyásába, mint a "néppel földet" elv akárcsak kismértékű határkiigazítással járó elfogadásába. Ez kudarcra kárhoztatta azokat a közvetítési kísérleteket, amelyek a Külügyminiszterek Tanácsa magyar békeszerződés-tervezetet megszövegező nagyhatalmai részéről indultak ki. A Szovjetunió Csehszlovákia - és Jugoszlávia - esetében a párizsi értekezlet nyilvános fórumain látványosan kiállt a "szláv tömb" államai érdekeinek védelmében. A konferencia zárószakaszában azonban, amikor a Külügyminiszterek Tanácsa tagjai elhatározták a konzultatív fórum munkálatainak felgyorsítását és a nagyhatalmak számára is elfogadható megoldásokat keresték, a szovjet diplomácia nem volt hajlandó többé Trieszthez hasonló *szakítópróbának* kitenni a *háromhatalmi döntéshozatal* elvét egy olyan ügyben, amely a Külügyminiszterek Tanácsa által már összeállított békeszerződés-tervezetbe egy *új* rendelkezést iktatna be egy kis szövetséges valódi vagy vélt érdekének érvényesítésére. Nagy-Britannia delegációja az 1946 május elejére kialakított irányvonalat érvényesítette a párizsi értekezleten és politikáját az amerikai magatartáshoz igazította. Ausztrália s kisebb mértékben Kanada az angol felfogást képviselte. A Foreign Office tisztviselői 1946 szeptember elején még azon értesülésüket közölték Bede István londoni magyar követtel, miszerint a "csehszlovákok öt község elcsatolására irányuló kívánságukat azért vetették fel, hogy a szlovák közvélemény előtt elfogadhatóvá tegyék Csallóköz tisztán magyar területnek Magyarország részére szándékolt átengedését."²⁴⁵ A brit nemzetközösségi értekezleten kidolgozott kompromisszumos Marjoribanks-formula is a *csereterület* megoldás lehetőségére épült. A területi engedményeket visszautasító csehszlovák és az erőszakos kitelepítést elvető magyar állásponton azonban az angol (és amerikai) közvetítési kísérlet hajótörést szenvedett.

A transzfert meghiúsító amerikai vétó összetett elvi és gyakorlati megfontolásokon alapult. Az amerikai diplomácia felismerte, hogy Potsdamban hibát követett el, amikor egy etnikai csoport bűnösségének és büntetésének tételét elfogadta, s 1945 november 20-án beleegyezett félmillió magyarországi német saját zónájába történő befogadásába. Visinszkij és

---

Közli: Hungary and the Conference of Paris id. mű 102-110.l.

²⁴⁵ Ú.M.K.L. KÜM Bé. O. Bede István 1946 szeptember 3-i párizsi 88. sz. rejtjeltávirata (339/res/Bé-1946)

Clementis a potsdami precedensre s erre az amerikai kötelezettségvállalásra hivatkozott, amikor a szlovákiai magyarok kényszer-áttelepítésének lehetőségét bizonygatta. Az Egyesült Államok delegációja azonban nem akarta megismételni korábbi tévedését. A magyarországi németek amerikai megszállási zónába telepítését 1946 júniusától szüneteltették s augusztustól egyre szigorúbb feltételekhez kötötték.²⁴⁶ A kollektív felelősségrevonást visszautasító amerikai és magyar álláspont így egybeesett a magyarországi németek kitelepítésének elakadásával. A magyar béke delegáció - okulva a második prágai tárgyalás tapasztalataiból - elvi alapra helyezte a kényszerkitelepítés ellenzését, annak még részleges megvalósításába sem volt hajlandó belemenni.

Nagy Ferenc miniszterelnök és a béke delegáció tagjainak a kormány és a demokratikus rendszer összeomlásával fenyegetőzése hatásos érvnek bizonyult. Az amerikai delegáció a transzfer ügyre korlátázódó támogatásában ugyanis számításba vette, hogy Magyarország demokratikus erői aligha élnék túl egy tömeges kényszerkitelepítés következményeit.²⁴⁷ Az amerikai-csehszlovák viszony elhidegülése, a csehszlovák küldöttség nyílt szovjetbarátsága a magyar pozíciót erősítette. A párizsi értekezlet utolsó szakaszában a transzfer és hídfő kérdéséről a határidő szorításában kellett dönten. A két téma összekapcsolásával ezúttal az amerikai diplomáciának sikerült keresztülvinnie akaratát a Molotov által, a Külügyminiszterek Tanácsa ülészakán alkalmazott taktikával: a döntést az utolsó pillanatig halasztották s így a Szovjetunió és Csehszlovákia kényszerült engedményre. A csehszlovák elnök világosan látta, hogy törekvéseit az amerikai ellenállás siklatta ki. Benes Steinhardt nagykövetnek felrótta, hogy az Egyesült Államok "Magyarországot, egy tengelyhatalmat támogatott szövetségesével, Csehszlovákiával szemben". A csehszlovák elnök ugyan hangsúlyozta megegyezési készségét Magyarországgal, de szerinte a magyarok az amerikai támogatás és bátorítás következtében hajthatatlanná váltak, Csehszlovákia rovására Magyarország területének kiterjesztésére

---

²⁴⁶ Lásd: Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950 id. mű 99-100.l.

Fehér István: A magyarországi németek kitelepítése 1945-1950. id. mű: 115-120.l. idézi az 1946 augusztus 22-i magyar-amerikai megállapodást. A magyar béke delegáció korrigált adatokat használt a párizsi értekezleten.

Ú.M.K.L. KÜM Bé.O. "Magyarországi németek kitelepítési adatai, különös tekintettel a szlovákiai magyarországra" 265/Bé-res-1946. Fráter György 1946 július 17-i és 19-i pro domója

²⁴⁷ Stephen D. Kertész: Between Russia and the West id. mű 196.l. idézi John C. *Campbell*: Diplomacy and Great Power Politics c. tanulmányát.

törekednek. Benes nem volt hajlandó a kisebbségeknek jogokat és "privilegiumokat" biztosítani, mert úgy vélte, hogy az elkerülhetetlenül az 1938-as bécsi döntőbíráskodás katasztrófájához vezetne, a kisebbség "idegen hatalomhoz és zászlójához lenne hű".²⁴⁸ A csehszlovák kormány, miután a párizsi értekezlettel nem tudta elfogadtatni transzfer-tervét, elhatározta az egyoldalú, belső telepítési akció előkészítését.²⁴⁹ Magyar oldalról is tudatában voltak annak, hogy az amerikai vétó sorsdöntő volt a transzfer-elv békeszerződés-tervezetbe kerülésének megakadályozása szempontjából. Gyöngyösi a párizsi értekezlet után köszönetét nyilvánította a budapesti amerikai követnek azért a támogatásért, amelyet ebben az ügyben az Egyesült Államoktól kapott, s hozzáfűzte: az amerikai magatartást "Magyarországon soha nem fogják elfelejteni."²⁵⁰

A magyar-csehszlovák vitában Magyarország szempontjából a transzfer megakadályozása volt a döntő kérdés. A többi csehszlovák módosító indítványt viszont elfogadták a Külügyminiszterek Tanácsa tagjai. A csehszlovák és jugoszláv "szellemi örökséget" alkotó azon tárgyak visszaszolgáltatását, amelyek 1848 után kerültek a magyar állam és közintézményei birtokába külön rendelkezésként írták elő a magyar békeszerződés-tervezetében.²⁵¹ Az amerikai delegátus ugyan megkísérelte Magyarország és az érintett kormányok kétoldalú megegyezésének szférájába utalni ezt a kérdést is, de a jugoszláv küldött - arra hivatkozva, hogy Magyarország a trianoni szerződés kötelezettségeit sem teljesítette - visszautasította ezt a javaslatot. A témát jugoszláv - indiai - dél-afrikai albizottság elé utalták, amely október 1-én terjesztette elő jelentését.²⁵² A magyar politikai és területi bizottság utolsó

---

²⁴⁸ FRUS 1946 vol. VI. 240-241.l. Steinhardt prágai amerikai nagykövet 1946 december 23-i 2008 sz. távirata Washingtonnak. Lásd még: István *Vida: American Diplomacy and the Hungarian Minority in Czechoslovakia 1945-1947.* in: *Finns and Hungarians between East and West* (Helsinki, ed. Tenho Takalo, SHS 1989) 158.l.

²⁴⁹ PRO FO. 371.59043 R 17639/2608/21 A magyar kormány 1946 november 29-i jegyzéke a Külügyminiszterek Tanácsához.

²⁵⁰ István *Vida: American Diplomacy...*id. mű 158.l.

²⁵¹ PRO FO 371.59041 R 14309/2608/21

P.P.C (46) Hungary (P&T) 15th Meeting P.P.C. (46) Hungary (P&T) 16th Meeting

²⁵² PRO FO 371.59041 R 14536/2608/21

P.P.C (46) Hungary (P&T) 17th Meeting

előtti ülésén James Marjoribanks még megpróbálta szűkíteni a csehszlovák-jugoszláv javaslat idő- és térbeli kiterjedését. Végül a két érintett állam, Csehszlovákia, Jugoszlávia, valamint Nagy-Britannia és Franciaország közös előterjesztését fogadta el ajánlásként a Bizottság 19. ülése.²⁵³ A magyar békeszerződés-tervezethez benyújtott ausztrál indítványokat (szerződés felülvizsgálata, a szerződés végrehajtását ellenőrző tanács létrehozása, az emberi jogok bírósága) a szovjet ellenzés miatt visszavonták.²⁵⁴ Ezzel a magyar politikai és területi bizottság munkája lezárult, 1946 október 5-én egyhangúlag elfogadták a párizsi értekezlet plenáris ülése elé terjesztendő jelentését.²⁵⁵

P.P.C. (46) Hungary (P&T) 18th Meeting

²⁵³ PRO FO 371 59041 R 14804/2608/21

P.P.C (46) Hungary (P&T) 19th Meeting

²⁵⁴ PRO FO 371.59041 P.P.C. (46) Hungary (P&T) 16-18th Meeting

²⁵⁵ PRO FO 371 59041 R 14868/2608/21

P.P.C. (46) Hungary (P&T) 20th Meeting

©Fülöp Mihály